

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

15 Φεβρουαρίου 1909

ΕΤΟΣ Θ' ΤΕΥΧΟΣ 201

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ Έναρτήριος λόγος εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ὁξφόρδης.
Μ. ΑΥΓΕΡΗ Μεσσήνα.
ΑΔΟΛΦΟΥ ΜΠΡΙΣΣΟΝ Κοκλὲν πρεσβύτερος.
Δ. ΒΙΚΕΛΑ Ἡ Ζωὴ μου, φιλογικαὶ ἐξομολογήσεις.
ΕΜΕΡΣΟΝ Ὁ Χαρακτήρ, τέλος.
ΕΡΝΣΤ ΒΙΡΛΙΓΚ Αἱ φίλαι τοῦ Γκαίτε, συνέχεια.
ΜΑΡΚ ΤΟΥΑΙΝ Ὁ ἄτυχος ἀρραβωνιαστικὸς τῆς Αὐρηλίας, διήγημα.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Λόγοι καὶ Ἀντίλογοι ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα.

» » » » Σάντσον.

Φυσιογνωμίαι, Θεόδωρος Σπάθης ὑπὸ Κ. Μ.

Μουσικὴ, ὑπὸ Θ. Ι. Σακελλαρίδη.

Ἀρχαιολογικά, Ἀμερικανικὴ Σχολή, Ἀρχαιολ. Ἑταιρεία.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ Ἡ διάλεκτος τοῦ

κ. Ξενοπούλου. — Ἑλλήνες διπλωμάται κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. — Ἡ ἀνα-

βίωσις τοῦ Ὁσκαρ Οὐάιλντ. — Ἐνα χρονογράφημα τοῦ «Περιέργου». — Κατούλ

Μαντές. — Κοκλὲν νεώτερος. — Ὁ νέος νόμος ἐν Ἑλβετίᾳ κατὰ τοῦ ἀψινοῦ. —

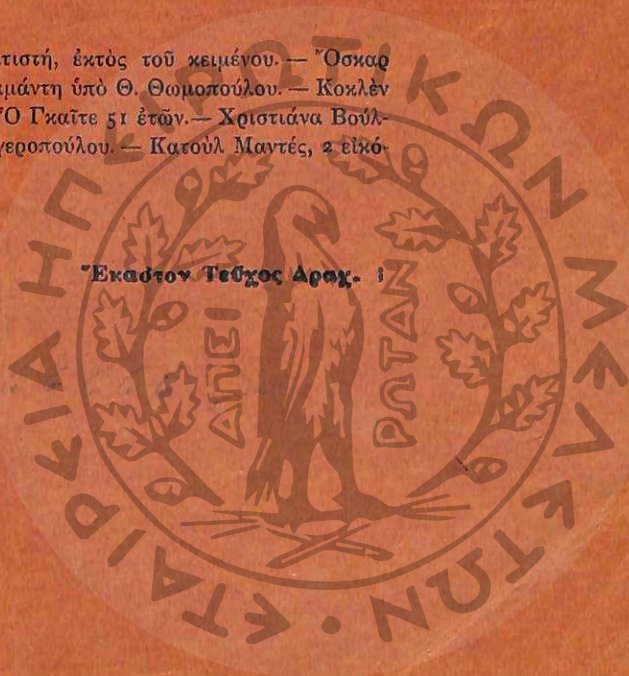
Ὀλιγόστιχα. — Προτομή τοῦ Σολωμοῦ ἐν Ἀθήναις. — Νεαὶ ἐκδόσεις.

ΕΙΚΟΝΕΣ

Παιδιά Ξητιάνοι ὑπὸ Μουρίλλου, χρωματιστὴ, ἐκτὸς τοῦ κειμένου. — Ὁσκαρ
Οὐάιλντ ὑπὸ Σλιν Κάρντ. — Ἀλέξ. Παπαδιαμάντη ὑπὸ Θ. Θωμοπούλου. — Κοκλὲν
πρεσβύτερος. — Κοκλὲν ἐξηνταβελώνης. — Ὁ Γκαίτε 51 ἐτῶν. — Χριστιανὰ Βούλ-
πιους. — Θεόδωρος Σπάθης. — Ἑλπίς Καλογεροπούλου. — Κατούλ Μαντές, 2 εἰκό-
νες. — Κοκλὲν νεώτερος.

Ἀθήναι, ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35

Ἐκαστον Τεύχος Δραχ. 1

ΤΙΜΗΜΑ ΕΓΓΡΑΦΗΣ

ΑΙ έγγραφα αρχίζουν κατά μήνα.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος δρ. 25

δι' έξ μήν. > 13

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ δι' εν έτος φρ. 25

δι' έξ μήν. > 13

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΑΘΗΝΑΙ. 35 Όδός 'Αριστοτέλους.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΤΑ ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

εκδίδονται την 15 και 30 έκαστου μηνός.

Έκαστον έτος αποτελείται από δύο τόμους από 15 Όκτωβρίου και από 15 'Απριλίου.

Τα χειρόγραφα δέν επιστρέφονται.

Έν τεύχος αποστέλλεται δωρεάν ως δείγμα.

ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΚΑΤΑ ΔΟΣΕΙΣ: Δρ.—Φρ. 4 κατά διμηνίαν, προπληρωτέα. Η 1η δόσις Δρ.—Φρ. 5. ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΙ ΜΗΝΙΑΙΟΙ (διά την Ελλάδα μόνον) Δρ. 2 κατά μήνα, προπληρωτέα. Η 1η δόσις Δρ. 3. — Πάσα αίτησις προς έγγραφην συνοδεύεται άπαραιτήτως υπό του άντιτίμου εις τραπέζ. ή ταχ. επιταγήν.

Προς τόν κ. ΚΙΜΩΝΑ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΝ

Διευθυντήν των «Παναθηναίων» ΑΘΗΝΑΣ

Όλα τα τεύχη των προηγούμενων έτών πωλούνται ύπερτιμημένα.

ΓΕΝΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ των «Παναθηναίων» εις όλην την Ρωσσίαν δ κ. 'Αναστάσιος Μάλτος. Όδηςσός rue Pouschkin No 66.

ΛΑΧΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΤΟΛΟΥ

ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ 1909

4 Δραχμαί έκαστον γραμμάτιον

ισχύον

διά τας 4 κληρώσεις

ΚΕΡΔΗ 900.000 ΔΡΑΧΜΑΙ

1 Δραχμή έκαστον γραμμάτιον

ισχύον

διά μίαν εκ των 4 κληρώσεων

4 Κέρδη μεγάλα	έξ	100.000	έκ	400.000	Δραχμών
4 »	έξ	25.000	έξ	100.000	»
4 »	έκ	10.000	έκ	40.000	»
12 »	έκ	5.000	έξ	60.000	»
20 »	έκ	1.000	έξ	20.000	»
1644 »	έξ	100	έξ	164.400	»
1812 »	έκ	50	έξ	115.600	»
4000 εν όλω Κέρδη άξίας Δραχμών . . .		900.000		Δραχμών	

Η πρώτη κλήρωσις γενήσεται τη 26 'Απριλίου (9 Μαΐου) 1909, ή δευτέρα τη 28 'Ιουνίου (11 'Ιουλίου) 1909, ή τρίτη τη 25 'Οκτωβρίου (7 Νοεμβρίου) 1909 και ή τετάρτη τη 31 Δεκεμβρίου 1909 (13 'Ιανουαρίου) 1910.

Γραμμάτια πωλούνται: Εις τα δημόσια ταμεία και λοιπάς δημοσίας αρχάς, εις τας Τραπεζάς, εις τούς σταθμάρχας και στασιάρχας των σιδηροδρόμων, τούς διαχειριστάς των μονοπωλίων και τα πρακτορεία των έφημερίδων προς δραχμάς τέσσαρας έκαστον ισχύον διά τας τέσσαρας κληρώσεις και προς δραχμήν μίαν έκαστον γραμμάτιον ισχύον διά μίαν εκ των τεσσάρων κληρώσεων.

Διά πάσαν πληροφορίαν ή ζήτησιν γραμματίων άπευθυντέον εις τό Γραφείον του Έθνικού Στόλου και των 'Αρχαιοτήτων, Υπουργείον Οικονομικών, 'Αθήνας.

Η πώλησις των γραμματίων άρχεται από της 15/28 'Ιανουαρίου 1909.

Ο Διευθύνων Τμηματάρχης Γ. Ν. ΚΟΦΙΝΑΣ

ΔΩΡΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

Τόμοι ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΩΝ χαρτοδεμένοι έκτός 3ου, 5ου, 10ου, 12ου, 13ου και 14ου έκαστος Δρ.—Φρ. 2.— Διά τας έπαρχίας 50 λεπτά, διά τό έξωτερικόν 1 φρ. επί πλέον ταχυδρομικά.

Όλη ή σειρά, τόμοι 16, έλεύθεροι ταχυδρομικών τελών . . . Δρ.—Φρ. 192

Η όλη σειρά, τόμοι 16, πωλείται και κατά δόσεις μηνιαίας εκ . . . Δρ.—Φρ. 6

Κατά την πληρωμήν έκάστης δευτέρας δόσεως αποστέλλεται ένας τόμος. Ούτω με τόν 16ον τόμον θα έχη αποπληρωθή ή αξία όλων.

Παύλου Νιρβάνα: Γλωσσική αυτοβιογραφία.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . προς Δρ.—Φρ. 0.50 αντί 1

Παρά Λαλέουσα, ποιήματα.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 2

Αρχιτέκτων Μάρθας, δράμα.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 2

Τέχνη και Φρενοπάθεια . . . » » 0.50 αντί 1

Κίμωνος Μιχαηλίδη: Σάν Ζωή και Σάν Παραμύθι, διηγήματα και εικόνες.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 2

Σπύρου Μελά: Ο Γυιός του 'Ισχιου, δράμα.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 2

Οσκαρ Ουάϊλντ: Σαλώμη, δράμα.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . » » 0.75 αντί 1

Μ. Μαλακάση: Η Κυρά του Πύργου, δράμα.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 2

Πεπωμένα, ποιήματα . . . » » 2 αντί 3

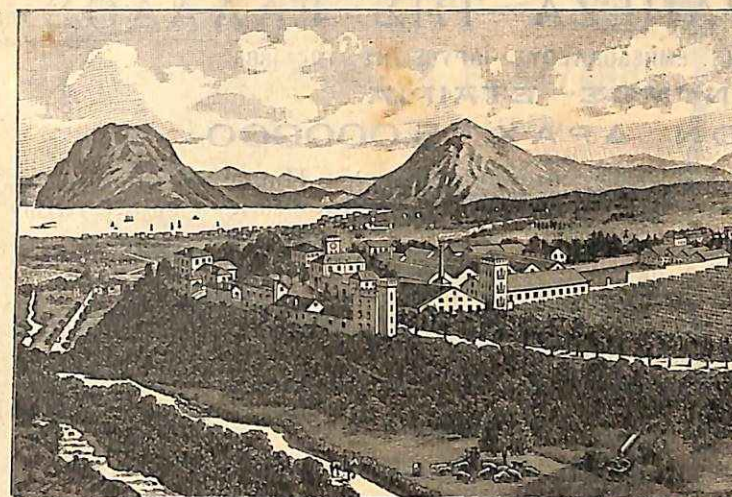
Ι. Πολέμη: Κειμήλια, ποιήματα . . . » » 1.50 αντί 3

Έξωτικά . . . » » 1 αντί 2

Γ. Στρατήγη: Τραγούδια του Σπιτιού, ποιήματα.—Έκδ. «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 3

Ν.Επισκοποπούλου: Ερημες ψυχές, δράμα.—Έκδοσις «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 2

Λεύκωμα των «Παναθηναίων» . . . » » 1 αντί 2

ΧΡ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Γενικός αντιπρόσωπος της εν Πάτραις Οίνοποιητικής 'Εταιρίας

Η "ΑΧΑΪΑ,"

ΑΘΗΝΑΙ.—Όδός Νίκης 1 και όδός Πανεπιστημίου 52.

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ
ΤΗΣ
ΑΥΛΗΣ ΤΗΣ Α.Β.Υ.
ΤΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ

ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΗΣ
ΤΗΣ Α.Β.Υ.
ΤΟΥ ΠΡΙΓΚΗΠΟΣ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΟΙΝΟΙ ΚΑΙ ΚΟΝΙΑΚ ΚΛΑΟΥΣ

Παρακαταθήκη οίνων παλαιών άνω των 5 έτών επιδορίων και ιαματικών

Μαυροδάφνη, Μαλβασία, 'Αχαιός

ώς και επιτραπέζιων οίνων

Δεμέστιχα λευκός και μέλας Μορέα και Καλάβρυτα.

ΚΟΝΙΑΚ «Royal» του 1887

» «des Princes» του 1890

» «Τών 2 Στεμμάτων» του 1895

» «Του Στέμματος» του 1900

Τιμολόγια αποστέλλονται παντί τφ αίτούντι.

ΜΗΧΑΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΗΛΙΑ Ι. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΟΥ ΤΗΣ ΕΝ ΠΑΡΙΣΙΟΙΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΩΝ ΓΕΦΥΡΟΠΟΙΩΝ

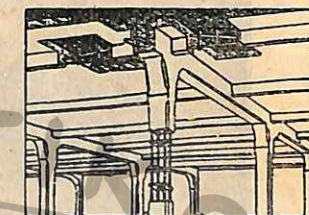
5—ΟΔΟΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ—5

Μελέται και εκτελέσεις μηχανικών και οίκοδομικών έργων.—Έφαρμογή συστήματος Hennebique.

Κατασκευή γεφυρών άφλέκτων οίκων, δαπέδων, στηλών κ.τ.λ. διά σιροροκονιάματος σιδηροπαγούς (béton armé) συστήματος Hennebique.

ΜΕΓΑ ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΕΝ ΤΗ ΠΑΓΚΟΣΜΙΩ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΩΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ 1900

—'Αντιπροσωπεία εν 'Ελλάδι του εν Παρίσις οίκου Hennebique.—

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ, ΓΛΥΠΤΙΚΗΣ & ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΑΡ. ΛΑΪΟΥ

'Αριστούχου του Πολυτεχνείου 'Αθηνών

και της 'Ακαδημίας Μονάχου

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΩΝ & ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ.—Όδός Κολοκοτρώνη 55 Α

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΔΙΑΔΟΧΟΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΕΜΠΕΔΟΚΛΕΟΥΣ ΙΔΡΥΘΕΙΣΗΣ ΤΩ 1886

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡΑΧ. 5.000.000

Τμήμα Τραπεζικόν. — Συνάλλαγμα. — Έκδοσις επιταγών (chèque). — Πιστωτικά έπιστολάι. — Εισπραξεις. — Δάνεια επί ενεχύρω Χρεωγράφων. — Προεξοφλήσεις. — Καταθέσεις. — Φύλαξις τίτλων και τιμαλφών.

Τμήμα Ταμιευτηρίον. — Ταμιευτήριον 4 % — Μηνιαία καταθέσεις άνατοκιστικά.

Τμήμα Χρηματιστηρίον. — Αγοραπωλησίαι χρεωγράφων. — Χρηματιστικά έντολάι.

Τμήμα Έμπορίον. — Προμήθειας έμπορευμάτων. — Αντιπροσωπείαι οίκων. — Πληροφορία έμπορικά. — Δέρματα κατειργασμένα βυρσοδεψείου Μοσχάτου.

Γενικόν Πρακτορείον έν Έλλάδι του Γαλλικού «Rhenix» ασφαλείας κατά του πυρός και της ζωής.

ΤΟΚΟΙ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ

3 1/2 %	απόδοσις εις πρώτην ζήτησιν.	4 1/2 %	απόδοσις μετά έν έτος.
4 0/0	» μετά τρεΐς μήνας.	5 0/0	» μετά δύο έτη.
4 1/4 %	» μετά έξι μήνας.	5 1/2 %	» μετά δύο έτη και πλέον.

Διά καταθέσεις εις χρυσόν κατά 1/2 % δλιγώτερον.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ ΜΑΝΤΙΚΑ

ΕΝ ΑΜΙΣΩΙ

Τά κομψότερα **Σανάκια** από τά έκλεκτότερα Άγγλικά και Γαλλικά ύφάσματα εις τό μέγα έμποροπραπτικόν κατάστημα:

ΣΩΚΡ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Όδός Σταδίου 12 (Έναντι Βουλής).

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΑΡΕΚΙΝΑ

ΗΓΓΥΗΜΕΝΗ ΕΙΔΙΚΗ ΣΚΕΥΑΣΙΑ

ΔΙΑ ΤΗΝ ΜΠΟΥΓΑΔΑ

ΚΑΘΑΡΙΖΕΙ, ΛΕΥΚΑΙΝΕΙ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΜΑΙΝΕΙ

ΑΝΔΡΕΟΥ Γ. ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Φαρμακοποιού - Χημικού

Διά της χρήσεως της *Έλληνικής Βαρεκίνας* επιτυγχάνεται ο τέλειος καθαρισμός, λεύκανσις και απολύμανσις των άσπυρροούχων χωρίσ ταύτα να υπόκεινται και εις την ελαχίστην βλάβην, καθότι ή επίδρασις αυτής επ' αυτών γίνεται χημικώς και ουχι διά τεχνικών μέσων (τρυφίματος, κοπανίσματος κλπ.) έπομένως περιορίζεται εις τό να καθαρίζη, λευκαίνη και απολυμαίνη τά άσπυρρούχα, διατηρούσα την στερεότητα αυτών, καθώς και τά εις χείρας ήμών έπίσημα πιστοποιητικά διαφόρων χημικών βεβαιούσι. Προκύπτει δέ και οικονομία κόπων, χρόνου και χρήματος, κατά τά 2/3, έν συγκρίσει πρός τό παλαιόν σύστημα της μπουγάδας.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΑΠΟΘΗΚΗ

Φαρμακείον Άνδρέου Γ. Θεοδωροπούλου.

Διασταύρωσις Άριστοτέλους και Ήπειρου. — Άρ. τηλ. 382

ΜΙΧΑΗΛ Β. ΜΑΝΟΥΣΟΣ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΤΡΑΠΕΖΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΕΠΑΜΕΙΝΩΝΔΑΣ ΞΑΝΘΟΠΟΥΛΟΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑΙ ΠΑΝΤΟΣ ΕΙΔΟΥΣ

ΜΕΓΕΘΥΝΣΕΙΣ

ΟΔΟΣ ΕΡΜΟΥ 10. Παρά τη πλατεία Συντάγματος.

ΛΑΡΥΓΓΟ-ΩΤΟΛΟΓΟΣ ΙΑΤΡΟΣ

ΜΙΧΑΗΛ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

Πλατεία Αγίου Γεωργίου 4.

Άκριβώς έμπροσθεν του Συλλόγου Παρνασσού.

Ώραι επισκέψεως 10—12 π. μ. 3—5 μ. μ.

ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Ε. ΚΑΖΑΝΗ
ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

ΒΡΑΒΕΥΘΕΝ
ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ
ΜΕ ΤΑ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ

ΔΟΣ ΔΕΚΑ — ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ
ΜΟΝΟΝ
ΤΟ ΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ
Ε. ΚΑΖΑΝΗ
ΕΒΡΑΒΕΥΘΗ ΕΝ ΤΗ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΟΥ ΒΟΡΩ

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ

Άθήναι. — Όδός Έρμου

Πλούτος γραφικής ύλης. — Έντυπα και έπισκεπτήρια καλλιτεχνικά. — Έργοστάσιον φακέλων τέλειον. — Χάρτης τυπογραφικός λευκός και έξωφύλλων παντός είδους και ποιότητος.

Ευθηνία, ταχύτης, ακρίβεια.

ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

ΤΟ ΦΑΛΗΡΟΝ

ΙΩΑΝ. Κ. ΚΟΝΤΣΙΔΕΛΟΥ

Παράρτημα έν Άθήναις

Όδός Χαλκοκονδύλη 34α.

ΟΛΑ ΤΑ ΓΑΛΑΚΤΕΡΑ ΕΙΔΗ

ΓΑΛΑ ΑΓΝΟΤΑΤΟΝ

πρός 80 λεπτά ή όκά

ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΗ ΑΡΚΕΙ

ΔΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΠΕΙΣΗ

ΜΕΓΑ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ

ΦΑΡΜΑΚΕΙΟΝ, ΧΗΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΜΠΟΡΕΙΟΝ

Α. ΦΩΚΑ

Φαρμακοποιού Α' τάξεως της ανώτατης Φαρμακευτικής Σχολής των Παρισίων

Άκριβεστάτη έκτέλεσις όλων των συνταγών υπό προσωπικού άπαρτιζομένου υπό έπιστημόνων φαρμακοποιών. — Γαλλικά και Άγγλικά ειδικότητες (*Spécialités*). — Πρόσφατα μεταλλικά ύδατα. — Απολυμάνσεις και άποστειρώσεις διά τελειοτάτων συσκευών και κλιβάνων. — Τεχνητός όρρος.

Όλα τά είδη των χημικών αναλύσεων. — Αναλύσεις ύδάτων μετά μικροβιολογικής έρεύνης. — Μικροβιολογικόν εργαστήριον τέλειον.

ΤΜΗΜΑ ΦΑΡΜΑΚΕΜΠΟΡΙΚΟΝ

Όλα τά φαρμακευτικά είδη εις τιμάς άκαταγωνίστους

ΕΔΩΔΙΜΑ ΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΚΑ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΑΘΗΝΑΙ — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 21' — ΑΘΗΝΑΙ

Τηλέφωνον αριθ. 137

Όλα τά είδη των έδωδύμων νωπότατα από τά καλλίτερα έργοστάσια και ως έν της μεγάλης καταναλώσεως ανακαινιζόμενα καθ' έναστην.

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΡΓΥΡΟΥΝ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΒΟΡΩ

ΔΙΑ ΜΕΛΙ ΚΑΙ ΕΛΗΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ THOMSON HOUSTON. — ΕΔΡΑ: ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΙΣ ΜΕΤΟΧΑΣ: ΔΡΑΧΜ. 10.000.000. * ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΙΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ: ΦΡ. ΧΡ. 10.000.000

Κεντρικόν Έργοστάσιον έν Νέω Φαλήρῳ. Σταθμοί: Έν Άθήναις, Πειραιεί, Νέω Φαλήρῳ και Κηφισσίῳ. — Ηλεκτρική κίνησις του άπ' Άθηνών εις Πειραιά Σιδηροδρόμου και των Τροχιοδρόμων Άθηνών, Πειραιώς και Περιχώρων. — Προνόμιον φωτισμού δι' ήλεκτρισμού και αερίου των πόλεων Πειραιώς, Πατρών, Σύρου, Καλαμών, Άργοστολίου και Χαλκίδος. — Ηλεκτρικός Τροχιοδρόμος Πατρών.

Η Έταιρία αναλαμβάνει εγκαταστάσεις φωτισμού και κινητηρίων δυνάμεως και έν γένει πάσαν εργασίαν σχετιζομένην με τον ήλεκτρισμόν υπό πάσας αυτού τάς μορφάς. — Προμηθεύει παντός είδους υλικά ήλεκτρισμού και ίδια όργανα και μηχανάς **THOMSON HOUSTON** των οποίων είναι

ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΣΤΕΑΤΟΚΗΡΟΠΟΙΕΙΟΝ Ο "ΦΟΙΒΟΣ",

ΕΤΑΙΡΙΑ ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ. 1893
ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡ. 500.000

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ

Βραβευθέντα διὰ χρυσῶν βραβείων ἐν τῇ Παγκοσμίῳ
Ἐκθέσει τῶν Παρισίων, τῇ Διεθνείᾳ Ἐκθέσει
τῆς Κρήτης καὶ τῇ Διεθνείᾳ Ἐκθέσει τῶν Ὀλυμπίων.

Στεατοκήρια (Σπερματσέτα) ἀρίστης καὶ
πρώτης ποιότητος, χρωματιστὰ καὶ ἐκκλησιῶν,
κατασκευαζόμενα διὰ νεωτάτης χημικῆς μεθόδου,
δίδουσιν ἄπλετον φῶς, τήκονται ἄνευ σταγόνων
καὶ σβύνουσιν ἄνευ ὁσμῆς. **Στεατίνη, Παραφ-
φίνη, Κηριζίνη, Γλυκερίνη καὶ Ἐλαιίνη.**

Γραφεῖον Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σοφοκλέους ἀρ. 2.

ΕΤΑΙΡΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΥΡΙΤΙΔΟΠΟΙΕΙΟΥ

ΧΗΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ. 1882

ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΡ. 3.000.000

ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟΥ

ΒΡΑΒΕΥΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ ΔΙΑ ΧΡΥΣΟΥ ΒΡΑΒΕΙΟΥ

Πυρῆτις ἀκαπνος πολέμου καὶ κυνηγίου· Πυ-
ρῆτις μαύρη καὶ Λυγαρίτις ὅλων τῶν εἰδῶν.
Φυσίγγια ἀκάπνου καὶ μαύρης πυρῆτιδος παντὸς
ὅπλου. Κάλυκες Μάνλιερ, Γκρά καὶ περιστροφῶν.
Θεϊκὸν ὀξύ, Νιτρικὸν ὀξύ, Ὑδροχλωρικὸν ὀξύ,
Θεϊκὸς χαλκός, Θεϊκὸς σίδηρος, Ἀντιπερονοσπο-
ρίνη, Στουπέτσι, Μολυβδοσωλήνες, Σκάγια.

Τιμαὶ ἀνεπίδεκτοι συναγωνισμοῦ.

ΤΕΪΑ ΚΥΑΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ BLUE CROSS TEA

Εἶναι τὰ ἀρίστα τῶν Τεϊῶν, συσκευάζονται εἰς πακέτα
καὶ κυτία ἐν Λονδίῳ, ὑπὸ τὴν ἀμεσον ἐπίβλεψιν ἀνωτέρων
ὑπαλλήλων τῆς Ἀγγλικῆς Κυβερνήσεως. Ζητεῖται ἐπὶ ἐκά-
στου πακέτου ἢ κυτίου τὸν ΚΥΑΝΟΥΝ ΣΤΑΥΡΟΝ.

ΠΩΛΟΥΝΤΑΙ εἰς τὰ πρώτης τάξεως Ἐδωδιμο-
πωλεῖα Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Βό-
λου, Πατρῶν, Σύρου, Ἀργοστολίου, Λαμίας καὶ Κρήτης.

Ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΛΛΑΣ. — Ἐν Πειραιεῖ (Στοὰ Ριζάρη).

HOBBES, HART & CO LD

ΜΟΝΟΚΟΜΜΑΤΑ

ΧΑΛΥΒΔΙΝΑ

ΧΡΗΜΑΤΟΚΙΒΩΤΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ

ΤΗΣ ΠΤΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΚΛΕΠΤΩΝ

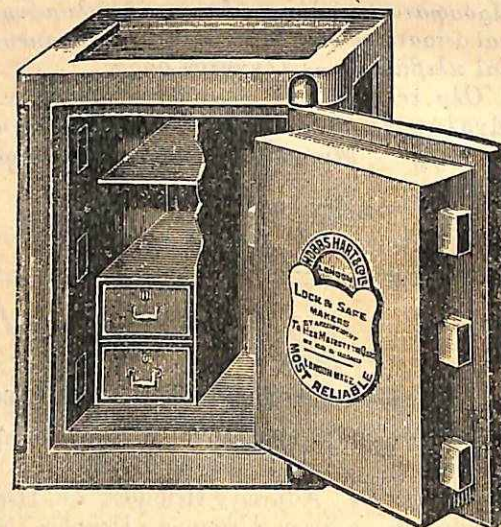
ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΑΙ

ΤΩΝ ΘΗΣΑΥΡΟΦΥΛΑΚΙΩΝ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΑΓΓΛΙΑΣ

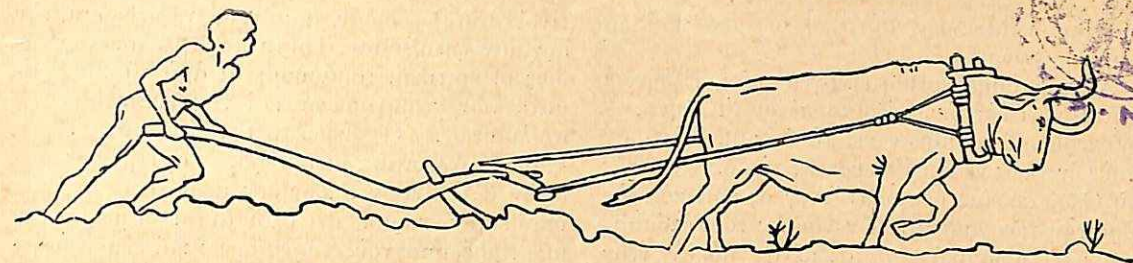
ΔΙΑΡΚΗΣ ΕΚΘΕΣΙΣ: 76, Cheapside, London E. C.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΚΑΙ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΑ: Arlington Street, Islington, N.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ: ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Θ' 15 ΦΕ-
ΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1909

Ο ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΤΟΥ Κ. ΜΕΝΑΡΔΟΥ

Ὁ κ. Σίμος Μενάρδος, καταλαμβάνων τῇ 16/29 Ὀκτωβρίου 1908 τὴν ἐφέτος ἰδρυθεῖσαν ἐν Ὁξφόρδῃ ἔδραν τῆς Βυζαντινῆς καὶ νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἀνέγνωσεν ἀγγλιστὶ ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν Σχολῶν τὸν ἐπόμενον λόγον, ὁ ὁποῖος ἤδη ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ μεγαλυνύμου Πανεπιστημίου.

Κύριοι,

Ἀρχίζων σήμερον σειρὰν ἀναγνωσμάτων περὶ τῆς βυζαντινῆς καὶ νέας ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ λογοτεχνίας, αἰσθάνομαι ὅτι ἔχω ἀνάγκην διπλῆς ἀπολογίας, καὶ δι' ἐμὲ καὶ διὰ τὸ θέμα μου.

Ἐν πρώτοις, πρέπει νὰ δικαιολογήσω τὸ θάρρος μου ὅτι ἀναλαμβάνω ἐν τῷ ἐνδόξῳ τούτῳ Πανεπιστημίῳ τὴν διδασκαλίαν ἐπιστήμης, καλλιεργούμενης σήμερον καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ὑπὸ πλείστων εἰδικῶν, καὶ ἐκτεταμένης εἰς περίουρον ἐτῶν περίπου δισχιλίων. Ἀλλὰ τὸ συναίσθημα ὅτι πραγματευόμενος τὰ ζητήματα ταῦτα, θὰ ὁμιλῶ περὶ πραγμάτων οἰκείων, ὅτι, καταγινόμενος εἰς αὐτά, θὰ μεταφέρωμαι νοερώς εἰς τὴν πατρίδα μου, μὲ παραθαρρύνει, ὅτι ἡ διδασκαλία μου, ὅτι δὴποτε ἄλλο καὶ ἂν στερῇται, θὰ στηρίζεται τοῦλάχιστον εἰς δλόψυχον ἐνδιαφέρον.

Ἀλλὰ φοβοῦμαι ὅτι καὶ τὸ θέμα μου ἔχει ἀνάγκην περισσῆς δικαιολογίας, ἰδίως ἐνώπιον κοινοῦ, τόσον κλασσικῶς πεπαιδευμένοι. Αὐτὸ τὸ ὄνομα «βυζαντινός» ἔχει δώσει ἀφορμὴν εἰς πολλὰ προκαταλήψεις, καὶ ἡ νέα ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἕνεκα τῆς μικρότητος τοῦ Βασιλείου, δὲν εἶναι βεβαίως ἐλκυστική.

Εὐτυχῶς ἡ ἀπολογία αὕτη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγινε πολὺ εὐκολωτέρα. Ἡ μεσαιωνικὴ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία δὲν θεωρεῖται πλέον ὡς ὁ ἔκφυλος κληρονόμος τῆς ῥωμαϊκῆς, ὅπως ἠδύνατο νὰ πιστεύῃ ὁ Βολταῖρος. Ὅπως τὸ ἐναντίον. Ὁ Schlumberger ἐπιγράφει σήμερον τὰ περὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας πολύτιμά του ἔργα

«L' épopée Byzantine», τὰ δὲ σημειώματα τοῦ καθηγητοῦ Bury εἰς τὴν ἀθάνατον τοῦ Γίββωνος ἱστορίαν ἀποδεικνύουσιν ὅτι αὐτὸς ὁ Γίββων θὰ εἶχε σήμερον ν' ἀναθεωρήσῃ ἀρκετὰς ἐκ τῶν γνωμῶν του.

Ἀλλὰ σήμερον δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς πολιτικῆς, ἀλλὰ τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας. Καὶ τὸ ἀκόλουθον ζήτημα ἐγείρεται πρῶτον. Συνέτεινεν ὅπωςδὴποτε ὁ ἑλληνισμὸς εἰς τὴν πνευματικὴν πρόοδον τοῦ κόσμου ἀπὸ τῆς μοιραίας ἐκείνης ἡμέρας, ὅτε ὁ Μόμμιος κατέστησε τὴν Ἑλλάδα ἐπαρχίαν ῥωμαϊκὴν; Θ' ἀπαντήσω κύριοι, μὲ ὀλίγας νύξεις καὶ μὲ κρίσεις ἄλλοδαπῶν.

Θὰ παρέλθω τὴν γνωστὴν τοῦ Λατίου ὑποταγὴν εἰς τὴν ἡττημένην Ἑλλάδα· ἀλλὰ θὰ μινημόνευσω τὴν πρὸς κατάρχυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ δρᾶσιν τῶν Ἑλλήνων. Οἱ πνευματικοὶ ἀγῶνες, ὅσοι ἐχρειάσθησαν πρὸς ἐπιβολὴν τοῦ νέου δόγματος καὶ κατάλυσιν τῶν αἰρέσεων ἦσαν, κυρίως εἰπεῖν, ἐμφύλιοι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων. Τῶν 318 πατέρων τῆς πρώτης οἰκουμένης συνόδου μόλις δέκα ἦλθαν ἀπὸ τόπους λατινοφώνους. Ὑπῆρχαν ἔξ ἅπαντος καὶ ἄλλοι· ἕως τότε ὅμως καμία ἄλλη φυλὴ δὲν ἐτόλμα νὰ ἀμλληθῇ πρὸς τὸ διανοητικὸν κύρος τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ, οἱ εὐσεβεῖς Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας κατέβαλαν τοὺς ἀπίστους τῆς κυρίως Ἑλλάδος σοφιστὰς, ἡ δὲ νίκη ἐκείνη ὑπῆρξε τοιαύτη, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα Ἕλλην ἐξωρίσθη. Ὁ σπουδαῖος οὗτος νεωτερισμὸς προήρχετο, καθὼς θὰ ἴδωμεν, καὶ ἀπὸ λόγους καθαρῶς φιλολογικοῦς. Καὶ ὅμως φοβοῦμαι ὅτι σιγνότερον ἐπαναλαμβάνεται ἡ ἑθνορρηκτικὴ κενολογία, ὅτι τὸ ὕψος τοῦ Πλάτωνος θὰ ἦτο ἡ γλῶσσα τοῦ Διὸς, παρὰ κατανοεῖται τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἱερὸν ἰδίωμα τοῦ βιβλίου τῆς πολιτισμένης ἀνθρωπότητος, τὸ ἰδίωμα ἑαυτοῦ

τοῦ Ἰησοῦ, δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀπλή ἑλληνικὴ γλῶσσα.

Ἀλλὰ ἡ θρησκευτικὴ ἐνέργεια τῶν Ἑλλήνων — μολονότι δὲν ὠνομάζοντο πλέον Ἕλληνες — δὲν περιορίζετο μόνον εἰς τὸ δόγμα. Ἐκτισαν ναοὺς ἐντελῶς νέας ἐμπνεύσεως, τὸν δὲ ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ὀνομάζει Ἀγγλος κριτικὸς τὸν «ἀριστον τῶν χριστιανικῶν ναῶν»· τοὺς ἐκόσμησαν μὲ «μωσαϊκὰ» χαριτωμένα· ἤϋσαν νέον εἶδος ζωγραφίας — τὸν πρόδρομον καὶ ἴσως τὸν χειραγωγὸν τῆς ἰταλικῆς τέχνης — μουσικῆς, καὶ ἰδίως ποιήσεως. Ὁ Ῥωμανός, εἰς τῶν μελωδῶν μας, ἀποκαλεῖται σήμερον ὁ κορυφαῖος τῶν θρησκευτικῶν ποιητῶν.

Ὡς ἐκ τούτου ἡ θρησκευτικὴ καὶ ὁμοῦ ἡ λοιπὴ ἐπίδρασις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρξεν ἀπειρος «ἀπὸ τῶν ὁρέων τῆς Ἀβησσυνίας μέχρι τῶν ὁρέων τοῦ Κανκάσου». Ἡ ἐξάρτησις τῆς λατινικῆς λειτουργίας ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς εἶναι γνωστὴ. Ἀλλὰ ἡ Κωνσταντινούπολις διὰ πάντας τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς — καὶ τῆς Δύσεως — ἦτο κατὰ τὴν ἑκφρασιν τοῦ Diehl «la reine des élégances». Τὸ Ἀρμενικὸν ἔθνος, πολιτισμένον ἤδη, ἐδιδάχθη τὴν ὅλην λειτουργίαν, τὴν ἱστορίαν καὶ τὰς τέχνας, τὰ δὲ σωζόμενα παλάτια τοῦ Ἀνίου κατεσκευάσθησαν ἀπὸ Ἑλλήνων τεχνίτας. Κατόπιν οἱ Σύροι, ἰδίως αἱ κληρικοί, μετέφρασαν καὶ ἐμιμήθησαν, ἐκτὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων, τοὺς χρονογράφους καὶ μερικοὺς τῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, βοτανικῶν καὶ ἱατρῶν. Ἀλλὰ εἰς τοὺς ἄλλους ἡμιαγρίους λαοὺς, ὅσοι ἔπληξαν τὰς καλύβας τῶν παρὰ τὸν Δούναβιν καὶ ἐπὶ τῶν δυτικῶν, τῶν βορείων καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, Βουλγάρους, Σέρβους, Ῥώσους, Γεωργιανούς οἱ Ἕλληνες μετέδωσαν ὅχι πλέον τὸ δόγμα καὶ τὴν λειτουργίαν, ἀλλὰ καὶ τὰς τέχνας καὶ τὸν πολιτισμὸν καὶ αὐτόν, ἀπλῶς εἰπεῖν, τὸν ἀνθρωπισμὸν. Ἕλληνες καλόγηροι ἤϋσαν τὸ σλαβικὸν ἀλφάβητον καὶ μετέφρασαν τὴν Βίβλον. Ὁ Χριστιανισμὸς αὐτὸς τῶν Σλάβων ἔχει, καθὰ παρετήρησεν ὁ Κρουμπάχερ, παγκόσμιον σημασίαν· διότι μέχρι σήμερον αἰσθάνονται τοὺς ἑαυτοὺς τῶν χωρίζομένων ἀπὸ τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, καὶ αὐτὸ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα ἔχει τὰς ῥίζας του εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκείνην εὐεργεσίαν.

Ἀλλὰ τί ὠφείλει ἡ Δύσις εἰς ἐκείνους τοὺς ὁποίους ὠνόμασε «βυζαντινούς»; Δὲν θ' ἀναφέρω, κύριοι, τοὺς μακροὺς τῶν Αὐτοκρατόρων μας πολέμους ἐναντίον τῶν Περσῶν, τῶν Ἀράβων, τῶν Σελτζούκων, πολέμους τοὺς ὁποίους ἡ Δύσις ἀνταπέδωκε μὲ τὴν ἀρπαγὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Δὲν θὰ μνημονεύσω ὅτι ἐσταμάτησαν τοὺς Ὀθωμανοὺς ὡς ἐσημείωσεν ὁ Rambaud, εἰς ὅλην τῆς ὁρμῆς τῶν τὴν ἀκμὴν ἐπὶ ἑνα σχεδὸν αἰῶνα, πρὶν κυριεύσωσι τὸ τεῖχος. Ἀλλὰ θὰ τονίσω τὸ γεγονός, ὅτι οἱ «βυζαν-

τινοὶ» αὐτοὶ ἔσωσαν, ἠρμήνευσαν, διέδωσαν τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν. Τοῦτο παραβλέπουσι συνήθως οἱ κριτικοί, ταρασσόμενοι ἀπὸ τὰ παροράματα τῶν χειρογράφων καὶ τὴν εὐπιστίαν τῶν σχολιαστῶν. Ὁ εὐφυέστατος Κόβητος ἔλεγε· «Μωρὸς ὁ Φώτιος, μωρότερος δ' ὁ Ἡσύχιος, ἀνδρῶν δ' ἀπάντων ὁ Σουλῆδας μωρότατος». Ἀλλὰ ὑποθέσατε, κύριοι, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ μωροὶ δὲν μᾶς παρέδιδαν τοὺς «ἀρχαίους»· καὶ ἐνθυμηθῆτε τί ἦτο ἡ μεσαιωνικὴ σοφία τῆς Εὐρώπης, τῆς ὁποίας τὰ ἑλληνικὰ σπέρματα οἱ Ἀράβες, λαβόντες ἀπὸ τοὺς Νεστοριανούς Σύρους, ἐπῆραν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ποία θὰ ἦτο ἡ διαφορά τῶν νέων χρόνων! Ἀλλὰ πρέπει πάντοτε νὰ ἔχωμεν κατὰ νοῦν ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο διαρκῶς κέντρον φιλολογικόν, ὅπου ἐστιχοιροῦντο μερικά τῶν ἀρίστων τῆς Ἀνθολογίας ἐπιγραμματῶν, τὸ δὲ Παλάτιον ἀπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου μέχρι τῶν τελευταίων Παλαιολόγων ἐνθυμίζει συχνὰ τὴν αὐλὴν τῶν Πτολεμαίων. Οἱ «βυζαντινοί», ἐννοεῖται, δὲν ἐδημιούργησαν ἔργα ἰσόπαλα πρὸς τὰ ἀρχαῖα, ἀλλὰ ὑπῆρξαν τοῦλάχιστον, ὅπως ἐλέχθη, οἱ βιβλιοφύλακες — οἱ ἐνοπλοὶ βιβλιοφύλακες — τῶν ἀρχαίων.

Καὶ ὅταν ἐπὶ τέλους ἡ ἐλευθερία τῆς Πόλεως ἔκλινεν εἰς τὴν δύσιν καὶ ὀλίγοι Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ μεταναστεύουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἡ ὑπεροχὴ τῶν κατεφάνη διὰ μᾶς. Μετὰ τὸν Μανουὴλ Χρυσολωρᾶν ὁ Θεόδωρος Γαζής, ὁ Κωνσταντίνος Λάσκαρις, ὁ Δημήτριος Χαλκονδύλης, ὁ Μάρκος Μουσούρος, ὁ Ἰάνος Λάσκαρις, παρουσίασθοντες εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Ῥώμην, τὰ Μεδιόλανα, τὴν Βενετίαν, ὡς διδάσκαλοι, ἔφοροι βιβλιοθηκῶν, καλλιγράφοι, ἐκδόται καὶ μεταφρασταὶ Ἑλλήνων συγγραφέων ἐπετέλεσαν, δευτέραν φοράν, καὶ πολὺ γονιμώτερον τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐξεπλήρωσαν, δεκαπέντε αἰῶνας προτοῦ, οἱ πρόγονοί των. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς «ἀναγεννήσεως» ἐκείνης τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν εἶναι γνωστὸν· κατεφάνη κατόπιν, μετὰ τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὴν Γαλλικὴν λογοτεχνίαν κατὰ τὸν δέκατον ἔκτον καὶ ἑβδομον αἰῶνα, εἰς τὴν Ἀγγλικὴν τὸν δέκατον ὄγδοον, εἰς τὴν Γερμανικὴν κατὰ τὸν τελευταῖον. Ἀλλὰ οἱ φυγάδες ἐκεῖνοι δὲν μετέδωσαν ἀπλῶς καὶ μόνον φιλολογίαν. Μετέδωσαν ἴσως αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν τῆς σκέψεως. Ὁ Γεώργιος Γεμιστός, ὁ ὁποῖος εἶχε προηγηθῇ αὐτῶν πνεῦμα καινοτόμον, ἐπροξένησεν ἐντύπωσιν βαθυτάτην. Ὡς καὶ αὐτὴ του ἡ ἰδιοτροπία τοῦ νὰ μεταφράζῃ τὸ ὄνομά του εἰς τὸ Πλήθων ἔγεινε συρμὸς τῆς μετωνυμίας τῶν Ἐράσμων (Gerhard) τῶν Καπνιώνων (Reuchlin) τῶν Μελαγχθόνων (Schwarzerd) τῶν Κερατίνων (Hoornt) καὶ τῶν Κορακοπετραίων (Ravensberg). Πολεμήσας τὰς προλήψεις — καὶ τὰ δόγματα — τοῦ κλήρου ὑπῆρξε πρόδρομος τοῦ Γερμανικοῦ προτεσταντισμοῦ καὶ ἐγκαινίζων τὸν πλατωνισμὸν

ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῆς Φλωρεντίας, ἐδίδαξε τὴν ἑλληνικὴν λατρείαν τοῦ ὥραίου. Ὁ Giacomo Leopardi, μεταφράζων ἰταλιστὶ ἕνα λόγον τοῦ Γεμιστοῦ, λέγει· «Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ Γεμιστὸς ὑπῆρξεν ἐν τῶν μεγίστων καὶ εὐρυτάτων πνευμάτων τοῦ αἰῶνος του, ὁ ὁποῖος ἦτο ὁ δέκατος πέμπτος» καὶ προσθέτει· «Τὸ ἔθνος τοῦτο εἶναι προίγματι θαυμάσιον· ἐπὶ 24 αἰῶνας ὑπῆρξε πρῶτον καὶ ἀπαράμυλλον εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν λογοτεχνίαν· ὅταν ἐκυρίευν, διέδωκε καὶ τὰ δύο εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικὴν· ὅταν ἐκυριεύθη, τὰ μετέδωκεν εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην... Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν Σταυροφοριῶν αἱ ἑλληνικαὶ πόλεις λαμπραὶ μὲ ναοὺς καὶ μὲ πλατείας, παλάτια μεγαλοπρεπῆ καὶ ἔξοχα καλλιτεχνήματα ὑπῆρξαν θέαμα πρωτόφαντον, spettacolo nuovo... agenti rozze... quasi salvatiche e inumane». Ὁ Λεοπάρδος ὁμιλεῖ ὡς μέγας ποιητῆς καὶ λόγιος. Τὸ ἰδικόν μου συμπέρασμα εἶναι μόνον ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ φυλὴ δὲν ἔπαυσε νὰ πρωταγωνιστῇ πολιτικῶς μὲν μέχρι τοῦ δεκάτου τρίτου αἰῶνος, διανοητικῶς δὲ μέχρι αὐτοῦ τοῦ δεκάτου πέμπτου, ὅτε ἡ Κωνσταντινούπολις ἔπεσε καὶ ἐλαπατήθη ὑπὸ τὴν ἀσπίδα της.

Ἀλλὰ τώρα δύναται τις νὰ ἐρωτήσῃ· Διατί πάντα τὰ γεγονότα ταῦτα παρεβλέποντο τόσον καιρόν; Διατί οἱ «βυζαντινοὶ» ἐθεωροῦντο παρακμάζοντες ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα, καὶ πῶς τὸ ὄνομα τοῦ Βυζαντίου κατήντησε συνώνυμον τῆς παρακμῆς;

Σήμερον ἀναγνωρίζεται, κύριοι, ὅτι θρησκευτικαὶ καὶ φυλετικαὶ ἀντιζηλταὶ ἔνεκα τοῦ σχίσματος καὶ τοῦ πείσματος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ νὰ μὴ ἀναγνωρίσουν τὴν «ἀγίαν ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν» εἶναι ἀφορμαὶ τῆς περιφρονήσεως τῶν «βυζαντινῶν» καὶ πράγματι αὐτὸ τὸ ὄνομα «βυζαντινός», τὸ ὁποῖον οὐδέποτε οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνοι μετεχειρίσθησαν ὡς ὄνομα των, ὑπῆρξε ἐν ἀπὸ τὰ πολλὰ τῶν «σχισματικῶν» ἐπίθετα.

Ὁ καθηγητὴς Κρουμπάχερ, ὁ μέγιστος ἀπολογητὴς τῶν «βυζαντινῶν», προσάγει τὸ «Weh dir, dass du ein Enkel bist». Ἀλλὰ φροβούμαι ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλοι λόγοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀφορμὴν ἔδωσαν αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες. Ὁ σπόρος τὸν ὁποῖον ἔσπειρεν ὁ Γεμιστὸς καὶ οἱ φυγάδες εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἦτο καθαρῶς ἑλληνικός. Αἱ ἐκδόσεις των, δηλ. τὰ πρῶτα τυπωθέντα ἑλληνικὰ βιβλία, ἦσαν ὅλα ἀρχαῖοι συγγραφεῖς μὲ ἀττικὸς προλόγους καὶ στίχους ἰδικούς των· ἔκτοτε ἤρχισεν ἡ ὑποτίμησις τῆς ἐκκλησίας καὶ συνέβη τὸ ἀντίθετον ἐκεῖνου τὸ ὁποῖον ἐγένετο δώδεκα αἰῶνας προτοῦ. Τώρα τὸ ὄνομα Ἑλλάς, τὸ ὁποῖον ἐπρόφεραν τρέμοντες οἱ ἑξόριστοι ἐκεῖνοι, ἐπέστρεφεν ἀπὸ τὴν ἑξορίαν καὶ φυσικῶς, ἡ Χριστιανικὴ αὐτοκρατορία κατεφρονεῖτο ἀπὸ τοὺς νέους τῆς Εὐρώπης Ἰουλιανούς. Συγχρόνως ἀνεκαλύφθη, ὡς νὰ ἦτο

μεγάλῃ ἀνακάλυψις αὐτῇ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι δὲν ἐπρόφεραν ἀκριβῶς ὡς οἱ φυγάδες. Ἀλλὰ μᾶλλον ἔνεκα τῆς ἀρχαϊκῆς τῶν φυγάδων εὐγλωττίας ἡ παλαιὰ θεωρία τῆς εὐγενείας τοῦ ἀττικισμοῦ καὶ τοῦ κατόπιν βαρβαρισμοῦ ἀνέζη. Ὁ πολὺς Κάρολος Du Cange, ὁ πατριάρχης τῶν βυζαντινολόγων κατὰ τὰ 1688 ἐπέγραφε τὸ μέγα καὶ πολυτίμιόν του ἔργον «Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis», ὅπου εὐρίσκονται καὶ «vocabula barbara ac semi barbara». Αὐτὸ ἔφθανε. Ἀπὸ τότε οἱ πλείστοι τῶν ἑλληνιστῶν ἀπέστρεφον τὰ πρόσωπα ἀπὸ τοὺς scriptores τοὺτους ἢ τοὺς ἥνοιγαν ἀπλῶς διὰ ν' ἀποδείξουν τὸν βαρβαρισμὸν των — συμφώνως πάντοτε πρὸς τὴν ἀττικὴν γραμματικὴν. Τοῦτο ἦτο εὐκόλον. Ἀλλὰ οἱ ἱστορικοὶ καὶ τῆς φιλολογικῆς καὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας ἀνεκάλυψαν κατὰ εὐκολώτερον νὰ ἐφαρμόσουν τὴν θεωρίαν τῶν ἑλληνιστῶν εἰς τὴν ὅλην χιλιετὴ περίοδον. Ὅσο νεώτερον, τόσο βαρβαρώτερον. Ἰδοὺ, κύριοι, ἡ παρακμὴ. Ἀλλὰ τώρα εἴμεθα ὑπόχρεοι ν' ἀλλάξωμεν μέθοδον. Ἡ γλωσσολογία ἀπέδειξεν ἤδη τὴν θεωρίαν τοῦ βαρβαρισμοῦ καθαρὰν πρόληψιν, δεισιδαιμονίαν, ἡ ὁποία δὲν ἰσχύει πλέον νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐπιστήμην ἀπὸ τοῦ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τοὺς μέσους ἑλληνικοὺς αἰῶνας μὲ τὴν ὀφειλομένην προσοχήν, τὸν σεβασμὸν, τὴν δικαιοσύνην.

Ἐπειδὴ ἡ μορφή τοῦ βαρβαρισμοῦ εἶναι ἡ σπουδαιοτάτη πασῶν, ὅσαι βαρύνουσι καὶ τοὺς «βυζαντινούς» καὶ ἡμᾶς τοὺς νεώτερους, ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ διαλάβω κάπως πλατύτερον περὶ αὐτῆς.

Βαρβαρισμὸς εἶναι τὸ ἀντίθετον τοῦ ἀττικισμοῦ. Ἀλλὰ τί σημαίνει κυρίως ἀττικισμός; Ὁ Οὐκυδίδης μεταχειρίζεται τὴν λέξιν μόνον εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς σημασίαν, ἐννοεῖ δηλαδὴ φιλίαν μὲ τὸν δῆμον τῶν Ἀθηναίων. Ἀλλὰ μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἀθηναϊκῆς ἡγεμονίας ἐσημαίνει πλέον τὸν ἀήττητον ἀθηναϊκὸν πολιτισμὸν. Εἶναι, κύριοι, περιττὸς οἷοςδήποτε ὕμνος εἰς τὴν φιλοσοφίαν, τὴν ἱστορίαν, τὴν ὀητορικὴν καὶ τὸ δράμα τῶν Ἀθηναίων λογοτεχνῶν. Ἐκτὸς τούτων κατὰ ἄλλο συνέτεινεν, ἴσως περισσότερον, εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ «ἀττικισμοῦ». «Ἄς παῖζον αὐλὸν τὰ τέκνα τῶν Θηβαίων» ἔλεγε ὁ Ἀλκιβιάδης «οὐ γὰρ ἴσασι διαλέγεσθαι» ἐπειδὴ δὲν ἠξεύρουσαν νὰ ὁμιλήσουν — ἐννοεῖται μὲ τὴν χάριν, τὴν ἀγγίνοιαν (présence d'esprit) καὶ τὴν περισσήν των Ἀθηναίων εἰρωνείαν. Ἐκεῖνοι ἦσαν ὅλοι ἀπαράμυλοι causeurs. Καθὼς λοιπὸν ἡ Γαλλικὴ γλῶσσα ἐπικράτησεν εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀριστοκρατίαν ἀπὸ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ ιδ', ὁ ἀττικισμὸς ἐξηπλώθη κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς τὰς αὐλὰς τῶν Διαδόχων καὶ ἀνὰ τὰς μεγάλας πόλεις, ὅσαι ἰδρύθησαν κατὰ τὴν περίοδον

ἐκείνην εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Αἴ-
γυπτον καὶ αὐτὴν τὴν Μεσοποταμίαν. Τότε ὁ
Ἀττικισμὸς ἐσήμαινε τὴν Ἀθηναϊκὴν παιδείαν
καὶ τοιουτοτρόπως αἱ ἄλλαι ἑλληνικαὶ διάλεκτοι,
ὡς ἰδιώματα, παρεμερίζοντο καὶ περιωρίζοντο.
Ἡ διάλεκτος, ἡ ὁποία ἐσηματίσθη τοιουτοτρό-
πως, ὠνομάσθη κοινή. Εἰς τὸ ἀνακάτωμα ἐκείνο
δὲν εἶναι ἄπορον ὅτι αἱ δίφθογγοι συνέπεσαν
μὲ τὰ φωνήεντα, καθὼς ἐπρόφεραν οἱ Βοιωτοί·
καὶ ἄλλαι διαλεκτικαὶ προφοραὶ διεκρίνοντο βε-
βαίως εἰς τὴν «κοινήν». Ἐννοεῖται ὁμως ὅτι
ὁ γνήσιος ἀττικισμὸς ἐπροτιμᾶτο πάντοτε. Ὁ
θρίαμβος τοῦ ἀττικισμοῦ ὑπῆρξεν ὅταν μετὰ
τὴν ὑποταγὴν τῆς Ἑλλάδος εἰσέβαλεν εἰς τὴν
Ῥώμην τόσον πολὺ, ὥστε, κατὰ τὴν ὥραίαν
ἐκφρασιν τοῦ Αἰμιλίου Καστελάου, ἐνόμιζε κα-
νεῖς ὅτι ἡ Ῥώμη εἶχε κατοικηθῇ ἀπὸ Ἀθη-
ναίους καὶ ἀπὸ Ἀτθίδας. Τότε ἡ ἀττικίζουσα
κοινή ἦτο γλῶσσα παγκόσμιος, καὶ ὅσοι δὲν
ὠμιλοῦσαν καλὰ ἐλέγοντο βάρβαροι. Ἀλλὰ
ὁ Κικέρων μᾶς πληροφορεῖ ὅτι *erudissimos
homines Asiaticos quivis Atheniensis indo-
ctus non verbis sed sono vocis... facile su-
peravit*, ὅτι δηλ. πολυμαθεστάτους Ἀσιανούς
οἷοςδὴποτε ἀπαιδευτος Ἀθηναῖος ὅχι μὲ τὰς
λέξεις ἀλλὰ μὲ τὸν τόνον τῆς φωνῆς τοὺς ὑπερ-
βαίνει. Τότε ὁ ἀττικισμὸς ἐσήμαινε μᾶλλον τὴν
Ἀθηναϊκὴν προφορὰν. Πόσον αὕτη κατέδρα-
σε τοὺς Ῥωμαίους ἐννοοῦμεν ἀπὸ τοῦτο, ὅτι μετέ-
γραψαν εἰς τὰ λατινικὰ τὸ ὦ ψιλόν, τὸ ὁποῖον
τότε (καὶ πολλοὺς κατόπιν αἰῶνας) ἐπρόφεραν
οἱ Ἕλληνες ὡς γαλλικὸν u, — ἀλλὰ, ἐννοεῖται,
οἱ Ἀθηναῖοι μὲ κάποια γλυκύτητα χωριστὴν.
Ἀργότερα ὁμως, ὅταν κατὰ δυστυχίαν οἱ Ἀθη-
ναῖοι δὲν εἶχαν τίποτε ἄλλο φθονητὸν παρὰ
τοὺς προγόνους, ὁ ἀττικισμὸς ἐσήμαινε ἀπλῶς
τὸ ὕφος τῶν παλαιῶν λογοτεχνῶν τῶν. Οἱ Μι-
κρασιαῖται ῥήτορες ἐμιμήθησαν τοὺς ἀττικούς,
ὅπως οἱ Ἀλεξανδρίνοι εἶχαν μιμηθῇ τὸν Ὀμη-
ρον. Συγχρόνως ἀνεφάνισαν καὶ οἱ ἀττικισταί·
«οἱ αὐτόκλητοι ἐκείνοι φρουροὶ τῆς τιμῆς τῶν
ἀττικῶν λέξεων καὶ διώκται τῶν λεξειδίων ὅσα
δὲν εὐτύχησαν νὰ πολλαῖον τῆς προστασίας ἐνὸς
Θουκυδίδου ἢ, ἐνὸς Πλάτωνος» καθὼς ὁ Ἑλ-
ληναμερικανὸς λεξικογράφος Εὐαγγελινὸς Ἀπο-
στολίδης Σοφοκλῆς τοὺς ὀνομάζει. «Κεῖται ἢ
οὐ κεῖται; (ἢ δεῖνα λέξεις παρ' ἀττικοῖς) ἦτο
ἢ ἀνάκρισις τῶν· κεῖται· «δόκιμος ἀστεία»· οὐ
κεῖται· «ἰδιωτική, σόλοικος, βάρβαρος». Τοιοῦ-
τος ἀττικισμὸς ἦτο πλέον ἀληθινὴ μωρία. Καὶ
ὁμως, κύριοι, τόση ἦτον ἡ ἐσωτερικὴ δύναμις
τῶν ἀθανάτων ἀττικῶν ἔργων, ὥστε τὸ ἀττικὸν
ὕφος παρέσυρε καὶ αὐτὴν τὴν περιφρόνησιν
τῆς Στοᾶς καὶ αὐτὴν τὴν ἰσχυρὰν τὴν χρι-
στιανισμοῦ ἀντίστασιν. Τοιουτοτρόπως ἡ πρό-
ληψις τοῦ βαρβαρισμοῦ ἐπέζησε μέχρι τῆς ἀλώ-
σεως καὶ μέχρι ἐσχάτων μετὰ τῆς ἀττικῆς γραμ-

ματικῆς, ἡ δὲ λέξις «βάρβαρος» τῆς ὁποίας οἱ
Ἕλληνες ἔκαμαν κατάχρησιν περὶ ξένων λαῶν,
ὑπῆρξεν ἀπαισία εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀπογόνους τῶν.
Ἄς παρακολουθήσωμεν συντομώτατα τὸ ἑλ-
ληνικὸν ὕφος ἀπὸ τότε. Θὰ εὗρωμεν ἀμέσως
δύο «συνηθείας»· «δόκιμον» καὶ «ἄδόκιμον».
Δόκιμον ἐνομιζέτο π.χ. τὸ ὕφος τοῦ Λουκιανοῦ,
ἄδόκιμον τὸ ὕφος τῶν Εὐαγγελίων. Ἡ διαφορὰ
αὕτη, ἡ ὁποία μέχρι ἐσχάτων ἀπεδίδετο εἰς φυ-
λετικούς ἢ γεωγραφικούς λόγους, μετὰ τὴν ἀνα-
κάλυψιν τῶν παπύρων τῆς Ἄνω Αἰγύπτου ἀπε-
δείχθη διαφορὰ μόνον ὕφους. Τοιουτοτρόπως
τὸ ὕφος τοῦ Αἰλιανοῦ, τοῦ Πανσανίου καὶ αὐτοῦ
τοῦ Πλουτάρχου εἶναι—πολὺ ἢ ὀλίγον—τεχνη-
τόν. Ἀλλὰ κατὰ τεχνὸν ἦτο φανερὰ τὸ ὕφος τῶν
τετραπεράτων ἐκείνων ῥητόρων, ὅσοι ἐτριγύρι-
ζαν καὶ ἐμάγευαν τοὺς Ῥωμαίους αὐτοκράτορας
τόσον πολὺ, ὥστε τοὺς ἐχάριζαν τοὺς φόρους
ὀλοκλήρων ἐπαρχιών. Ἀλλὰ χαρακτηριστικὸν
εἶναι ὅτι, ἐὰν εὗρισκε κανεῖς ἀντοιμιάστους τοὺς
πολυφθόγγους τούτους ῥήτορας, δὲν ἐτολμοῦσαν
καθ' αὐτὸ ν' ἀνοίξουν στόμα. Ἐχρηάζοντο βε-
βαίως ἡμερονύκτια πολλὰ διὰ νὰ συρράψουν
ἀρκετὰς ἀπὸ τοὺς παπύρους φράσεις.

Οἱ κακόμοιροι χριστιανοί, κατηχοῦντες τὸν
κατώτερον, τὸν ἀγράμματον λαόν, ὠμιλοῦσαν
τὴν κοινήν, τὴν συνηθισμένην ἑλληνικὴν. Ἡ
ἀντίθεσις αὕτη ἐπέφερε πολλὴν ἀντιπάθειαν καὶ
περιφρόνησιν ἀμοιβαίαν. Θὰ σὰς ἀναφέρω ἐν
ἀνέκδοτον. Ὁ ἅγιος Σπυρίδων, εἰς τῶν ἐπισκό-
πων τῆς πρώτης οἰκουμένης συνόδου, παρευ-
ρίσκετο εἰς μίαν σύναξιν ἐν Κύπρῳ, ὅπου ἐκή-
ρυσεν ὁ Τριφυλλίος ἐπίσκοπος τῶν Λήδρων καὶ
προτοῦ δικηγόρος εἰς τὴν Βηρυτόν. Ὅσον ἀττι-
κώτερον ἐρρητόρευεν ὁ Τριφυλλίος, τόσον περισ-
σότερον ὁ Σπυρίδων κατέβαζε τὰ μούτρα. Ἀλλὰ
ὅταν ὁ Τριφυλλίος, ἀναφερόμενος εἰς τὴν περι-
κοπήν «ἄρὸν σου τὸν κράββατον καὶ περιπάτει»
ἐξεστόμισεν ἀντὶ «κράββατος» τὴν ἀττικὴν λέξιν
«σάμπους», ὁ Σπυρίδων δὲν ἐκρατήθη· κατα-
βαίνει διὰ μῆτος ἀπὸ τὸν ἀρχιερατικόν του θρό-
νον καὶ λέγει πρὸς τὸν Τριφυλλίον ἐνώπιον ὅλου
τοῦ λαοῦ· «Οὐ σύ γε ἀμείνων τοῦ κράββατον
εἰρηκότος». Δὲν εἶσαι, ἐσὺ τουλάχιστον, καλύτε-
ρος ἀπὸ Ἐκείνον, ποὺ εἶπε κράββατος. Τὸ γε-
γονὸς τοῦτο, τὸ ὁποῖον ἀναγράφει ὁ Ἐρμείας ὁ
Σωζομενὸς καὶ ἐπαναλαμβάνει ὁ Νικηφόρος Κάλ-
λιστος ὁ Ξανθόπουλλος, ἀποδεικνύει πρὸς τούτοις
ὅτι οἱ πρότεροι χριστιανοί, οἱ γείτονες μάλιστα
τῆς Παλαιστίνης, ἐπίστευαν ὅτι γλῶσσα τοῦ
Ἰησοῦ ἦσαν ὅχι τὰ ἀραμαϊκά, ἀλλὰ τὰ ἑλλη-
νικά, ἐννοεῖται τὰ κοινά.

Ἀλλὰ ποῖα νὰ ἦτο κατὰ βάθος ἡ πραγματικὴ
ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν δύο «συνηθειῶν»; Σήμε-
ρον εἶναι γνωστὸν ὅτι κατὰ τὸν δεύτερον μ. Χ.
αἰῶνα τὰ μακρὰ καὶ βραχέα φωνήεντα σχεδὸν
ἐξισώθησαν ἐντελῶς εἰς τὸ στόμα ὅλων ὅσοι ὠμι-

λοῦσαν ἑλληνικά καὶ ἐπεκράτησεν ὁ τόνος. Ἡ
μεταβολὴ αὕτη εἶναι ἡ σπουδαιότατη ἀπὸ ὅσας
ἐπαθὲ ποτε ἡ ἑλληνικὴ. Ἀλλὰ ἐννοεῖται ὅτι νεω-
τερισμὸς τοιοῦτος δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γείνη παρα-
δεκτὸς εἰς τὰς Σχολὰς. Πολλοὺς χρόνους κατόπιν
παρέδιδαν τὴν ἀρχαίαν προσφωδίαν (οἱ ἀνεπτυγ-
μένοι τὴν ἡσθάνοντο μέχρι τοῦ ἔκτου τοῦλάχισ-
τον αἰῶνος) τὴν μελωδικὴν στιχουργίαν τῶν
ποιητῶν, καὶ τὴν πομπώδη ἀπαγγελίαν τῶν ῥη-
τόρων, ἰδίως τῆς Ἀσιατικῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία
βάσιν εἶχεν ἐπίσης τὴν προσφωδίαν. Οἱ χριστιαν-
οὶ ὡς ἅπλοϊ κατηχηταὶ ἠμποροῦσαν νὰ καν-
χῶνται ὅτι ἦσαν μαθηταὶ τῶν ἀλίων καὶ νὰ
σιχαίνωνται τοὺς «Ἕλληνας» δηλ. τοὺς δοκη-
σισόφους. Ἀλλὰ ὅταν, ὅπως ὁ Τριφυλλίος, καὶ
ἄλλοι μορφωμένοι ἄνδρες ἐχειροτονήθησαν ἐπί-
σκοποι, λ.χ. ὁ Γρηγόριος καὶ ὁ Συνέσιος, ἔβλε-
παν ὅτι δὲν τοὺς ἦτο δυνατόν ν' ἀφήσουν τοὺς
ἰωνικούς καὶ δωρικούς στίχους μὲ τοὺς ὁποίους
εἶχαν ἀνατραφῇ. Ἐπίσης π.χ. ὁ Ἀπολλινάριος ὁ
Λαοδικεῖας ὅταν μετέφραζε τοὺς ψαλμούς τοῦ
Δαυὶδ εἰς ἑξαμέτρους, δὲν εἶχε τὴν πρόθεσιν νὰ
παρῶδῃ τὸν προφητὰν, ἀλλὰ βεβαίως
νὰ τὸν εὐμορφίσῃ. Ἐξ ἄλλου ἡ ῥητορικὴ ἐχρη-
ζετο, καθὼς ἡ Μιλτωνεὶος πανοπλία τοῦ Χριστοῦ,
εἰς ἄλλους ἐπισκόπους ὅπως τὸν Βασίλειον καὶ
τὸν Χρυσόστομον, διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἀντι-
πάλους τῶν ἢ νὰ θαμβώσουν τοὺς ὁπαδούς τῶν.
Τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ῥητορικὴ ἀπεδείχθη ἰσχυ-
ροτέρα παρὰ τὰ εἰδῶλα. Ἡ δὲ ἱστοριογραφία,
καλλιεργουμένη πάντοτε ἀπὸ ἀνθρώπους πεπαι-
δευμένους, ἀποτεινομένους εἰς κύκλους ἀνωτέ-
ρους, ἔμεινε πάντοτε ἀττικὴ. Ἀπὸ τὸ ὕφος τῶν
ἱστοριογράφων τῆς Αὐτοκρατορίας δυνάμεθα νὰ
ἐκτιμήσωμεν μόνον πόσην ἔκτασιν καὶ ὑπόλη-
ψιν εἶχαν τὰ ἀρχαῖα γράμματα· εἶναι δὲ οἰαδῇ-
ποτε ἔρμηνεία τῶν περιττῶν εἰς τοὺς γνωρίζοντας
τὰ πρότυπά τῶν.

Νέον ὕφος, νέα ποιήσις, νέα στιχουργία κατὰ
τὴν νέαν προφορὰν ἐγεννήθη φυσικὰ ἐντὸς τῆς
Ἐκκλησίας, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν ἀρχαία παράδο-
σις καὶ ψάλται βεβαίως ἄμειροι ἀρχαίας παι-
δεῖας, ἐπρόκειτο νὰ θέλουν τὸ ὅλον πληρωμα.
Ὁ ἴδιος ὁ Γρηγόριος, ὁ ὁποῖος ἔγραφεν διμη-
ρικούς στίχους χάριν τῆς ἰδικῆς του μελαγχολίας,
εἰς ἕνα ἐσπερινὸν ἐδοκίμασε τὸν τονικὸν ὁυθμόν.
Οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ὕμνοι ἐπλησίαζαν τὴν ὁμι-
λουμένην γλῶσσαν καὶ μὲ τὴν προφορὰν καὶ
μὲ τὴν ἀπλουστεράν σύνταξιν. Κληρικοὶ ἔχοντες
μόνον ἐκκλησιαστικὴν παιδείαν, πρὸ πάντων μο-
ναχοί, ἔγραψαν τοιουτοτρόπως πολλὰ καὶ μα-
κρὰ κοντάκια καὶ κανόνες, εἶναι δὲ χαρακτηρι-
στικὸν ὅτι ὁ ἀριστος τῶν μελωδῶν, ὁ Ῥωμαι-
νός, ἦτο ἀπλῶς διάκονος. Διότι οἱ πεπαιδευμένοι
θεολόγοι, ὅπως ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, καὶ
ἐδῶ παρέχονταν ἀρχαῖα λέξεις καὶ κάποτε καὶ
μέτρα. Ἐν τούτοις ἔδιδαν κάπου κάπου καὶ

μερικὰ πλάγια κτυπήματα εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ
περίφημος ἀκάθιστος Ὑμνος εἰς τὴν Θεοτό-
κον, ὁ ἀποδιδόμενος εἰς τὸν Πατριάρχην Σέρ-
γιον, λέγει·

Χαῖρε τῶν Ἀθηναίων
τὰς πλοκάς διασπῶσα
Χαῖρε τῶν ἀλίων
τὰς σαγήνας πληροῦσα.

Περισσότερον πρὸς τὴν ὁμιλουμένην ἔτειναν
τὰ συναξάρια ἢ βίοι τῶν μαρτύρων καὶ ἰδίως
τῶν ἁγίων, διότι ἐγράφοντο ἀπὸ κληρικούς
«πεζῶ καὶ ἀκαλλωπίστῳ καὶ χαμηλῶ χαρακτηρι...
εἰς τὸ δύνασθαι καὶ τὸν ἰδιώτην καὶ τὸν ἀγράμ-
ματον ἐκ τῶν λεγομένων ὠφεληθῆναι» ὡς λέγει
ὁ πρῶτος αὐτῶν Λεόντιος ὁ Νεαπόλεως ἡτοῖ
Νεμεσοῦ· ἀλλὰ καὶ αὐτὸς μεταχειρίζεται μὲν πολ-
λὰς λέξεις καὶ φράσεις δημοτικάς, ἀλλὰ τὸ ὅλον
ὕφος του δὲν ἔχει ὡς νεώτερον τῶν Εὐαγγε-
λίων. Δημοτικώτερα ἦσαν τὰ λαϊκὰ τῶν χρο-
νογράφων ἔργα, γραφόμενα ἐντὸς τῶν μοναστι-
κῶν ἀπὸ ἀπαιδευτῶν, τῶν ὁποίων πρότυπον
ἦτο ὁ Σύρος Ἰωάννης Μαλάλας, θεωρούμενος
σύγχρονος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ἀλλὰ καὶ οἱ χρο-
νογράφοι, διδασκόμενοι εἰς τὰ Σχολεῖα, ἔμαθαν
τὸ τυπικὸν τῆς ἀρχαίας γραμματικῆς καὶ ἐπρο-
χώρησαν ὀλίγον καὶ εἰς τὴν σύνταξιν.

Ἡ σκοτεινὴ περίοδος τῆς εἰκονομαχίας, ἡ
ὁποία παρετάθη ἀπὸ τὰ 726-842, ἐμπνεομένη
ἀπὸ πνεῦμα ἀναμορφωτικῶν, διέκοψε φαίνεται
καὶ τὴν τελευταίαν προφορικὴν παράδοσιν τῶν
Σχολῶν καὶ κατέληξεν εἰς νύκην τοῦ μοναχικοῦ
κόμματος, τοῦ πλέον ἀπαιδευτοῦ. Καὶ ὁμως ἀπὸ
οἰκογένειαν, ἀνήκουσαν εἰς τὸ κόμμα τοῦτο, ἐπε-
φάνη ἱεράρχης, συγκεντρῶνων ὅλην τὴν παι-
δείαν τῶν παλαιῶν, ὁ Φώτιος. Ὁ περιδοξὸς
Πατριάρχης μεταξὺ πολλῶν ἄλλων πλεονεκτη-
μάτων — καὶ μερικῶν ἐλαττωμάτων — τὰ ὁποῖα
εἶχε, ἦτο τεχνίτης τοῦ ἀττικοῦ ὕφους. Ἡ θαν-
μαστὴ ἐπιστολογραφία του, ὅπου εἰκονίζεται
ὀλοκλήρως, τὸν ἀποδεικνύει πνεῦμα ἀριστοτελι-
κόν, καταγινόμενον εἰς ὅλα. Μὲ τὴν Μυριόβι-
βλον καὶ τὴν Λέξεων Συναγωγὴν, ὑπῆρξεν ὁ
πρόδρομος τῆς φιλολογικῆς πλέον ἀναγεννήσεως
τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν, εἰς τὰς ὁποίας κατόπιν
κατεγίνετο περισσότερο καὶ ἀπὸ τοὺς λαϊκούς
ὁ κληρὸς. Οἱ σοφοὶ μητροπολίται, Εὐσταθῖος ὁ
Νικαίας, Γρηγόριος ὁ Κορίνθιον, Μιχαὴλ Ἀκομι-
νάτος ὁ Ἀθηναῖος καὶ πρὸ πάντων ὁ Εὐστάθιος
ὁ Θεσσαλονίκης εἶναι καὶ ὑποφῆται τῶν Μου-
σῶν. Ἐξ ἄλλου ἕνεκα τῆς συγκρούσεως πρὸς
τοὺς Λατίνους, ἡ ὁποία ἤρχισεν ἐπὶ Φωτίου,
οἱ κυβερνήται τῆς Αὐτοκρατορίας αἰσθάνονται
τοὺς ἑαυτοὺς τῶν ἐντελῶς Ἑλλήνων καὶ ἐναγκα-
λίζονται σφιχτότερα τὸν Ἑλληνισμόν.

Ἀλλὰ τὸ γλωσσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς νέας
ταύτης ὁρμῆς ἦτο τὸ ὅτι ἡ γραπτὴ γλῶσσα ἐπῆρε
καὶ πάλιν τὸν ἀνήφορον. Οἱ ἱστοριογράφοι μετα-

φέρονται νομίζει κανείς εις την Πνύκα και απο-
τείνονται πλέον όχι πρὸς τοὺς συγχρόνους ἢ τοὺς
μεταγενεστέρους, ἀλλ' ἀπεναντίας, πρὸς τὸν μα-
καρίτην δῆμον τῶν Ἀθηναίων. Ὅλη των ἡ τέχνη
εἶναι ν' ἀνακαλύψουν πάντοτε τὴν ἀγνωστοτέ-
ραν λέξιν, μεταφράζοντες εἰς τὴν ἀττικὴν καὶ
αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν τόπων καὶ τῶν λαῶν.
Π.χ. ὁ Κίνναμος, γράφων ἐπὶ τῶν σταυροφο-
ριῶν, ὀνομάζει τοὺς Τούρκους Πέρσας. Τί παρά-
δοξος τοῦ ἀττικισμοῦ ἐξέλιξις, ἡ ὁποία, κατέλη-
ξεν ἐντελῶς εἰς τὸ ἀντίθετον τῆς ἐννοίας του,
εἰς τὴν ἀπονέκρωσιν τοῦ ὕφους.

Ἀλλὰ τὸ σοβαρώτερον ἦτο ὅτι ἀπὸ τοῦδε καὶ
ἡ Ἐκκλησία συμμετέχει ἀπὸ καρδίας εἰς τὴν ἀρ-
χαΐζουσαν ταύτην ὁρμήν· διότι πλέον καὶ αὐτὸ
τὸ ὕφος τῶν Εὐαγγελίων ἦτο κάπως ἀρχαϊκὸν σχε-
τικῶς πρὸς τὴν λαλουμένην. Ὡς καὶ τὰ συναξάρια
μεταφράζονται ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυ-
ρογεννήτου ἀπὸ τὸν Συμεῶν, τὸν λεγόμενον διὰ
τοῦτο Μεταφράστην, διὰ ν' ἀρέσουν εἰς τοὺς
σπουδαίους, καὶ Πατριάρχης τοῦ ιβ' αἰῶνος
ἔκαστε συναξάρι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ὡς ἀνά-
ξιον τοῦ καθαροῦ τῆς βίου. Αὐτὸς ὁ Εὐστά-
θιος κατακρίνει πικρότατα τοὺς μοναχοὺς ὅτι
εἶναι «ἀγράμματοι», ὅτι μισοῦν «τοὺς γραμμα-
τικούς» καὶ πωλοῦν τὰς βιβλιοθήκας· ἀλλὰ τοὺς
τὰ γράφει ἀττικιστὶ καὶ τοὺς ἀναφέρει π.χ. ὡς
πράγματα πασίγνωστα τοὺς Λαιστρυγόνας, τοὺς
Κιμμερίους, τοὺς Κουρήτας, τὸν Πυθαγόραν καὶ
αὐτὸν τὸν Μεγάβυζον.

Εὐνόητον ὅμως εἶναι ὅτι ὅλα αὐτὰ τὰ πειρά-
ματα τῶν λογίων καὶ τῶν ἐπισκόπων δὲν ἐμπό-
διζαν τὸν λαὸν ἀπὸ τοῦ νὰ κάμνῃ στίχους εἰς
τὴν φυσικὴν του γλῶσσαν σατυρίζοντας τοὺς
αὐτοκράτορας, ἢ ἐξυμνοῦντας τοὺς φρουροὺς
τῶν συνόρων τῆς Αὐτοκρατορίας, τοὺς ἀκρίτας.
Ἐπειδὴ τὸ γραφόμενον ὕφος ἐγένετο ξηρότερον,
ἡ ὁμιλουμένη ἀνεπλήρῃ φυσικὰ εἰς τὴν ζωη-
ροτέραν λογοτεχνίαν. Τὰ παρακλητικὰ ποιήματα
τοῦ Πτωχοπροδορῶντος ἢ τῶν Πτωχοπροδορῶντων
εἶναι τύποι τοῦ ὕφους τούτου.

Ὅταν κατόπιν οἱ Σταυροφόροι ἄρπαγες εἰσώρ-
μησαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ μεγάλη
Αὐτοκρατορία κατεκόπη εἰς πολλὰ φραγκικὰ καὶ
μερικὰ ἑλληνικὰ κρατίδια, τὰ ἑλληνικὰ γράμματα
δὲν ἦσαν πλέον ἀρκετὰ διὰ τὰς βιοτικὰς ἀνάγ-
κας· οἱ φραγκοκρατούμενοι Ἕλληνες, μείναντες
ἀγράμματοι, ἔγραφαν ὅπως ἠμποροῦσαν, λυ-
πούμενοι κατάκαρδα ὅτι «ἐβαρβαρωθῆκαν τὰ
ῥωμαῖκα». Εἶναι φράσεις ἐνδὸς τῶν χρονογράφων
τοῦ ῥηγάτου τῆς Κύπρου ὑπὸ τοὺς Λουζινια-
νοῦς, παρομοία δὲν εἶναι περίπου καὶ ἡ γλῶσσα
τῶν ἐμμέτρων Χρονικῶν τοῦ Μορέως. Ὁ Ἑλ-
ληνικὸς θρόνος ἀνεστηλώθη καὶ πάλιν εἰς τὴν
Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας ὑπὸ
τοὺς Παλαιολόγους καὶ οἱ αὐτικοὶ ἱστοριογρά-
φοι ἀρχαΐζουν ἀκόμη περισσότερο παρὰ τοὺς

ἐπὶ τῶν Κομνηνῶν, ἀλλὰ ἡ δύναμις καὶ αὐτῶν,
ὅπως καὶ τῶν Αὐτοκρατόρων, ἦτο πολὺ περιο-
ρισμένη.

Μετὰ τὴν Τουρκικὴν ἐπιδρομὴν καὶ τὴν αἰχ-
μαλωσίαν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, σχολικὴ παρά-
δοσις, ἐννοεῖται, δὲν ἐπέζη, παρὰ μετὰ τοῦ
κλήρου καὶ αὐτὴ ὀλιγοστή. Ὡς ἐκ τούτου ὅσοι
ἤθελαν νὰ ἐκφράσουν ἄλλα αἰσθήματα παρὰ
προσευχὰς καὶ ἔβλεπαν τὸ δακρύβρεκτον ὄνειρον
τῆς ἀναστάσεως τῆς Αὐτοκρατορίας, οἱ ἀνώνυ-
μοι δαψνδοὶ οἱ ἐξυμνοῦντες τοὺς ἀνυποτάκτους
ἥρωας τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν, ἐσυνέχισαν φυσι-
κώτατα τὰ ἀκριτικὰ ἔπη. Οἱ ποιηταὶ τῆς βενε-
τοκρατουμένης Κρήτης ἐδοκίμασαν πρῶτοι τὸ
ὕφος τοῦτο εἰς ἐντεχνα ποιήματα, ἀλλὰ καὶ ἡ
Κρήτη μετ' ὀλίγον ἐδουλώθη. Ὅταν δὲ κατόπιν
οἱ τουρκοκρατούμενοι Ἕλληνες κατώρθωσαν
ν' ἀνοίξουν μερικὰ σχολεῖα, ἡ λογία παράδοσις
ἐξωογονήθη μίαν φορὰν ἀκόμη. Μίαν ἀκόμη
φορὰν ὁ πολυπαθὴς Ὀδυσσεὺς ἀνοίγει τὴν ἀγ-
κάλην, διὰ νὰ σφίξῃ τὸ πάντοτε ὁμιλοῦν ἀλλὰ
πάντοτε χανόμενον τοῦ ἀττικισμοῦ φάσμα. Ὁ
πολυίστωρ Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις κατὰ τὸν ιη'
αἰῶνα ἔγραφε τὰ πολλὰ καὶ ποικίλα ἔργα του
ἀρχαϊκῶς καὶ μετέφραζε τὰ ποιήματα τοῦ Βερ-
γίλιου εἰς ὁμηρικὸν στίχον. Ὁ διάσημος Κο-
ραῖς ἔδειξε τὴν φυσικὴν του κρίσιν περιορίσας
τὴν ἀρχαΐζουσαν ὁρμὴν ἐντὸς μερικῶν ὁρίων·
ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀπεδείχθησαν ἀνίσχυρα μετὰ τὴν
ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἐξ ἐνὸς τὰ μεγα-
λουργήματα τοῦ Μπότσαρη καὶ τοῦ Κανάρη
μετέφεραν τόσον εὐκολὰ τὰ πνεύματα—ὄχι μό-
νων τῶν Ἑλλήνων—εἰς τὸν Μαραθῶνα, τὴν
Σαλαμίνα καὶ τὰς Ἀθήνας. Ἐξ ἄλλου νέαι πο-
λιτικαὶ καὶ ἐπιστημονικαὶ ἀνάγκαι ἐπέφεραν τὴν
ἀνάστασιν χιλιάδων ἀρχαίων λέξεων. Τοιοῦτοτρό-
πως ἡ λογία παράδοσις ἐπιζῇ παράλληλος τῆς
ὁμιλουμένης. Τὴν πρώτην ὑποστηρίζει ἐκτὸς τῆς
Ἐκκλησίας—ἡ ὁποία ἔχει βεβαίως δίκαιον,—τὸ
Κράτος καὶ ἡ ἐπιστήμη. Τὴν δευτέραν μεταχειρί-
ζονται οἱ ποιηταὶ κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ὕμνου
τοῦ ἐλευθερίας Σολωμοῦ καὶ μερικοὶ διηγη-
ματογράφοι καὶ δραματικοί. Τὰ διάφορα λογοτε-
χνικὰ εἶδη γράφονται φυσικώτερα ἢ ἀρχαϊκώτερα
καθόσον οἱ λογογράφοι θέλουν νὰ φαίνωνται
ζωηρότεροι ἢ σοβαρώτεροι. Ὡς ἐκ τούτου ἀνοί-
γονται καίποτε συζητήσεις μετ' ὀλιγωτέραν παρὰ
τὴν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ψυχραιμίαν. Καὶ
ὅμως ὅταν ὁμιλῇ ἡ ἀθηναϊκὴ κοινωνία—ἡ ἀκόμη
σχηματιζομένη—ἐκλέγει πολὺ εἰρηνικὰ καὶ ἀρ-
κετὰ εὐμορφα, ἂν καὶ κάπως ἀκατάστατα, μετὰ
τῶν ζωντανῶν καὶ βιωσίμων λέξεων καὶ τύπων.
Τοιοῦτοτρόπως ἡ νέα ἀττικὴ, ἐκλεκτικὴ ὡς ἡ
παλαιά, καταρτίζεται σιγὰ σιγὰ καὶ φυσικὰ μετὰ
τὸν καταρτισμὸν αὐτῆς τῆς κοινωνίας. Οἱ σημε-
ρινοὶ καιροὶ τῆς ἐφημεριδογραφίας εἶναι πολὺ
δημοκρατικώτεροι τῶν μεσαιωνικῶν. Καὶ ὅμως

Stear Wilde

ΟΣΚΑΡ ΟΥΑΪΛΔ

ΥΠΟ ΣΛΙΝ ΚΑΡΝΤ

Βλέπε σχετικὴν σελίδα εἰς τὸ Δεκαπενθήμερον

ἐπιζῇ μέσα μας τὸ ἴδιον ἔνστικτον, τὸ ὁποῖον, καθὼς εἶδαμεν, ἦτο ἐπὶ εἰκόσιν αἰώνας ἀχώριστον ἀπὸ τὸ ἐθνικὸν αἶσθημα τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες, πολὺ ἢ ὀλίγον, θὰ μένωμεν ἀκόμη ὑποτελεῖς εἰς τὸν Ὀλύμπιον Περικλῆ.

Ἐχάραξα, κύριοι, τὸ ταχὺ τοῦτο διάγραμμα τῆς πορείας τοῦ ἑλληνικοῦ ὅπου, διὰ τὰ σαφηνίσω μερικὰ γεγονότα. Πρῶτον πῶς προήλθεν ὥστε οἱ νέοι τύποι, οἱ ἀναπτυσσόμενοι φυσικὰ εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καθὼς εἰς πᾶσαν ἄλλην γλῶσσαν, ν' ἀποβάλλονται ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν λογίων ὡς ἀδόκιμοι ἢ βάρβαροι καὶ πῶς τὴν πρόληψιν αὐτὴν ἐπεξέτειναν ἀκριτῶς οἱ κριτικοὶ εἰς τὴν ὅλην λογοτεχνίαν καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ ἔθνους τὴν ἱστορίαν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ πρόληψις ἦτο ἀνόητος. Ἀλλὰ ἐστηρίζετο εἰς τὴν ἀφιλονείκητον ὑπεροχὴν τῆς ἀρχαίας λογοτεχνίας, ὅπου προσετέθη κατόπιν καὶ ἡ χριστιανικὴ. Τοιοῦτο φιλολογικὸν φορτίον νομίζω, κύριοι, ὅτι δὲν ἐβάρυνε τοὺς ὧμους ἄλλου λαοῦ, καὶ μάλιστα τὸσον ὀλιγαριθμῶν.

Ἀλλὰ ἡ κλοσσιαία αὐτὴ δύναμις τοῦ παρελθόντος ἐξηγεῖ, νομίζω, καὶ ἄλλο χαρακτηριστικὸν τῆς μεταγενεστέρης Ἑλληνικῆς. Πῶς δηλ. μετεβλήθη τὸσον ὀλίγον σχετικῶς πρὸς τὴν λατινικὴν, ἡ ὁποία κατεμερίσθη εἰς τὰς νέας γλώσσας. Ὅταν συγκρίνῃ κανεὶς τὰ ἑλληνικὰ τῶν δέκα μετὰ Χριστοῦ αἰώνων, ὅχι τὰ ἐπίσημα ἀλλὰ τὰ συναξαρικά, νομίζει ὅτι ἀναγινώσκει πάντοτε εὐαγγέλιον. Διότι καὶ αὐτοὶ οἱ μοναχοὶ ἐδιδάσκοντο τὴν παλαιὰν γραμματικὴν καὶ δὲν ἀπεμακρύνοντο. Τοιοτοτρόπως οἱ Ἕλληνες λόγιοι δὲν ἐπίστευσαν ποτὲ ὅτι ἡ γλῶσσα τῶν ἔπαθε τίποτε ἀδιόρθωτον. Φυλάξαντες θρησκευτικῶς τὴν μετ' Εὐκλείδην ὀρθογραφίαν, ἐβλέπαν μόνον τὴν διαφορὰν τῶν νέων τύπων, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδαν εἰς τὴν ἀμάθειαν. Ἀλλὰ δὲν ἐνόησαν ποτὲ τὴν πρώτην ἴσως ἀφορμὴν τῆς ἐπερχομένης διαφορᾶς, τὴν σιγανὴν μεταβολὴν τῆς προφορᾶς, τὴν τὸσον φυσικὴν εἰς κάθε γλῶσσαν ὀμιλουμένην.

Εἶναι ἤδη φανερόν πόσον δύσκολον εἶναι νὰ θέσῃ κανεὶς ὀρισμένα χρονολογικὰ ὅρια εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς. Ὅπως εἶδαμεν, κανὲν παλαιὸν φαινόμενον δὲν χάνεται ἀποτόμως, κανεὶς νέος τύπος δὲν ἐπικρατεῖ διὰ μιᾶς. Ὁ μαρσμός ἐνὸς τύπου κρατεῖ αἰώνας ὀλοκλήρους, ἀλλὰ καὶ ἀφοῦ ἀποθάνῃ εἰς ἓν ἰδίωμα, ἐπιζῇ εἰς ἄλλο, καὶ ὅταν ἐπὶ τέλους λησιμονηθῇ εἰς τὴν ὀμιλουμένην, βαλσαμώνεται εἰς τὴν γραφομένην, ἢ τοῦλάχιστον εἰς ἓν εἶδος αὐτῆς. Παράδειγμα τὸ ἀπαρέμφατον, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ν' ἀναλύεται ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Ἑβδομήκοντα καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας ἐτάφη ἀπὸ τὸν Κοραῖ. Τὰ νάπαλιν ὅσον περισσότερον μελετῶμεν τὴν ἱστορίαν τῆς λαλουμένης, τὸσον καλύτερα βλέπομεν

ὅτι τύπος ἢ λέξις, τὴν ὁποίαν νομίζομεν νεωτέραν, παρουσιάσθη πολλοὺς αἰώνας πρὶν, ἀλλὰ ἀπεδιώκετο ἀπὸ τὸ «χαρτὶν καὶ τὸ καλαμάριν». Π.χ. ἡ φράσις αὕτη ἐφάνη τὸν ἔβδομον αἰῶνα, τὰ δὲ τοιαῦτα ὑποκοριστικὰ *χέρι(ν) πόδι(ν)*, δηλ. χέριον, πόδιον, τὰ ὁποῖα καὶ σήμερον ἀποφεύγουσι γράφοντες οἱ σπουδαῖοι, ἀπεδείχθησαν ἀπὸ τὸν τόνον τῶν ὁποῖος ἀκολουθεῖ τοὺς κανόνες τοῦ Ἡρωδιανοῦ, ὅτι εἶχαν σχηματισθῇ ὅταν ἀκόμη διεκρίνοντο τὰ μακρὰ καὶ τὰ βραχέα, δηλ. τὰ πλεῖστα ὀλίγον μετὰ τὸν Μ. Ἀλέξανδρον, συνεκόπησαν δὲ εἰς *χέρι* καὶ *πόδι* πρὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου.

Ἦδη, δύνασθε, κύριοι, νὰ ἐκτιμήσετε τὴν σημασίαν τῆς σημερινῆς Ἑλληνικῆς. Αὕτη εἶναι ἡ τελευταία καὶ ἀξιόπιστος φάσις γλωσσικῆς ἱστορίας τριῶν χιλιάδων χρόνων. Τὸ ἄπειρον ὕψος, τὸ ὁποῖον ἐσώθη ἀπὸ Κερκύρας μέχρι Κύπρου καὶ ἀπὸ Θράκης μέχρι Κρήτης, εἶναι μαρτύριον, ὑπόμνημα καὶ συμπλήρωμα τῶν μαρμάρων, τῶν παπύρων καὶ τῶν μεμβρανῶν. Ὁ σωρὸς αὐτὸς εἶναι βέβαια κληροδότημα ὅλων τῶν προηγουμένων γενεῶν, ἀλλὰ εἰς τὴν ἐπιστήμην ἀπόκειται νὰ τὸν ταξινομήσῃ καὶ νὰ προχωρῇ πρὸς τὸ παρελθόν. Τοιοτοτρόπως παρατηροῦμεν ὅτι τυπικῶς ἡ ἰδίᾳ περίπου γλῶσσα ὀμιλεῖτο κατὰ τοὺς χρόνους τῶν σταυροφοριῶν εὐνόητον εἶναι πόσον διαφωτίζει τὴν προηγουμένην, τὴν μεσαιωνικὴν, τὴν ὁποίαν ἀπέφευγαν ὡς βάρβαρον, τὸ ὕψος τῶν Εὐαγγελίων, τὸ ὁποῖον ἐνομιζέτο ἀδόκιμον, αὐτὴν τὴν κοινὴν, ἡ ὁποία ἦτο ἰδιωτικὴ. Πράγματι ὅτι οἱ ἀρχαῖοι γραμματικοὶ κατεδίκαν, ἐσώθη.

Ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον κέρδος τῆς σπουδῆς τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς εἶναι ἡ ἀντίληψις τῆς ὅλης γλώσσης ὡς ζωντανῆς. Ἐξηγοῦμαι, κύριοι. Ἀφοῦ δηλ. διασαφήσωμεν κάθε διαφορὰν ἐκάστου ιδιώματος καὶ τὸν χρόνον, ὅτε συνέβη, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι τὸ ὑπόλοιπον ἔμεινε τὸ ἴδιον. Θὰ φέρω μερικὰ παραδείγματα τῶν ἰδιαιτέρων μου μελετῶν. Ἀκούοντες π.χ. εἰς τὴν Κύπρον πῶς διακρίνονται τὰ ἀπλὰ καὶ διπλὰ σύμφωνα—*λ.χ. τὸν φίλον καὶ τὸ φύλλον*—σχηματίζομεν, ὅχι αὐθαίρετως ἀλλὰ πραγματικῶς, ἰδέαν πῶς τὰ ἐπρόφεραν οἱ ἀρχαῖοι. Παρατηροῦντες ἐπίσης πῶς τὸ τελικὸν ν προφέρεται διαφύρως κατὰ τὴν ἀπόστασιν τοῦ τόνου καὶ ὅτι ἐνεκα τῆς ἀδυνατοῦ προφορᾶς ἀφομοιώνεται μὲ τὸ σύμφωνον τῆς ἐπομένης λέξεως—*π.χ. θέλομεν μῆλα, ἐκόψαμερ δόδια*,—κατανοοῦμεν τὴν ὀρθογραφίαν τῶν ἀρχαίων ἐπιγραφῶν. Ἀλλὰ καὶ ἡ σύνθεσις καὶ ἡ παραγωγή εἶναι διδασκτικώταται. Παρατηροῦντες τὴν εὐκολίαν, μὲ τὴν ὁποίαν καὶ ὁ ζευγηλάτης σχηματίζει νέαν λέξιν, ἐξηγοῦμεν τὸν ἄπειρον πλοῦτον τοῦ Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ. Ὁ Κουμανούδης ἐσώρευσεν τὰς λέξεις, ὅσας ἐσχημάτισαν οἱ λόγοι τοῦ περασμέ-

νου αἰῶνος καὶ ἤνυρε 50 χιλιάδας. Ἀλλὰ τὸ περιεργον εἶναι ὅτι πολλάκις ἀδύνατον εἶναι νὰ διακρίνωμεν ἂν μία λέξις ἐκόπη τῶρα ἢ πολλοὺς αἰώνας πρὶν. Π.χ. τὸ *ἀγριόθυμος* εὐρίσκεται εἰς δημοτικὸν κυπριακὸν τραγουδί (πρόφ. ἀγκόθυμος) καὶ εἰς ὀρφικὸν ὕμνον. Οἱ Κύπριοι ὀνομάζουν τὴν κατάστασιν τοῦ μισθωτοῦ *δουλοσύνην* καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κοσκινᾶ *μαντοσύνην*. Καὶ αἱ δύο λέξεις εὐρίσκονται εἰς τὸν Ὀμηρον μὲ τὴν διαφορετικὴν ἐννοεῖται σημασίαν τοῦ *δοῦλος* καὶ τοῦ *μάντις*. Ἐσώθησαν ἢ ἐκόπησαν ἐκ νέου; Διὰ τοὺς λόγους ὅλους τούτους ὁ καθηγητὴς Γεώργιος Χατζιδάκις, ἡ ἀρίστη αὐθεντία περὶ τῆς ἱστορίας τῆς μεταγενεστέρης ἑλληνικῆς, ἐπρότεινε τὴν σύνταξιν κολοσσίου λεξικοῦ «ἀπὸ Ἀγαμέμνονος μέχρι Γεωργίου τοῦ α'». Εἰς τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἡ ἱστορία ἐκάστης λέξεως θὰ ἦτο περιεργωτάτη λέγομεν *λ.χ. ἀντὶ ἵππος ἄλογον* θὰ ἐβλέπαμεν ἐκεῖ ὅτι ὁ Διόδωρος τὸ ἔγραψε πρῶτος. Καὶ ἂν ἠθέλαμεν ἐξετάσει διατὶ τὸ ἀξίωμα τοῦ Κάλχαντος εἰς τὴν Κύπρον κατήντησε νὰ σημαίνῃ τὸν κοσκινᾶν, θὰ εὐρίσκαμεν ὅτι ὁ Θεόκριτος λέγει *κοσκινόμαντι* μίαν γραῖαν, ἡ ὁποία προφητεύει ἀπὸ τὸ κόσκινον τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο τῆς μαντικῆς ἀπαγορευόμενον ἀπὸ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς μας νόμους, ὅσας ἐγένετο διὰ θυσιῶν, ἀφῆθη κατόπιν εἰς τὴν εἰδικότητα τῶν Ἀττιγγάνων.

Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα γλῶσσα, ὡς ποταμὸς, φέρει μαζί της πολλὰς προλήψεις, ὅπως ἡ ἀνωτέρω, παραδόσεις, παροιμίας, τοπογραφικὰ διδόμενα, καθεὶς δύναται νὰ εἰκάσῃ πόσα πορίσματα παρέχει ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῆς Ἑλληνικῆς λαογραφίας. Ἀλλὰ μὴ φοβεῖσθε, κύριοι. Δὲν θὰ προχωρήσω τῶρα εἰς τὸν λαβύρινθον αὐτόν, φοβούμενος μήπως κατὰ τὸν ἐπιζῶντα μῦθον δὲν εὕρω κατόπιν ἀνοικτὴν τὴν θύραν νὰ ἐξέλθω. Ἀρκοῦμαι τῶρα νὰ παραπέμψω εἰς τὰ ὀγκώδη ἔργα τοῦ καθηγητοῦ Πολίτου.

Ἀλλὰ θὰ προλάβω, κύριοι, μίαν ἐνστασιν. Δύνανται τις νὰ εἴπῃ. Πάντα τὰ ζητήματα ταῦτα εἶναι βεβαίως ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ ἐνδιαφέρουσι μόνους τοὺς Ἕλληνας τῆς σήμερον. Ἀλλ' ὅμως νομίζω ὅτι εἶναι ἀνακόλουθον νὰ σκάπτωμεν τὴν γῆν ζητοῦντες νέα τῆς ἀρχαιότητος ἴχνη καὶ ἐξ ἄλλου, ν' ἀφήνωμεν ἀνεξερευνήτον τὸν ζωντανὸν τοῦτον θησαυρόν. Τοιαύτη ἔρευνα παρέχει πολὺ συχνότερα τὴν χαρὰν ἐκείνην τῆς ἀνακαλύψεως, τὴν καλλίστην τοῦ ἐπιστήμονος ἀμοιβήν. Ἀλλὰ θὰ προχωρήσω περαιτέρω. Ἡ μελέτη τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ὡς συνόλου ἐνδιαφέρει ὅχι μόνον τὸν ἑλληνιστὴν, ἀλλὰ ὁποιονδήποτε φιλοσοφοῦντα περὶ τοῦ πολυτιμοτάτου τῶν ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν, περὶ τῆς γλώσσης. Διότι ἡ ἑλληνικὴ παρέχει πολὺ πληρέστερον παρὰ πᾶσαν ἄλλην τὸ δίδαγμα τί εἶναι βίος μιᾶς γλώσσης. Τὰ νεολατινικὰ ἰδιώματα παρουσιάζουσι χά-

σματα πολλὰ εἰς τὴν μεσαιωνικὴν τῶν ἱστορίαν. Τὰ γοτθικὰ γλωσσικὰ μνημεῖα λήγονσιν εἰς τὸν τέταρτον μ. Χ. αἰῶνα, εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Γραφῆς ὑπὸ τοῦ Οὐλφίλα. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἑλληνικὴν δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν ἄλλους δώδεκα τοῦλάχιστον αἰώνας πρὸς τὰ ὀπίσω ὑπὸ φῶς ἀνέσπερον. Τὰ λεξικά, αἱ γραμματικαί, τὰ σχόλια εἶναι πάντοτε ἀφθονώτατα, μερικὰ ὀφειλόμενα εἰς ἄνδρας σοφωτάτους.

Τοιοτοτρόπως ἡμποροῦμεν νὰ βλέπωμεν χωρὶς ἰδικὰς μας εἰκασίας, τὴν ἐξέλιξιν τῆς γλώσσης, πῶς τὰ διάφορα στοιχεῖα κατὰ τὴν πάροdon τῶν αἰώνων ἀναφαίνονται καὶ χάνονται, πῶς αἱ λέξεις γεννῶνται, ἀλλάζουσι σημασίαν καὶ ἀποθνήσκουν—ἡ δὲν ἀποθνήσκουν—ἀλλὰ πρὸ πάντων πῶς τὸ σύνολον, μεταβαλλόμενον, ἐπιζῇ. Τὴν ἐξέλιξιν αὐτὴν δὲν ἡμποροῦσαν νὰ τὴν γνωρίζουν ὁ Φρόνιχος καὶ ὁ Μοῖρις, καὶ ἐσταμάτησαν ἐνεοὶ εἰς τὸ «οὐ κείται». Ἀλλὰ ἡμεῖς ζῶντες μετὰ τὸν Μάξ Μύλλερ καὶ τὸν Οὐίτνεϋ, ὀφείλομεν νὰ βαδίζωμεν ἐμπρός. Τὰ φιλολογικὰ μνημεῖα τῆς ἑλληνικῆς δὲν ἔχουν, ἐννοεῖται, πάντοτε τὴν ἰδίαν καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Ἰσως καταβαίνοντες εἰς χρόνους νεωτέρους καὶ διερχόμενοι οἰκογενειακὰ γράμματα, συμβόλαια, ἐπιγραφὰς μονῶν καὶ θαύματα ἁγίων, θὰ χάσωμεν ὀλίγον ἀπὸ τὸν ρομαντικὸν ἐκείνον θαυμασμόν πρὸς τὴν κλασσικὴν γλῶσσαν τῶν θεῶν. Ἐπιζῶ ὅμως ὅτι ἐν ἄλλο αἶσθημα, πολὺ πλέον θετικόν, θὰ γεννηθῇ ἐντός μας. Καὶ ἂν μὴ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν κλοσσιαίαν λογοτεχνίαν καὶ τὴν ὠφέλειαν τῆς ἑλληνικῆς εἰς γνώσιν οἵαςδήποτε ἐπιστήμης, θὰ συνολογῆτε, πιστεύω, κύριοι, ὅτι εἶναι μοναδικὸν αὐτὸ καθαυτὸ τὸ θέαμα γλώσσης, ἡ ὁποία ἐξελίσσεται τρεῖς χιλιάδας ἔτη, προσελκύει ἀλληλοδιαδόχως τὰ εὐφρέστατα πνεύματα τῶν πολιτισμένων ἐθνῶν, πολιτίζει τοὺς βαρβάρους, πλουτίζει πᾶσαν γλῶσσαν γραφομένην, καὶ ζῇ ἀκόμη ἀνὰ τὰς χώρας ἐκεῖνας, ὅπου ἀγαθὴ τύχη ἐγεννήθη.

Τῷ ὄντι, διερχόμενοι τὸ Ἴόνιον, τὸ Κρητικόν, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, τὴν Προποντίδα, αὐτὸν τὸν Εὐξείνιον, ὅπου δῆποτε ἠθέλετε προσορμισθῇ δεξιὰ ἡ ἀριστερά, θ' ἀκούσατε «*καλῶς ἦρθες, ξένε*» καθὼς εἰς τοὺς χρόνους τῆς Ναυσικᾶς καὶ τῆς Ἰφιγενείας. Τότε ἴσως θ' ἀποδώσατε εἰς τὴν ὅχι ἄγνωστον αὐτὴν φωνὴν τὸ ἐπίθετον, τὸ ὁποῖον συχνὰ ποιητικῶς τῆς ἀπεδόθη—*ἀθάνατος ἑλληνικὴ γλῶσσα*.

Μὲ ὅλα, κύριοι, τὰ ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἤγμισα, δὲν πιστεύω ὅτι συνελήρωσα τὴν ἀπολογία μου. Μερικὰ θὰ πραγματευθῶ, πιστεύω, ἄλλοτε. Πρὶν ὅμως καταλήξω, ζητῶ τὴν ἄδειαν νὰ ἐκφράσω τὰς θερμὰς μου εὐχαριστίας πρὸς τὰς Πανεπιστημιακὰς Ἀρχάς, αἱ ὁποῖαι ἠνέδοξαν νὰ μὲ καλέσωσιν ἐνταῦθα. Τὴν στιγμὴν αὐτὴν

μοῦ συμβαίνει τι παράδοξον. Ἐρχομαι ἐξ Ἀθηνῶν καὶ ὅμως νομίζω ὅτι φθάνω τώρα εἰς τὰς Ἀθήνας. Βλέπων πρὸ δλίγου γυμναζομένην τὴν ζωηρὰν ταύτην νεολαίαν, εἰσερχόμενος κατόπιν ὑπὸ τοὺς ἀρχαίους τούτους θόλους, ὅπου ἀντηχεῖ, — κάπως παραδόξως εἰς τὴν ἀκοήν μου — ἡ ἀττική φωνή, ἐνόμισα, κύριοι, ὅτι προχωρῶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἀκαδημειαν, ὡς ἐὰν ἤρχομην ἀπὸ πολὺ μακρὰν. Τὴν στενοχωρίαν μου διπλασιάζει τὸ συναίσθημα ὅτι εἰμαι πράγματι βάρβαρος εἰς τὴν παγκόσμιόν σας γλώσσαν. Καὶ ὅμως ἐλπίζω ὅτι θὰ τύχω τῆς συγγνώμης σας. Ἐρχομαι νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἡ «λαλέουσα παγὰ» τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης δὲν ἐσβέσθη καὶ ὅτι ἡ Ἑλλάς

ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ὁ ἰδικὸς σας καὶ ἰδικὸς μας Βύρων εἶδεν «ὄχι πλέον ζῶσαν» — living Greece no more, — δὲν ἀπέθανε. Διδασκόμενοι τὴν ἱστορικὴν συνέχειαν τῆς εὐγενοῦς τῆς γλώσσης, συνηθίζοντες τὴν ζωντανὴν τῆς προφορὰν, θὰ ἐλθετε βεβαίως εἰς στενωτέρας μαζί τῆς σχέσεις. Τολμῶ νὰ εἶπω ὅτι θὰ συνεχίσετε τὰς Βιβλικὰς καὶ κλασσικὰς σπουδὰς σας. Κοσμοκράτορες τῆς σήμερον, φέρετε διαρκῶς, καθὼς ὁ Μακεδὼν, πρόχειρον τὴν ἀρχαίαν Ἰλιάδα. Παρακολουθήσατε, κύριοι, παρακαλῶ, ἐν ταπεινὸν τέκνον τῆς Ἑλλάδος, διὰ νὰ διέλθωμεν, ἂν θέλετε, μαζί τὴν μακρὰν, τὴν διδακτικὴν Ὀδύσειαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

[Μετάφρασις]

ΣΙΜΟΣ ΜΕΝΑΡΔΟΣ

Μ Ε Σ Σ Η Ν Α

Εβρεχε ἀκατάπαντα κ' ἔρριξε κ' ἕνα χαλάζι πού ἔκανε τὴ θάλασσα ν' ἀσπρίζη γιὰ πολλὴν ὥρα. Ἔτσι ἐμπήκαμε στὸ λιμάνι πού λέγεται τῆς Μεσσήνας· αὐτὸ ἦταν στριφογυρισμένο σὰν τὸ κανκὶ τοῦ σάλιαγκα καὶ μᾶς ἔβγαλε μπρὸς σ' ἐκείνη τὴν πολυθρονημένη Μεσσήνα.

Ἔσταθήκαμε μπροστὰ στὴν ἀλλόκοτη αὐτὴ πολιτεία ἀπὸ τὴν ὁποία ἐσωζόταν τόσο μόνον ὅσο ἦτον ἀρκετὸ γιὰ νὰ δείξῃ ὅτι ὑπῆρχε καὶ πού οἱ κάτοικοί της ἦταν πλέον σκιές...

Οἱ δρόμοι της ἦταν ἀδειανοὶ καὶ ἡ συνχώτεροι ἀπὸ τὶς μακρινὲς ἐρημιές· οἱ πόρτες ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ ἀπὸ τὰ ἐργαστήρια ἦταν κατάνοιχτες· ἀλλὰ οὔτε ἔμπαινε οὔτε ἔβγαινε κανεὶς· κανεὶς δὲν ἐπερνοῦσε ἀνάμεσα ἀπὸ τὰ παράθυρα μὲ τὶς βαρεῖες κουρτίνες, γεμάτα σκιές· καὶ ἀπὸ τὶς σφαλισμένες γρίλλιες κανένα χέρι δὲν πρόβαλλε ν' ἀνοίξῃ...

Ἦταν σὰν νὰ ἐπέρασε μιὰ ἐπιδρομὴ ἀπὸ ἀνήμερους ἐχθροὺς καβάλλα στὰ ἄλογα· ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους, ἐκούρσεψαν τὰ σπίτια καὶ τὰ μαγαζεῖα κ' ἐπῆραν μαζί τους φεύγοντας τὶς ὁμορφες καὶ τρυφερὲς γυναῖκες...

Εἴμαστε ἀραγμένοι κοντὰ στὴν στεριά κ' ἐβλέπαμε τοὺς σωροὺς λεμονιῶν καὶ πορτοκαλλιῶν στὰ ὑπόστεγα· πού τάχα ἐστεκότουν ὁ ἀόρατος πωλητὴς καὶ ποιοὶ ἦταν τὸ διαλάλημά του; ἀκούσαμε ἄξαφνα ἑξαπολυμένη μιὰ σουβλερὴ φωνὴ σὰ στριγγὺ πωλιοῦ πού ἔσκιζε τὸν ἀέρα· καὶ κοντὰ πάλι μιὰ δευτέρη πού ἀντιλάλησε σὰν κάτι νὰ ἔπεσε μέσα μας· καὶ ἀπὸ ἕνα στενὸ ἐβγήκε μιὰ παρέα ἀνθρώπων, πού περπατοῦσαν ὅλοι μαζί σιωπηλοὶ μέσα στὴν καταχνιὰ καὶ στὴ βροχή, κουβαλῶντας κάτω τὴν ἀπὸ πίσω μιὰ μαυροντυμένη γυναῖκα σκυφτὴ μὲ τὶς ἄκρες τῆς μαντήλιας τῆς κρεμασμένες ἀκολουθοῦσε

ἐξφωνίζοντας κάθε τόσο· ὅταν πέρασαν κοντὰ μας, διακρίναμε ὅτι σήκωναν ἕνα ξυλοκρέββατο καὶ ἀπάνω ἕναν ὄγκο σκεπασμένο μὲ γαλάζιο πανί, πού μὲ φρίκη ἐμαντεύαμε τί ἦταν. Περπατώντας γλήγορα ἐχάθηκε πρὸς πέρα ὅλη αὐτὴ ἡ πένθιμη συντροφιὰ, καὶ ἡ γυναῖκα πού εἶχε ξυπνήσῃ μὲ τὰ ξεφωνητὰ της τοὺς κοιμισμένους ἀχούς· κ' ὕστερα ὅλα ξανάπεσαν στὸ προσηγορινὸ βύθισμά τους· ἀκούαμε τὸ αἶμα μας πού ἐβούιζε στ' αὐτιά μας.

— Ποιὰ εἶναι ἡ σειρὰ αὐτῆ τῶν παλατιῶν, ἐρώτησα ἕναν πού εἶχε ξαναῖδῃ καὶ ἄλλοτε αὐτοὺς τοὺς τόπους· ποιὰ εἶναι αὐτὰ τὰ σπίτια γύρω στὸ λιμάνι μὲ τὶς λυγρὲς Ἰωνικὲς κολόνες καὶ καὶ τὶς πύλες μὲ τὰ ἐλαφρὰ τόξα;

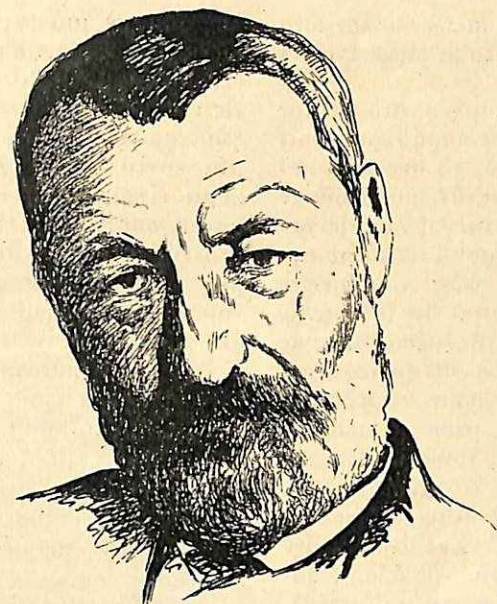
— Αὐτὴ εἶναι ἡ περικαλλὴς παλατσάτα, μού εἶπε, τὸ μαργαριτάρι τῆς οἰκοδομικῆς· βλέπεις οἱ ὄψεις τῶν σπιτιῶν πρὸς τὴ θάλασσα φαίνονται ἀπείραχτες, ἀλλὰ μέσα εἶναι ὀγκιμένα ὅλα σὲ μιὰ μάζα ἄμορφη· ἐκεῖ ἀποκάτω εἶναι σκεπασμένοι καὶ οἱ κάτοικοί τους, ἀπὸ τὸ ἄνθος τῆς ἀρχοντιάς τῆς Ἰταλίας.

Ἐκύτταξα τοὺς ὑψηλοὺς αὐτοὺς πυλῶνες ἀδειανούς, πού πλέον δὲν ἀντηχοῦσαν ἀπὸ τὸ χαρούμενο ποδοβόλημα τῶν ἀλόγων, οὔτε ἀπὸ τὸ θόρυβο τοῦ ἀμαξιοῦ πού θὰ ἔφερνε τὸν εὐγενικὸ κύριο, περὶφανο στὴ νιότη του.

Ἡ βροχὴ ὥστόσο ἐξακολουθοῦσε σιγαλὴ κ' ἐπίμονη· στὰ πρόσωπά μας καὶ στὰ χέρια μας εἶχε καθήσῃ μιὰ ὑγρασία γλοιώδης καὶ σιχαμένη.

Ἐσπυλογίζοιμον τὶς ντελικάτες κυρίες πού ἦταν σκεπασμένες ἐκεῖ μέσα.

Κάποτε κάποτε ἀπὸ τὴν πόλιν ἐρχότανε μιὰ μυρουδιά σιχαμερὴ καὶ ἐντελῶς ἰδιαίτερη· δὲ μπορούσαμε νὰ μαντέψωμε ἀπὸ τί μπορούσε νὰ εἶναι, μᾶς ἔφερνε στὸ νοῦ τὸ μπακαλάο ἡ

Ἀλέξανδρος Παπαδιαμάντης

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΝ ΜΑΣ ΖΩΗΝ ΥΠΟ Θ. ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

τὸ ψόφιο ψάρι. Ὅσο ἐπλησίαζε ἡ νύχτα, τόσο ἕνας ἀέρας ἐχθρικός καὶ ἰσχυρὸς θλιβερός μᾶς ἐρχόταν ἀπὸ τοὺς ἐρημούς δρόμους καὶ ἀπὸ τὰ σκιερὰ σπίτια καὶ τουρτουρίζαμε μέσα στὰ ροῦχα μας ἀπὸ τὸ κρύο.

— Βέβαια οἱ τρυφερὲς κυρίες, ἐσυλλογίστηκα, δὲν θὰ αἰσθάνωνται καθόλου καλὰ ἐκεῖ μέσα· καὶ οἱ κομποὶ κύριοι θὰ ἔχουν τσαλακώσῃ χωρὶς ἄλλο τὸ ροῦχο τους. Ἐπειτα θὰ βρίσκονται τόσο στενόχωρα πού δὲ θὰ ἔχουν καμιὰ ὄρεξι γιὰ ἐρωτοτροπίας· καὶ τάχα οἱ ἐπισκέπται τους εἶναι σύμφωνοι μὲ τὰ γούστα τους, καὶ οἱ ξένοι πού κάθονται τώρα στὸ τραπέζι τους εἶναι λεπτοὶ καὶ διακριτικοί; ἢ μπαίνουν καὶ βγαίνουν ἀπροσκάλεστοι καὶ χωρὶς τὴ γνώμη τους; Ἄ! οἱ κυρίες μὲ τὰ λεπτὰ δάχτυλα, τὰ φορτωμένα μὲ μπριλλάντια, σὲ ποιὸν τάχα δίνουν τώρα νὰ φιλήσῃ τὸ χέρι τους; ὁ καβαλλιέρος εἶναι ἱππότης, εἶναι χαριτωμένος, ἢ ἔχει φρικαλέο μεδίαιμα; Κι' ἂν τυχαίῃ ἀκόμα νὰ εἶναι νεκροί, εἶναι τάχα νεκροστολισμένοι ὅπως ἀξίζει στὴν τάξι τους; στὴν κλίνη τους τοῦ θανάτου εἶναι ὀγκιμένα μυριστικά βοτάνια καὶ ῥοδόσταμα καὶ βιολέτα; ἢ εἶναι ἀμελημένοι σὰν οἱ τελευταῖοι φτωχοὶ τοῦ δρόμου;...

Ἐξαφνα ἀπὸ ἕνα στενὸ ἀντίκρυ ἐβγήκε τρέχοντας ἕνας ὄμιλος ἐργατῶν· μπροστὰ ἔτρεχε μιὰ κοπέλλα μὲ κόκκινη μπλούζα καὶ οἱ ἄλλοι ἀκολουθοῦσαν· ὅλοι μαζί ἤρθαν πρὸς τὸ μέρος μας καὶ στάθηκαν νὰ προφυλαχτοῦν ἀπὸ τὴ βροχὴ

κάτω ἀπὸ ἕνα ὑπόστεγο, πολὺ κοντὰ σ' ἐμᾶς. οἱ ἐργάτες μιλοῦσαν στὴ νέα γρήγορα καὶ τὴν πείραζαν, καὶ αὐτὴ ἐρωτοτροποῦσε μαζί τους καὶ ἐγελοῦσε· ἀποκάτω ἀπὸ τὸ μαντήλι τῆς ξέβγαιναν τούφες ἀπὸ θαμπόξανθα μαλλιά, τὰ μάγουλά της ἦταν κατακόκκινα καὶ τὰ δόντια της ἀπὸ διάφανο κόκκαλο· ἀφόβητα ἐθορυβοῦσαν ἐκεῖ ὀρθοί, σὰν ἕνα σμήνος εὐθυμῶν πουλιῶν, ὅσο πού σκοτεῖνιασεν ὁλότελα.

Ἀπὸ νωρὶς, μέσα τὸ λιμάνι ἔμοιαζε σὰ βρώμικη ἀυλὴ, σὰ μάντρα πολυθρόνης πού κάθονταν φτωχοοικογένειες. Μεγάλια κομμάτια θωρηκτά, καράβια, βαπόρια, βαποράκια, ὅλα στεκόταν ἐκεῖ, ἀλλὰ περισσότερο δυσάρεστα στὴν ὄψιν καὶ ἄλλα λιγώτερο· πολλὰ εἶχαν στὰ σκοινιά τεντωμένα σκουτιά· ἔβρεχε πάντα, καὶ ἡ θάλασσα ἦταν ἀσάλευτη καὶ βρώμικη· βάρκες περνοῦσαν γλήγορα ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς δρόμους πού ἔκαναν τὰ πλοῖα καὶ ἀπὸ τὰ καταστρώματα ἐφώναζαν καὶ ἀπαντοῦσαν· ἐκεῖ ἀνάμεσα, καὶ οἱ γλάροι πετοῦσαν κοπάδια στὰ πλευρὰ τῶν καραβιῶν βγάζοντας σύντομα καὶ στριγγὰ ξεφωνητὰ. Ὅταν ἔπεσε ἡ νύχτα, ἡ κίνησις αὐτὴ ἐξακολούθησε· τὸ λιμάνι πολύφωτο ἔδινε τὴν ἐντύπωσιν πόλεως στὴ θάλασσα· σφυρίχτρες, κρότοι μηχανῶν, προβολεῖς πού ἐσπείδιζαν στὸ σκότος· ὅλα αὐτὰ ἔδιναν ἕναν τόνον ζωηρότητος· ἦσαν σὰν ἀνίδεοι θεαταὶ σὲ μιὰ παράστασι πού δὲν εἶχαν μπῆ στὸ νόημα τοῦ ἔργου πού παίζεται· ἐθορυβοῦσαν, ἐμιλοῦσαν ζωηροὶ καὶ φλύαροι μὲ τὴν διά-

θεσι πού τούς ήταν σηνειθισμένη· μολαταῦτα ὁ Ἀόρατος τεχνίτης ἔδειχνε ζῆλο κι' ἀρκετὴ φαντασία καὶ τέχνη ἕως τώρα.

Ἡ πόλις μέσα ήταν βυθισμένη στὸ σκότος καὶ στὴ σιωπὴ· διακρίναμε τὰ παράθυρα ἀνοιχτά, σὰν νὰ ψάχνουν κάτι πρὸς τὸ σκοτεινὸ πέλαγος. Συλλογιζόταν ἴσως κι' ὄνειροπολοῦσαν εὐτυχίες πού πέρασαν· ἢ ἐνοσταλοῦσαν τὶς χαριτωμένες κυρίες πού περιέφεραν ἐκεῖ μέσα τὴν τουαλέτα τους κάτω ἀπὸ τὸ φῶς πού ἔπεφτε ἀπὸ ἀστραφτερά κρουνσταλλένια ἀνθη· ἴσως ἀναθυμόταν τὸν θόρυβο τῆς ἑορτῆς μέσα ἀπὸ τὶς κατάφωτες κουρτίνες, πού δὲ θὰ ξανακουστῇ πλέον· ἢ ἐπιθυμοῦσαν τὸ λιγερό γέλιο τῆς φιλάρεσκης κυρίας, χαρούμενης μέσα στὸ κάλλος τῆς καὶ τὶς παιχιδιάρικες νότες τοῦ πιάνου τῆς...

Ἀλλὰ ἐκεῖ πλέον τὸ κάθε τι γινόταν ἀθόρυβο. Ἦταν διασκέδαση, ἀλλὰ ἦταν τοῦ ἀφέντη τοῦ Σκούληκα· ὁ ἀφέντης ὁ Σκούληκας εἶχε στρωμένο μακρὸν τραπέζι εὐωχίας σὲ δικούς καὶ σὲ φίλους· οἱ καλεσμένοι ήταν πολλοὶ κι' ὁ πρῶτος μαζί μὲ τὸν τελευταῖο· ἀλλὰ ἦταν ὅλοι πολὺ πεινασμένοι, δὲν εἶχαν καιρὸ νὰ χάνουν· θὰ ἔτρωγαν ἀσταμάτητα ἀλέθοντας τὰ δόντια σιωπηλά.

Μονάχα σὲ μιὰ παράγγα πολὺ κοντὰ στὸ καράβι μας καίει μιὰ μεγάλη κόκκινη φωτιά· τὴν εἶχαν φέρεῖ στὴν ἀκρὴ στὴ θάλασσα γιὰ νὰ ναι κοντὰ σὲ ἀνθρώπους· μιὰ συντροφιά ἀπὸ φτωχοὺς ἐργάτες, ἀπ' αὐτοὺς πού ξέσκαβαν στὰ σπῖτια, ζεσταίνονται σιωπηλά· κ' ἡ φωτιά μέσα στὸ σκότος πάλλεται καὶ χορεύει ζωηρὴ κι' ἀντιφεγγίζεται στὴ θάλασσα σὰν ξωτικό.

Ἀπὸ τὸ κρῶν κι' ἀπὸ τὸ θέαμα ἀνατριχιάσαμε πάλι καὶ βιαστικὰ κατεβήκαμε στὴ σάλα κοντὰ στοὺς συντρόφους· αὐτοὶ μαζεμένοι στὸ φῶς διηγόνταν θλιβερὲς ἱστορίες. Πολλοὶ εἶχαν ἐπισκεφθῇ γληγορώτερα τὴ χαλασμένη πολιτεία κ' ἔλεγαν γιὰ μιὰ γυναῖκα πού εἶδαν νεκρή· ἦταν στὸ κρεββάτι τῆς, ἔλεγαν, σὲ μιὰ κάμαρα ψηλά, καὶ τὰ πόδια τῆς κρεμόταν μαυρισμένα ἀπὸ τὴν σαπίλα. Ἐπειτα εἶπαν γιὰ τὸ κακό, πῶς ἔπεσε ξαφνικά.

— Ἦταν βαθὺς ὄρθρος, εἶπε ἓνας карабоκύρης· ἡ σκούνα μας ἦταν ἀραγμένη στὴ θάλασσα μακριὰ ἀπὸ τὴ στεριά· ἄξαφνα ξυπνήσαμε ἀπὸ μιὰ βουή κι' ἀπὸ ἓναν σάλαγο πού σηκώθηκε στὰ νερά· ἀκολουθοῦσαν ὑποχθόνια μουγκρητὰ σὰν ἀπὸ πολλὰ κοπάδια βοδιῶν. Τρομαγμένοι ἀνεβήκαμε στὸ κατάστρωμα· ἔλεαμε ὅτι κάποιο καράβι ἔπεσε ἀπάνω μας καὶ βλαστημούσαμε τὸν καπετάνιο· ὅπου εἶδαμε τότες αὐτὸ πού δὲ θὰ ξεχάσουμε ποτέ· βλέπουμε ἓναν ζόφο πού ἔπεσε στὴν πόλι, ἓναν ἀέρα πού σηκώθηκε καὶ μιὰ σκόνη· καὶ βλέπουμε τὶς ἀνθρωποκατοιρίες νὰ τρέχουν γλήγορα κατ' ἀπάνω μας σὰν νὰ ἦταν κοπάδια ζῶα φοβισμένα· κι' ὅσο νὰ τὸ καλοσυλλογιστοῦμε, ἐδιακρίναμε καθαρὰ τὶς γρίλ-

λιες καὶ σὲ μιὰ στιγμή ἦταν τόσο κοντὰ μας ὥστε κοντέψαμε νὰ τὶς ἀγγίζουμε μὲ τὸ δάχτυλο· ἔλεαμε ὅτι ἐκεῖ θὰ συντριπτοῦμε, ὅταν ἄξαφνα τὶς εἶδαμε ἀνέλπιστα νὰ φεύγουν ξανὰ καὶ νὰ ξεμακραίνουν. Αὐτὸ συνέβηκε τρεῖς φορές, τὴ μιὰ κοντὰ στὴν ἄλλη· ἦταν ἡ στιγμή πού τὸ κύμα εἶχε χυμῆξη κατ' ἀπάνω στὴ στεριά. Εἴμαστε σαστισμένοι καὶ δὲν ἤξεραμε ἂν εἴμαστε στὸ ξύπνο μας ἢ παχνίδι τῆς ὑπνοφαντασίας μας· τότες ἔφτασαν στ' αὐτιά μας βόες, γόοι χαυνομένων ψυχῶν καὶ φωνὲς ἀνθρώπων σὲ ἔσχατη ἀπελπισία. Ὅταν κατακάθησεν ὁ κοινοναχτός κ' ἔφυγε τὸ σκότος, ἐψάχναμε μπροστὰ μας καὶ δὲν εὐρίσκαμε τὴν πολιτεία· παρὰ εἶδαμε ἓναν κάμπο γεμάτον μὲ σωρὸς ἀπὸ χαλάσματα, πού πρῶτη φορὰ ἐβλέπαμε.

Ἐπειτα διηγήθηκαν ἐπεισόδια τῆς ἐρωτικῆς τρέλλας πού ἔπιασε ὅσους ἐγλύτωσαν τὶς ἀκόλουθες νύχτες· κοιμώνταν ὅλοι μαζί, ἔλεγαν, νέοι καὶ νέες, παραδομένοι ὁ ἓνας στὸν ἄλλον· οἱ γυναῖκες ἔπεφταν στὶς ἀγκαλιὲς τῶν ἀντρῶν ἀνεπιφύλαχτα, ξεχνώντας κάθε ἡθικὴ καὶ κάθε λύπη.

Ἐπειτα ἐτραβηχτήκαμε ὅλοι στὰ κρεββάτια μας κ' ἐσβύσαμε τὰ φῶτα. Ἐξῶ ἄκουα τὴ βροχή καὶ μοῦ ἦρθε στὸ νοῦ ἡ γυναῖκα ἡ νεκρὴ στὸ κρεββάτι τῆς μὲ τὰ πόδια τῆς πού θὰ βρέχωνται. Ἐπessa σ' ἓνα βύθισμα κι' ἄξαφνα πήδησε στὴ φαντασία μου λαμπερὴ μιὰ παληὰ ἐνθύμηση· ἦταν ἓνας σκοτωμένος πού τὸν εἶχα ἰδῇ ἄλλοτε μὲ τὰ μάτια μου στὸ βουνό· εἶχε τρεῖς μέρες μαχαιρωμένος καὶ τρεῖς νύχτες ξαπλωμένος κάτω ἀπὸ ἀκατάπαντη βροχή· ἐκείνου τὰ πόδια ἦταν κάτασπρα κ' οἱ πατοῖνες ζαρωμένες ἀπὸ τὸ νερό. Οὐφ! συλλογίστηκα, αὐτὸ δὲν ἔχει νόημα κ' ἐπάσκιζα νὰ κοιμηθῶ· ἀλλὰ τὸ βουνὸ ἔλαμπε πάντα στὰ μάτια μου παντέρημο κι' ὁ ξαπλωμένος ἦταν ἐκεῖ· ἔχει μιὰ μαχαιριὰ στὸ λαιμό, συλλογίστηκα, καὶ τὸ λαρύγγι του εἶναι χωρισμένο στὰ δύο· ἓνα δέντρο εἶναι παρέχει φουντωμένο καὶ μιὰ μικρὴ πηγὴ πού ῥέει τὸ φῶς παίζει παράξενα σ' αὐτὸ τὸ ἔρημο τοπεῖο· ἄξαφνα τὸ δέντρο κουνιέται στὸν ἀνεμο δεξιὰ κι' ἀριστερὰ κι' ἀκούεται νὰ λήγ στὸν ἑαυτό του:

— «Ἀααα, εἶμαι πράσινο, εἶμαι πράσινο.... κι' αὐτὸς ἐκεῖ ἓνας σκοτωμένος».

Ἐνα μικρὸ λουλούδι πού φυτρώνει ἐκεῖ πέρα τρέμει στὸν ἥλιο καὶ συλλογίζεται μέσα στὴ χαρὰ του: «Εἶμαι ὠραῖο, εἶμαι ὠραῖο...»

Ἡ πηγὴ φλυαρεῖ καὶ λέει: «Φλυαρῶ, φλυαρῶ, γιατί δὲ μπορῶ νὰ σωπάσω... τρέχω, τρέχω, γιατί δὲ μπορῶ νὰ σταματήσω...»

Ἐνα πουλὶ ἔρχεται νὰ πιῇ, βλέπει τὸν σκοτωμένο καὶ φεύγει φοβισμένο μὲ τὰ φτερά του.

Ὁ σκοτωμένος ἀκίνητος βλέπει μὲ τὰ γυαλένια μάτια του τὸν οὐρανὸ ψηλά, πολὺ ψηλὰ καὶ δὲν λείπει τίποτε, γιατί τὸ αἷμα του εἶναι παγωμένο στὸ λαρύγγι.

[Τὸ τέλος εἰς τὸ προσεχές]

Μ. ΛΥΓΕΡΗΣ

ΚΟΚΛΕΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΣ

Δὲν εἶναι δυναστεία, μόνον εἰς τοὺς βασιλικούς οἴκους. Εἶναι καὶ φιλολογικαὶ καὶ καλλιτεχνικαὶ δυναστεῖαι: Δουμᾶ, Γκονκούρ, Κοκλέν.

Ὁ πρεσβύτερος τῆς οἰκογενείας, ὁ μόλις ἀποθανών, διὰ τὸν ὁποῖον τόσος ἔγινε λόγος, εἶναι ὁ Κωνστάν Κοκλέν. Ἡ ζωὴ του ἦτο διαρκὲς ζύμωσις... Ἀπὸ μικρὸς κατεγίνετο εἰς χίλια πράγματα, ἐβασανίζετο ἀπὸ σχέδια μεγάλα. Ἦλθε εἰς τὸν κόσμον τὸ 1841, εἰς τὴν Boulogne-sur-Mer εἰς ἓνα στενὸν δρόμον, ὁ ὁποῖος ἔνωρις ἢ ἀργὰ θὰ ὀνομασθῇ ὁδὸς Κοκλέν. Ὁ πατέρας του εἶχε ἓνα ψωμάδικο, ὅπου εἰργάζετο πολὺ καλά. Ἄνθρωπος ἔξυπνος, διαχτυτικός, καλὸς ἔμπορος καὶ καλὸς οἰκογενεάρχης. Ἐσκέφθη ὅτι τὰ ἀγόρια του θ' ἀγαποῦν, ὅπως αὐτός, τὸ μαγαζί. Καὶ τὰ στέλλει εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ γέρο-Ταβέρν, ὅπου μαθαίνουν τὰ πρῶτα γράμματα. Κατόπιν τοὺς φέρει τὴν ἀσπρη ποδιά καὶ τὸν σκοῦφο καὶ τοὺς πῆρε στὸ μαγαζί. Ἐπειτα ἀπὸ ὀλίγον καιρὸν εἶδε ὅτι ὁ μεγαλείτερος συχνὰ ἦτον ἀφηρημένος, ἄφινε τὰ ψωμιά νὰ καοῦν, καὶ ἔμοιαζε ὀλίγον τοῦ μαγείρου-ποιητοῦ Παγκινώ, πού τόσο ἔμορφα τὸν ἔξωγράφιζε ὁ κ. Ἐδμόνδος Ροσσάν. Ἀλλ' ὁ Κωνστάν δὲν γράφει στίχους, ἀπαγγέλλει ἔμπαθε κατὰ τραγουδάκια τοῦ Λεβασὸρ καὶ τὰ λέγει τό-

σον νόστιμα, ὅπου οἱ πελάται τὸν παρακαλοῦν νὰ τοὺς τὰ ἀπαγγεῖλη.

Ἐνα πρῶτ' ὁ Κωνστάν εἶπε στοὺς γονεῖς του:

— Ἐτοιμάζω μιὰ ἔκτακτη παράστασι.

— Καὶ τί ρόλο θὰ παίξης;

— Θὰ παίζω ὅλους τοὺς ρόλους.

Καὶ δὲν ἦτον ὑπερβολή. Ἐπαίξε τέσσερις ρόλους: Ἐνα κωμικόν, ἓνα σοβαρόν, ἓνα αἰσθηματικόν, ἓνα τραγικόν. Ὁ νέος αὐτὸς δὲν ἐδίστασε νὰ παίξῃ τὸν «Κακομοίρη τὸν Ζὰκ» ἔπειτα ἀπὸ τὸν περίφημον Μπουφέ ὁ ὁποῖος εἶχε τόσον στενὰ συνδέσει τὸν ὀνομά του μὲ τὸν ρόλον αὐτόν. Ὁ πατέρας τοῦ Κωνστάν, ἐννόησε ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐμποδισθῇ τόσον ἰσχυρὰ κλίσις. Ἐπειτα, τόσες φορές ἐξ αἰτίας του εἶχε κάψει ὁ φούρνος τὰ κουλουράκια πού ἔστειλε στοὺς πελάτας του. Τοῦ ἔδωσε ἑκατὸν φράγκα τὸν μῆνα καὶ τὸν ἀφῆκε ἐλεύθερον νὰ πάῃ στὸ Παρίσι.

Ἡ πρώτη αὐτῇ ἐσπέρα, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ Κοκλέν ἐδέχθη τὴν πρώτην λάμψιν τῆς δόξης, εἶναι σημαντικὴ. Ἀπὸ τότε ἀναφαίνεται ὁ δυνατὸς ἡθοποιός. Δείχνει τὴν πρὸς τὸν ἑαυτόν του πεποιθήσιν, τὸ ἀδάμαστον θάρρος του καὶ τὴν μεγάλην δύναμιν πού τὸν ὠθεῖ πρὸς τὴν δρᾶσιν... Εἶναι γεννημένος νὰ πάῃ ἐμπρός. Ἐχει μέσα του τὸν κατακτητήν.

Καὶ πραγματικῶς, χωρὶς πολλὰς διαδικασίας, προχωρεῖ ὁλοένα. Μετὰ ἕξ μῆνας, τὸ 1859, βραβεύεται εἰς τὸ Ὠδεῖον καὶ παίξει εἰς τὴν Γαλλικὴν Κωμῶδιαν. Πρὶν περάσουν δύο χρόνια, γίνεται ἐταῖρος τῆς. Παίρνει ἐξ ἐφόδου τὸ πρόσωπον τοῦ θεράποντος, εἰς τὸ ὁποῖον κοιτικὴ καὶ κοινὸν τὸν ἀνακηρύττουν ἀπαράμιλλον. Εἶναι ὁ ἄνθρωπος τοῦ Μολιέρου, τοῦ Ρενιάρ, τοῦ Μπωμαρσαί. Κάθε ρόλος πού δημιουργεῖ, εἶναι καὶ μιὰ νίκη. Οἱ παλαιοὶ τὸν συγχαίρουν διότι ἀκολουθεῖ τὰς παραδόσεις, καὶ ἡ νέα γενεὰ διότι δίδει εἰς αὐτὰς ζωὴν νέαν. Συνδέεται μὲ τὸν Γαμβέτταν. Ἡ φιλία τῶν, βασιζομένη εἰς ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν, γίνεται στενωτέρα διὰ τῆς πολιτικῆς. Ὁ Κοκλέν δὲν ἀποκηρύττει τὰς ριζοσπαστικὰς του ἰδέας. Γόνος τοῦ λαοῦ, μένει προσκολλημένος εἰς αὐτόν. Καί, ὅταν ἡ ἐπανάστασις τῆς 4 Σεπτεμβρίου ἀνατρέπει τὴν αὐτοκρατορικὴν κυβέρνησιν, εἶναι εὐχαριστημένος ὥσταν ἐπρόκειτο περὶ ἐπιτυχίας ἀτομικῆς. Χαιρετίζει τὴν νίκην μαζί μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ κόμματος.

Κατὰ τὴν στιγμὴν αὐτήν, παρeσύρθη, ὅπως τοῦ τὸ προσῆψαν, ἀπὸ ὑπερβολὴν φιλαντίας ἡ ὁποία ἀνεφαίνετο εἰς τὴν βαρύτητα τῆς στάσεώς του καὶ εἰς τὴν βαθύτητα τοῦ λόγου του;

Λέγουν ότι εις τὸ φουαγὲ τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας, κατὰ τὰ διαλείμματα, κατεγίνετο εἰς τὴν τροποποίησιν τοῦ χάριτου τῆς Εὐρώπης καὶ ὅτι ἡ γνώμη του ἠκούετο ἀπὸ τοὺς νομοθέτας καὶ ἐτιμᾶτο. Καὶ τί δὲν εἶπαν! Ἡ κακία εἶναι ἐπίβουλος. — Ἐξώγκωσε ὑπὲρ τὸ δέον ὅ,τι ἦτο ἀπλῶς φυσικὴ ροπή καὶ ἄκακος. Ὁ Κοκλὲν ἦτο πάντοτε ὀρμητικὸς εἰς τὴν υπεράσπισιν τῶν ιδεῶν του· ὅταν τὸ 1876, κατὰ τὴν περίοδον τῆς 16 Μαΐου, ἔπαιξε τὸν *Κουρέα τῆς Σεβίλλης*, ἔξετό-ξευσε μετ' ὅσῃν σφοδρότητι, πρὸς τὸ θεωρεῖν τοῦ σφραγιδοφύλακος, τὸ σκῶμμα τοῦ Μπωμαρσαί, ὥστε ἐπροκάλεσε σκάνδαλον. (*Μόνον οἱ μικροὶ ἄνθρωποι τρέμουν τὴν δημοσιότητα...* Εἰς τὰς ἀρετὰς ποὺ ἀπαιτοῦν ἀπὸ ἑνα ὑπὲρ-την, κ.λ.π.). Ποτὲ ἡ φράσις του δὲν ἐλέγχθη περισσότερον αὐθάδης, οὔτε τὸ βλέμμα του ἦτο περισσότερον σκωπτικόν. Ὁ ἐνθουσιασμὸς τοῦ κοινοῦ τὸν ἐκολάκευε διπλᾶ, ἐπευφήμησε τὸν καλλιτέχνην καὶ ἐνεθάρρυνε τὸν δημοκράτην. Ἡσθάνθη μέσα του, κατὰ τὰς ἀξιωματικότητας αὐτὰς στιγμὰς, κατὰ τὴν ἀρχηγὸς τοῦ λαοῦ. Καὶ βεβαίως, ἂν ἀπεφάσιζε νὰ κατέλθῃ εἰς τὸν ἐκλογικὸν ἀγῶνα, θὰ ἔδραπε τοὺς καρπούς τῆς δημοτικότητός του. Θὰ κατελάμβανε ἐν πλήρει πεποινήσει τὴν ἔδραν του εἰς τὸ μέγαρον τῆς Βουλῆς. Καὶ ποῖος ἤξεύρει ποῦ θὰ τὸν ἀνύψωνε ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ;

— Ἐπροτίμησε νὰ μείνῃ πιστὸς εἰς τὸ θέατρον. Ἄλλ' ἐδῶ ἔβαλε ὅλον τὸ πῦρ καὶ ἔφερε τὴν ἀναστάτῳσιν ποὺ θὰ ἐχρησιμοποιοῦσε ὡς πολιτενῆς. Τὰ ἱεραρχικὰ ὄρια τῆς Γαλλικῆς Κωμωδίας, ἡ εἰρηνικὴ εὐτυχία τὴν ὁποίαν ἐξασφαλίζει εἰς τὰ μέλη του τὸ ἴδρυμα αὐτό, δὲν ἦσαν ἀρκετὰ εἰς τὴν ἀνήσυχον καὶ θορυβώδη ψυχὴν του. Τὸν ἔπνιγαν οἱ τοῖχοι αὐτοὶ ἐδῶ ὠνειρεύετο περιοδείας μεγάλας, ἐπικὰς ἀποθεώσεις. Ἐποθοῦσε νὰ ἀκολουθήσῃ, πέραν τοῦ ὠκεανοῦ, τὴν συνάδελφόν του Σάραν Μπερνάρ. Τὸ 1880 ἔδωκε τὴν παραίτησίν του, ἀλλ' ἡ φιλικὴ ἐπιμονὴ τοῦ Γαμβέττα τὸν ἠνάγκασε νὰ τὴν ἀποσύρῃ. Μετὰ ἕξ χρόνια παραιτεῖται καὶ πάλιν. Ἐθράυσε τὰ δεσμὰ τῆς φυλακῆς του καὶ ἐπέταξε στὸν ἐλεύθερον ἀέρα.

Τρέχει παντοῦ, γυρίζει ὅλον τὸν κόσμον, Εὐρώπην, Ἀμερικὴν, ὡς Ἀρνόλφος, Ταρτοῦφος, Μασκαρέλλος, Πεγκομάς, Συρανό. Οἱ πνεύμονές του εἶναι ἀπὸ χαλκόν, τὰ πόδια του ἀπὸ χάλυβα. Ἡ κόπωση δὲν τὸν τρομάζει... Μίαν φορὰν μόνον ὑπέκυψε εἰς τὴν *Τυχοδιώκτιδα* ὅπου εἰς τὸ τέλος τῆς δευτέρας πράξεως ὑποκρινόμενος τὸν κοιμισμένον ἀπεκοιμήθη πραγματικῶς. Αἱ ἐφημερίδες τῆς Νέας Ὑόρκης κατεδί-κασαν τὸ σκηνικὸν αὐτοῦ εὖρημα, διότι ἔλειπε ἡ ἀλήθεια!...

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐπιστρέφει εἰς τὸ Παρίσι. Οἱ φίλοι του θέλουν νὰ τὸν κρατήσουν. Κατορ-

θώνουν νὰ ἐπαναφέρουν τὸν ἄσωτον υἱὸν εἰς τὴν πατρικὴν στέγην καὶ τὴν 7 Δεκεμβρίου 1889 ἀνεβαίνει καὶ πάλιν τὴν σκηνὴν αὐτὴν ὅπου εἶχε τιμηθῇ τὸ ὄνομά του· ἀλλ' ἡ ἐπ' ἀνοδὸς του εἶναι προσωρινή. Ἐπειτα ἀπὸ τὸν ἀέρα τῶν βουνῶν δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ συνειθίσῃ εἰς ἀτμοσφαιρὰν μολυσμένην. Καί, ἀλήθεια, ὁ πλάνης αὐτὸς βασιλεὺς ἔχανε κατὰ τὴν κυριαρχίαν του ἐπανερχόμενος εἰς τὰς τάξεις· εἶχε ἀντιπάλους, καὶ ἀνενδότους κάποτε. Ἡ καλωσύνη τοῦ διευθυντοῦ δὲν ἡμπόρεσε νὰ προλάβῃ τὰς δυσανεκτεῖας. Καὶ ὁ Κοκλὲν ἐδέχθη τὴν φιλοξενίαν τῆς Σάρας Μπερνάρ εἰς τὸ θέατρον Ἀναγέννησις. Ἡ συνεργασία των δὲν διήρκεσε πολὺ· δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἄρχουν μαζὶ δύο δεσπότες Καίσαρ καὶ Κλεοπάτρα. Ἐπιτέλους ἔπαιξε τὸν Συρανὸ δὲ Μπερζεράκ, τὸν ἀλησμόνητον αὐτὸν ρόλον, ὅπου ὅλα του τὰ χαρίσματα ἀνεδείχθησαν ὡς διὰ μαγείας. Κατόπιν ἐπῆρε τὸ θέατρον Γκαϊτέ καὶ τὸ Πόρτ-Σαίν-Μαρτὲν καὶ ἐπερίμενε μετ' ὑπομονὴν τὸ Σαντεκλὲρ ἕως τὴν ἀνοιξὶν τοῦ 1908, ὁπότε ἤρ-χισαν αἱ δοκιμαί. Ἡ παράστασις ἐπρόκειτο νὰ δοθῇ καὶ ν' ἀναδείξῃ ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν ἠθοποιὸν καὶ τὸν φίλον του, τὸν ποιητὴν. Ὁ ἀμείλικτος θάνατος βάνει ἐδῶ τὸ χέρι, σβύνει τὸν ἐνθουσιασμόν, πνίγει τὴν φωνήν, καὶ μεταβάλλει εἰς ρόγγον τὴν εὐέλπιδά κραυγὴν... Ὡλιβερά εἰρωνεῖα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων.

Ο ΚΟΚΛΕΝ ΕΣΗΝΤΑΒΕΛΩΝΗΣ

Ἄν ἤθελα νὰ δώσω τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἰσχυροῦ ἠθοποιοῦ ὁ ὁποῖος μᾶς φεύγει, σχετίζων αὐτὸν μετ' ἑνα ἀπὸ τοὺς ρόλους του, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ τὸν συγκρίνω μετ' ὁ Φιγαρό... Εἶχε τὸ εὐκαμπτον τοῦ Φιγαρό, τὴν φράσιν του τὴν κτυπητὴν, τὴν γόνιμον φαντασίαν, τὴν ἱκανότητα εἰς καθέτι, τὴν εὐθυμίαν τὴν μεταδο-τικήν, καὶ ἀκόμη τὸ φιλόψογον πνεῦμα καὶ τὴν πυρετώδη ἀνησυχίαν. Καί, πρῶτα πρῶτα εἶναι ὁ ἀμέριμνος Φιγαρό τοῦ Κουρέως τῆς Σεβίλλης· τραγουδεῖ στὴν κιθάραν τὸ τραγουδάκι του· ἔπειτα, ὅπως ἐκεῖνος, ὠριμάζει, γίνεται σοβαρὸς, καὶ τόσο-δὰ ἐπίσημος· εἶναι ὁ Φιγαρό τοῦ Γά-

μου τοῦ Φιγαρό ὁ ὁποῖος ἔχει εἰς τὴν σκέψιν του τὴν γαλλικὴν ἐπανάστασιν. Κατόπιν ζωγρα-φίζεται ἑνας τρίτος Φιγαρό, τὸν ὁποῖον δὲν ἐφαντάσθη ὁ Μπωμαρσαί: ὁ Φιγαρό ὁ κοσμοπο-λίτης ποὺ πηγαίνει νὰ σκορπίσῃ, εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, τὰ γαλλικὰ γράμματα, καὶ ἐπιστρέ-φει ἐπευφημούμενος, φορτωμένος χρυσὸν καὶ στεφάνια. Τέλος ὁ Φιγαρό γέρον, κατευνασμένος, συμπονῶν τὴν ἀθλιότητα τῶν δυστυχισμένων συναδέλφων του, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ ἀσύλου τοῦ Πόντ-ο-Ντάμ...

Ὁ μεγάλος αὐτὸς καλλιτέχνης ἦτο ἑνας ἀγα-θὸς ἄνθρωπος.

[Μετάφρ. Κ. Μ.]

ΛΔΟΛΦΟΣ ΜΠΡΙΣΣΟΝ

Η ΖΩΗ ΜΟΥ

Ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Α. Βικέλα «Ἡ Ζωὴ μου» ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν Ὁφελίμων Βιβλίων, δημο-σιεύομεν μερικὰ ἐνδιαφέροντα ἀποσπάσματα τοῦ τελευταίου κεφαλαίου.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΙΣ

Δὲν εἶχα εὖρει ἀκόμη τὸν δρόμον μου. Ἐξ ἐνὸς με εἴλκυεν ἡ δημόδης ποιήσις, ἐξ ἄλλου ἐπέβαλλαν τὸν ὄγκον των τὸ Πανεπιστήμιον, ὁ θεὸς μου Λέων Μελάς καὶ ὁ Ραγκαβῆς.

Τοὺς στίχους τοῦ Ραγκαβῆ ἀπεστήθισα παιδιόθεν. Προσωπικῶς τὸν ἐγνώρισα κατὰ πρῶτον εἰς τὸ Λονδί-νον, δὲν ἔπαισα δὲ τρέφων πρὸς αὐτόν, μέχρι τοῦ θά-νατου του φιλιαν καὶ σέβας, καὶ ἀφοῦ ἀκόμη ἔπαισα ν' ἀκολουθῶ τὴν γνώμην καὶ τὸ παράδειγμα του. Τότε, συζητῶν τὰς θεωρίας του περὶ ποιητικῆς γλώσσης, ἔφερα ὡς ἐπιχείρημα ἐναντίον του τὰ πρῶτα ποιήματα τῆς νεανικῆς του περιόδου, τὰ ὁποῖα εἶχε γράψῃ εἰς ἀρχαίᾳς γραμματικῆς:

Κόρη, μετὰ τὰ χρυσὰ μαλλιά 'ς τοὺς χρυστάλλένιους ὄμους,
Ποῦ τρέχεις ὁλομόναχ' 'ς τῆς ἐρημίας τοὺς δρόμους;...

Τὸν ἡρώτων ἀστεεινόμενος ἐὰν ἤθελε τολμήσει νὰ μεταχειρισθῇ τὰς ἐξεζητημένας λέξεις τῆς λογίᾳς γλώσ-σης διὰ νὰ ἐκφράσῃ εἰς ὥραϊαν νέαν τὰ αἰσθηματά του, καὶ ἂν ἡ νέα τότε θὰ ἐπίστευεν εἰς τὴν εἰλικρίνειαν τοῦ αἰσθηματός του. Βεβαίως ὁ Ραγκαβῆς, ὁ ὁποῖος εὐκόλως ἐμαγεύετο ἀπὸ τὸ ὥραϊον φῶλον, δὲν θὰ διέ-πραττε λάθος τοιοῦτον. Ἄλλ' ὑπεξέφευγε τὸ ἐρώτημά μου μετ' ἡμῶν τὴν συνήθη χάριν καὶ τὴν σπινθηροβόλον εὐφυνίαν του.

Δὲν ἦσαν αὐτὰ τὰ μόνα προσόντα του. Ἐκτὸς τῆς φιλολογικῆς γονιμότητος, τῆς πολυμαθείας καὶ τῆς ἀκαταπονήτου φιλεργίας του, εἶχε τὴν εὐγένειαν τῶν τρώων. Ἀγαθὸς καὶ γενναῖος πρὸς τοὺς νέους, ἐγνώ-ριζε πῶς νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ, νὰ τοὺς χειραγωγῇ καὶ νὰ ἐλκύῃ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην των. Δὲν ἀποτελῶ βεβαίως μοναδικὸν τοῦτου παράδειγμα. Ἐξ ἄλλου ὅμως γνωρίζω, ὅτι ὅλοι οἱ νέοι δὲν ἐξετίμων πάντοτε τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν εὐθύτητά του, ὅταν μάλιστα δὲν ἐβραβεύοντο τὰ ἔργα των εἰς διαγωνισμούς, τῶν ὁποίων εἰσηγητὴς ἦτο ὁ Ραγκαβῆς.

Σήμερον καὶ ἡ φιλολογικὴ του ἀξία ἐνίστε ὑποβιβά-ζεται. Μέμφονται ἰδίως τὸν Ραγκαβῆν, ὅτι ἐπιδοθεῖς

εἰς πολλὰ δὲν κατέλαβεν εἰς οὐδένα κλάδον τὴν πρῶ-την θέσιν. Τοῦτο εἶναι ἐν μέρει ἀληθές, ἀλλ' ἡ μομφὴ εἶναι ἄδικος. Ναὶ μὲν, ἐκτὸς τῶν ποιημάτων καὶ τῶν δραμάτων του, ἐδημοσίευσεν μεταφράσεις πεζὰς καὶ ἐμμέτρους, ἔγραψε βιβλία περὶ ἀρχαιολογίας, ἔγραψε βιβλία παιδικὰ, σχολικὰ... καὶ τί δὲν ἔγραψε! Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ὀλίγοι τότε ἦσαν οἱ δυνάμενοι νὰ γράφουν πρὸς φωτισμὸν τοῦ ἔθνους, αἱ δὲ ἀνάγκαι ἦσαν πολλαὶ καὶ ποικίλαι. Ὁ Ραγκαβῆς διὰ νὰ τὰς θεραπεύσῃ ἐσπατάλησε τὸν διανοητικὸν του πλοῦτον. Τὸν ἐσπατάλησεν ἀφειδῶς κατὰ τὴν πρῶ-την περίοδον τῆς ἐθνικῆς διαπλάσεως, μετ' ὅσῃν αὐτα-πάρνησιν καὶ οἱ ἔχοντες χρήματα κατὰ τὴν ἐπανάστα-σιν τὰ ἐθυσίαζαν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους. Κατόπιν ἡ φιλο-πονία του ἔγεινε συνήθεια καὶ ἡ πολυγραφία του ἐξη-κολούθησεν ἀνεῦ τῆς προτέρας ἀκμῆς, ἴσως δὲ καὶ ἀνεῦ τῆς προτέρας ἐθνικῆς ἀνάγκης. Ἄλλ' ἐξ ὧν ἔγραψεν εἰς τὴν νεότητά του, τίποτε ἴσως δὲν ἦτο πε-ριττόν τότε ἢ ἀσκοπον.

Ὁ Ραγκαβῆς δὲν ἠρκέσθη εἰς τὸν ἐντεχνον χειρι-σμὸν τοῦ νέου ἑλληνικοῦ στίχου, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν ἀρμογίαν εἶναι συνειδησμένη ἡ ἀκοὴ τῶν σημερινῶν Ἑλλήνων. Ἠθέλησε νὰ εἰσαγάγῃ τὴν ἀρχαίαν μετρι-κὴν εἰς τὴν νεωτέραν ποιήσιν, τὴν δὲ περὶ τοῦτου θεω-ρίαν ἐφήρμοσεν εἰς δραματικὰς του μεταφράσεις, εἰς τοὺς χορούς τοῦ ἐπιτυχεστέρου δραματικοῦ του ἔργου, τῆς κωμωδίας ὁ Γάμος τοῦ Κουτρούλη, καὶ εἰς τὴν πα-ράφρασίν του τοῦ Α τῆς Ὀδυσσεΐας.

Ἀκολουθῶν τὸ παράδειγμα τοῦ Ραγκαβῆ ἔγραψα εἰς ἑξαμέτρους καὶ εἰς γλώσσαν καθαρῶδους τὸ ποίημα *Σμῆαι καὶ Φῶς*. Εἰς τὴν νέαν ἐκδοσὶν τῶν *Στίχων μου*, τοῦ 1885, περιελήφθη καὶ πάλιν ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν *Παρὰ τὸν Τάμεσιν*. Ἡ μετονομασία του αὐτὴ εἶναι ὄχι μόνον μετριοφρονετέρα, ἀλλὰ καὶ ἀκρι-βεστέρα· διότι συνετέθη κατὰ τὸ 1858, ὅτε διήλθα μὴνας τινὰς τοῦ θέρους εἰς ἐξοχὴν, πλησίον τοῦ παρ-κου τοῦ Greenwich, ὅπου ἐκτυλίσσεται ἡ ὑπόθεσις. Ἄλλ' ἐὰν τὸ μέτρον καὶ ἡ γλῶσσα μαρτυροῦν τὴν ἐπι-δρασιν τοῦ Ραγκαβῆ, τὴν πηγὴν ὅμως τῆς ἐμπνεύσεως θ' ἀνεύρουν εἰς τὸν Wordsworth ὅσοι ἀνέγνωσαν τὸν Ἀγγλον ἐκεῖνον,

τὸν ποιητὴν τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φιλοσοφίας.

Ἐπὶ ἡμίσειαν ἤδη ἑκατονταετηρίδα τὸ ποίημά μου ἐκεῖνο ἔμεινε τὸ μᾶλλον ἀπαράτητον ἐξ ὅλων τῶν

έργων μου. Ήπταισε τὸ μέτρον, ἡ γλῶσσα ἡ ἡ ἐμπνευσίς; Ἡ καὶ τὰ τρία συγχρόνως; Δὲν ἤξεύρω. Ἡμπορῶ ὅμως σήμερον ταπεινῶς νὰ ὁμολογήσω, ὅτι ὅτε τὸ ἔργασι ἀπέδιδα μεγάλην ἀξίαν εἰς τὸ ἔργον μου καὶ ὅτι ἐξηκολούθησα νὰ μὴ τὸ θεωρῶ ἐντελῶς ἄξιον ἀποκηρύξεως. Ἀλλῶς δὲν θὰ τὸ περιελάμβανα καὶ εἰς δευτέραν ἐκδοσιν τῶν Στίχων μου. Ἀλλ' εἶναι τὸσον ἀπατηλὴ ἡ πατρικὴ στοργή!

Πρὸς ἐλάφρυνσιν τῆς ποιητικῆς μου συνειδήσεως προσθέτω, ὅτι ποτὲ δὲν ἐπανελάβα τὸ λάθος νὰ γράψω ἐξαμέτρους, καὶ ὅτι δὲν ἐβράδυνα νὰ ἐπανεέλθω εἰς τὰς προτέρας περὶ γλώσσης ιδέας μου, χωρὶς ὅμως ἀκόμη ν' ἀπαρνηθῶ ἐντελῶς τοὺς ἀρχαίους θεοὺς. Εὐρισκόμην εἰς περιόδον μεταβατικὴν. Ἐξ ἑνὸς ὁ Ραγκαβῆς καὶ οἱ ποιητικοὶ διαγωνισμοί, ἐξ ἄλλου ἡ δημώδης ποίησις καὶ ὁ φίλος μου Σπυρίδων Πανάς. Δὲν εἶχε βεβαίως αὐτὸς τὸ Πανεπιστημιακὸν κύρος, ἀλλ' ἡ γνώμη του καὶ οἱ στίχοι του ἀνταπεκρίνοντο πρὸς τὰς ἐνδομύχους κλίσεις μου. Κεφαλὴν ἐκείνος, ἡκολούθει τὸν δρόμον, τὸν ὁποῖον εἶχαν χαράξει οἱ ποιηταὶ τῶν Ἰονίων νήσων.

Δὲν ἠδυνάμην ν' ἀποκρούσω ἐντελῶς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τῶν ἀποδιδόντων εἰς τοὺς ποιητὰς ἐκείνους ὀλίγην ἑλληνομάθειαν καὶ πολλὴν ξενικὴν ἐπίδρασιν, ἀλλ' ὁ θαυμασμός μου διὰ τὸν Σολωμὸν καὶ διὰ τὰ Κλέφτικα τραγούδια ὑπέσκαπτεν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὴν ἐπιβολὴν τῶν Σούτσων καὶ αὐτοῦ τοῦ Ραγκαβῆ.

Ἐνῶ ἐξηκολούθουν ἀκόμη ν' ἀμφιρρέπω, ἀνέτειλε τὸ ἄστρον τοῦ Βαλαωρίτου. Ἡ ὁρμὴ τῆς ποιήσεώς του μετ' ἐξέστη. Ἀνέγνωσα τὰ *Μνημόσυνά* του μ' ἐνθουσιασμόν, τὸν ὁποῖον δὲν ἠλάττωσε ἡ μετ' οὐ πολὺ ἐμφάνισις τῆς *Κυρὰ Φροσύνης*. Δὲν ἐγνώριζα τὸν ποιητὴν, οὔτε εἶχα τὴν ἐλαχίστην ἀφορμὴν σχέσεως πρὸς αὐτόν. Ἡ ἐμμετρος ἐπιστολή, τὴν ὁποίαν ἀπήντησα τότε πρὸς τὸν Βαλαωρίτην, ἦτο αὐθόρμητος ἀπήχρησις τοῦ ἐνθουσιασμοῦ μου, ἀναγνώρισις τῆς ποιητικῆς δυνάμεώς του, καὶ ὁμολογία τῆς ἐπιρροῆς, τὴν ὁποίαν διὰ μίαν ἐξήσκησεν εἰς τὴν ψυχὴν μου.

καθὼς ἔς τὴν λύρα τὴν βουβὴν ποὺ κρέμεται ἔς τὸν τοῖχο ἀρμονικὸν τρεμουλιασμα σπαράζει ἔς τὰς χορδαῖς της, ὅταν κοντὰ της ἀκουσθῇ ὁ ἦχος ἄλλης λύρας, ὅπου τὴν παίζουν δάκτυλα τεχνίτου ξακουσμένου.

Τὸ ποίημα ἐκεῖνο ἔγινε ἀφορμὴ τῆς φιλίας μου μετ' ὁν Σπυρίδωνα Τρικούτην καὶ μετ' ὅλην τὴν οἰκογενεάν του, — φιλίας μετ' ὁποίαν καὶ ἐκείνος καὶ ὁ ὑπέροχος υἱὸς του Χαρίλαος μετ' ἐτίμησαν ἐνὸς ἑξ ὧν.

Οἱ θεοὶ μου μετ' εἶχαν παρουσιάσει εἰς τὸν Τρικούτην καὶ εἰς τὴν οἰκογενεάν του, ἀλλ' ἡ εὐγενὴς προσήνεια, μετ' ὁποίαν εἶχα γείνει δεκτὸς εἰς τὸν οἶκον τοῦ πρέσβεώς μας δὲν εἶχε ἀκόμη μεταβληθῇ εἰς οἰκειότητα. Ἐγνώριζα ἐγὼ, ὅτι κατεγίνετο τότε εἰς τὴν συγγραφὴν τῆς Ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως, ἐγνώριζα τὸν ὥραϊον τοῦ ἐπιτάφιον εἰς τὸν Βύρωνα καὶ τοὺς στίχους ὅσους εἶχε δημοσιεύσει, ἀλλ' ἐκείνος δὲν ἐγνώριζεν, ὅτι καὶ ἐγὼ ἔγραφα στίχους.

Ὁ ἀξιωματικὸς Μόστρας διέμενε τότε εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ τὴν ναυπήγησιν τοῦ ἀτμοδρομήσαντος *Αμαλίας*, τοῦ μετονομασθέντος *Ἑλλάς* μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ὁθωνος, καὶ χρησιμεύσαντος εἰς τὰ γηρατεῖα του ὡς σχολῆς Ναυτικῆς. Ὁ Μόστρας δὲν εἶχε ἀκόμη νυμφευθῇ τὴν ἐξαδέλφην μου, ἀλλ' ἐσύχναζε πολὺ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ θεοῦ μου καὶ εἶχαμεν συνδεθῇ διὰ στενῶν σχέσεων. Ἡμεθα νέοι καὶ οἱ δύο, μοιλονότι δὲ ἦτο ὅλος ἀμέτοχος ποιητικῶν διαθέσεων, ἐγνώριζεν ὅμως καὶ ἀνείχετο τὰς ἰδικὰς μου. Ἐκεῖνος ἐπρόδωσε τὸ μυστικόν μου εἰς τὸν πρέσβυν. Ὁ ἀγαθὸς καὶ σεβάσμιος γέρονς ἐξήτησε νὰ ἀναγνώσω μίαν ἐσπέραν, ἐνώπιον αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκογενείας του, τὸ πρὸς τὸν Βαλαωρίτην

ποίημα. Οἱ ἑπανοὶ τοῦ ἦσαν μεγάλη δι' ἐμὲ ἐνθάρρυνσις. Μοῦ ἀνέγνωσε καὶ ἐκεῖνος τὰς στροφάς, τὰς ὁποίας συγχρόνως σχεδὸν εἶχε ἀπευθύνει πρὸς τὸν Βαλαωρίτην:

Τ' ἀηδὸν δὲν ἀπέθανε,
Τ' ἀηδὸν ἀκόμα ζῇ...

Κατ' ἐκεῖνο ἀκριβῶς τὸ ἔτος ἦλθεν εἰς τὸ Λονδίνον ὁ Ἰούλιος Τυπάλος μετ' ὅλην τὴν συζυγὸν του. Ἡ γνωριμία μου καὶ μετ' αὐτοὺς δύο ἔλαβεν ἀμέσως τὸν χαρακτήρα εὐχρηστικῆς φιλίας. Ὡς ποιητὴς ὁ Τυπάλος μοῦ ἦτο ἀγαπητὸς καὶ προτοῦ τὸν γνωρίσω προσωπικῶς. Ὅλα ὅσα ἐδημοσίευσεν δὲν εἶναι ἐξ ἴσου ἀξία θαυμασμοῦ. Ἀλλ' ἡ μικρὰ συλλογὴ τοῦ περιέχει τινὰ τῶν ὥραιότερων, τῶν γλυκύτερων ποιημάτων τῆς γλώσσης μας. Ἐξέχει πρὸ πάντων εἰς τὴν ἐκφράσιν τοῦ ἐρωτικοῦ αἰσθηματος. Ἡ ἀρμονία τῶν στίχων τοῦ ἐλκύνει ὅσον καὶ ἡ ἐμπνευσίς των. Ἀπόδειξις τῆς ἐντελείας των εἶναι καὶ τοῦτο: ὅτι ἔγιναν δημοτικοὶ καὶ μένουν εἰς τὸ στόμα τοῦ λαοῦ, χωρὶς νὰ διατηρῆται τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ. Πολλάκις ἀναφέρων εἰς φίλους τὸ ὄνομα τοῦ Τυπάλου, εἶδα ὅτι ἀγνοεῖται. Πῶς! Δὲν γνωρίζετε τὰ *Δύο λουλούδια*, τὸ *Πλάσμα τῆς φαντασίας*, τὸ *Σύνα γλυκεῖά μου ἀγάπη*; — Ἄ ἰδικά του εἶναι!

Ὁ Τυπάλος εἶχε τὸ πρόσθετον χάρισμα, ὅτι ἡ μορφὴ τοῦ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν προσδοκίαν τοῦ θαυμασμοῦ τῶν στίχων του. Τοῦτο δὲν συμβαίνει πάντοτε. Πολλάκις δὲ ἡ διάψευσις τῆς ἐκ τῶν προτέρων σχηματισθείσης ιδέας περὶ ἐξεχόντων προσώπων κλονίζει τὸν προϋπάρχοντα θαυμασμόν. Οὕτω, ἔπρεπε νὰ ἐλκυσθῇ τις ἀπὸ τὴν πνευματώδη ὁμιλίαν, τὴν ζωηρὰν ἐκφράσιν τοῦ γωνιώδους προσώπου τοῦ Ραγκαβῆ, διὰ νὰ ἐξουδετερωθῇ ἡ ἐντύπωσις τοῦ μικροσκοπικοῦ τοῦ ἀναστήματος. Τὸν δὲ Σπυρίδωνα Τρικούτην δὲν ἐφάνταζόμην βεβαίως ὅπως ἦτο, ὅτε ἀνέγνωσα τοὺς *Σωζομένους* λόγους του καὶ τὴν ὥραιαν μετάφρασίν του τῶν στίχων τοῦ Τυρταίου. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τότε ἦτο νέος. Ἀλλ' ὅτε τὸν ἐγνώρισα γέροντα, καὶ μετὰ τὰ δυσκίνητα μέλη παραμορφωθέντα ἀπὸ τὴν ποδάρκην, οἱ κακόγλωσσοι ἐκ τῶν συχναζόντων εἰς τὴν οἰκίαν του τὸν παρωμοιάζον μετ' ἱποπόταμον, καὶ δὲν εἶχαν πολὺ ἄδικον. Ἀλλ' ἡ ἀγαθότης του, ἡ ἀφελὴς εὐγένεια τῶν τρόπων καὶ ἡ πολυμάθεια τοῦ ἀνεπλήρωτον τὴν χάριν ὅση ἔλειπεν ἀπὸ τὴν μορφὴν του.

Ὁ Ἰούλιος Τυπάλος εἶχε ἀνδρικὸν τὸ ἀνάστημα τὴν κεφαλὴν κανονικῶς ὥραιαν καὶ τὴν ἐκφράσιν ἡρόμως μελαγχολικὴν. Ἴσως καὶ αὕτη ἡ ἐπιβολὴ τοῦ παραστήματος τοῦ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ προσελκύσῃ τὸσον ταχέως τὴν συμπάθειάν μου. Ἐννοεῖται, ὅτι ἀφορμὴ τῶν σχέσεών μας καὶ ὅλη συνήθις τῶν συνομιλιῶν μας ἦτο ἡ ποίησις. Ἰδοὺ τί ἔγραφα εἰς τὸ ἡμερολόγιόν μου τὴν 8ην Σεπτεμβρίου τοῦ 1860. Σημειῶνω τὴν χρονολογίαν διότι νομίζω ὅτι ἔχει τὴν σημασίαν της. Φαίνεται τὸσον ἀπέχουσα ἡ ἐποχὴ ἐκείνη, καὶ ὅμως πόσοι νέοι ποιηταὶ καὶ σήμερον ἴσως διέρχονται παρομοίαν κρίσιν.

Ὡμίλησα πολλὰ μετ' ὁν Τυπάλον περὶ γλώσσης. Ἐγρύπνησα ἐξ αἰτίας του, ἐσκέφθην... καὶ χθὲς ἀπεφάσισα καὶ ἔσχισα ὅλους τοὺς στίχους τῆς τραγωδίας μου, διὰ νὰ τὴν ἀρχίσω εἰς τὴν δημοτικὴν. Νὰ ἴδω...

Τῆς τραγωδίας μου εἶχα γράψει δύο πράξεις εἰς ἰάμβους. Ἡ θυσία τῶν ἀπέβη ὀριστικῇ. Οὔτε ἰάμβους ἔγραφα ποτὲ πλέον, οὔτε ἐπανελάβα τὴν ἀπόπειραν δραματικῆς ποιήσεως. Συνησθάνθη ἐγκαίρως τὴν δυσκολίαν τοῦ ἔργου καὶ τὴν πρὸς τοῦτο ἀναρμοδιότητά μου. Ταῦτα ἐν παρενθέσει.

Ἐξακολουθῶ τὸ ἡμερολόγιον:

Ἐφ' οὗτο ἐσχετίσθην τὸν Τρικούτην ὑπάρχει ἐν-

τὸς μου αὕτη ἡ πάλιν μετὰ δημοτικῆς γλώσσης καὶ διωρθωμένης. (Δὲν μετεχειρίζομαι τὴν λέξιν *καθαρευούσης*). Ὡς ἐκ τῆς διαμάχης αὐτῆς εἰς τὴν κεφαλὴν μου δὲν ἠδυνήθη νὰ γράψω τίποτε κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο, ἐκτὸς ἀποπειρῶν ὅχι ἐπιτυχῶν...

Μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἔγραφα πόλιν:
«Αἱ ἀμφιβολαὶ μου δὲν ἦσαν ὡς πρὸς τὸ θέμα καὶ τὴν φύσιν τῆς ποιήσεως, ἀλλ' ὡς πρὸς τὴν μορφήν, ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν... Νὰ ἴδωμεν τώρα, μετὰ τοῦ Τυπάλου τὴν παρακίνησιν. Φοβοῦμαι ὅμως μήπως,

ΑΠΟ ΤΑ ΔΟΚΙΜΙΑ ΤΟΥ ΕΜΕΡΣΟΝ

Χ Α Ρ Α Κ Τ Η Ρ *

Τὴν ἀγαθότητα ποῦ μέτρον της ἔχει τὸ ποσὸν τῶν εὐεργετημάτων, δὲν τὴν ἀναλογιζόμεθα μ' εὐχαρίστησιν. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἀνεξάντλητος καὶ ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ἀκόμη ὅτι ἐθυσιάσθη ὅση ἦτον εἰς τὴν κατοχὴν σου καὶ ἐκενώθη ὅλον της τὸ ἀπόθεμα, μὴν ἀμφιβάλλης ὅτι αὐτὸ θὰ κάμῃ ἄλλους νὰ ἦναι γενναῖοι, φαιδροὶ καὶ πλούσιοι καὶ ὁ ἄνθρωπος, καὶ νὰ κοιμᾶται ἀκόμη, φαίνεται ὅτι κάμνει τὸν ἀέρα καθαρώτερον καὶ τὸ σπῖτι του στολίζει τὰ τοπία καὶ ἡ ὑπαρξίς του ἐνισχύει τοὺς νόμους. Αὐτὴν τὴν διαφορὰν τὴν διακρίνον οἱ ἄνθρωποι πάντοτε. Ἐξεύρομεν ποῖος εἶναι εὐεργετικὸς μετ' ὅλως ἄλλα μέσα παρὰ μετ' ὅσον τοῦ χρήματος ποῦ ἐγγράφεται εἰς τὸν κατάλογον διὰ τὸ συσσίτιον τῶν πτωχῶν. Μόνον αἱ χυδαῖαι ὑπηρεσίαι ἡμποροῦν νὰ μετρηθοῦν. Νὰ φοβῆσαι ὅταν οἱ φίλοι σου ἀρχίσουν νὰ σοῦ λέγουν πόσα καλὰ ἔκαμες καὶ νὰ τὰ συζητοῦν, ἀλλὰ ὅταν σηκώνουν ἐπάνω σου δεῖλὰ καὶ ἀσταθῆ βλέμματα, κατὰ τὸ ἥμισυ μετ' ἐσέας καὶ κατὰ τὸ ἥμισυ μετ' ἐσέας κείνους, καὶ ἀναγκάζονται ν' ἀναβάλλουν τὴν κρίσιν των εἰς τοὺς μέλλοντας χρόνους, ἤξευρε ὅτι τότε δικαιούσαι νὰ ἔχῃς ἐλπίδας. Ἐκεῖνοι ποῦ ζοῦν διὰ τὸ μέλλον, κατ' ἀνάγκην φαίνονται ἐγωῖσται εἰς ἐκείνους ποῦ ζοῦν διὰ τὸ παρόν. Δι' αὐτὸ μοῦ φαίνεται ἀστεῖον διὰ τὸν Ρεῖμερ, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν ἀπομνημονεύματα περὶ Γκαίτε, νὰ καταστρώσῃ κατάλογον τῶν δωρεῶν καὶ τῶν ἀγαθοεργιῶν του, καθὼς π.χ. ὅτι ἔδωκε τὸσας ἑκατοντάδας ταλλήρων εἰς τὸν Στίλλινγκ, εἰς τὸν Ἐγγελον καὶ εἰς τὸν Τισμπάιν, ὅτι ἐπρομήθευσε μίαν προσδοκώμενην θέσιν εἰς τὸν καθηγητὴν Φόξ, ἕνα ὑποῦργημα εἰς τὸν Χέρδερ εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ μεγάλου δυνάστη, μίαν σύνταξιν εἰς τὸν Μάυερ, συνέστησε δύο καθηγητὰς εἰς ξένα πανεπιστήμια κτλ. κτλ. Καὶ ὁ πλέον μακρὸς κατάλογος ἀγαθοεργιῶν ποῦ μετροῦνται ὀνομαστί, εἶνε βρα-

» παραδεχόμενος τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν, ὑπάγω εἰς ὑπερβολὰς καθὼς τόσοι ἄλλοι. Ὁ μέσος ὄρος, — ἡ μέση ὁδός! Ἐκεῖ εἶναι ἡ σωτηρία. Ἀλλὰ ποῦ νὰ τὴν εὕρῃ τις; Πῶς νὰ περιπατήσῃ εἰς τὸ σχοινὶ τοῦτο » χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν ἰσορροπίαν του καὶ νὰ κρημνισθῇ! » Ἡδὴ τὴν μέσῃ αὐτὴν ὁδὸν τὴν θέτω μακρότερα ἢ ὅτε ἔγραφα εἰς τὸ τετράδιον τοῦτο πρὸ ὀλίγων μηνῶν » τὰς σκέψεις μου περὶ γλώσσης. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, σκέπτομαι ὅπως καὶ τότε περὶ τοῦ. Καὶ πάλιν λέγω: Μελέτη, σπουδὴ καὶ σωπὴ. »

A. ΒΙΚΕΛΑΣ

χύτατος. Ἐὰν πρόκειται ὁ ἄνθρωπος νὰ μετρηθῇ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, δὲν ἡμπορεῖ παρὰ νὰ ἦναι πλάσμα εὐτελὲς καὶ μηδαμινόν. Διότι ὅλα ὅσα κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀριθμοῦνται, φύσει εἶναι ἐξαιρέσεις, ἐν ᾧ ὁ κανὼν καὶ ὁ καθημερινὸς βίος τοῦ ἀγαθοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀγαθοεργία. Πόσον δὲ ἀγαθὸς ἄνθρωπος εἶναι ἀγαθὸς ἦτον ὁ Γκαίτε, ἀποδεικνύεται ἀπὸ μίαν ἐκθεσιν ποῦ ἔκαμεν εἰς τὸν Ἐκερμαν περὶ τοῦ τρόπου κατ' ὃν ἐξώδευσε τὴν περιουσίαν του. «Κάθε βοήθια ποῦ λέγω, μοῦ κοστίζει μίαν σκακοῦλαν χρυσάφι» μισθὸ ἑκατομμύριον ἀπὸ τὴν ἰδιωτικὴν μου περιουσίαν ἐπέγραψεν ἀπὸ τὰ χέρια μου γιὰ νὰ μάθω ἐκεῖνο ποῦ τώρα γνωρίζω, ὅχι μόνον ἡ περιουσία τοῦ πατρός μου, ἀλλὰ καὶ ὁ μισθός μου καὶ τὰ σημαντικὰ μου φιλολογικὰ κέρδη ἀπὸ πεντήκοντα ἐτῶν καὶ πλέον»

Ὁμολογῶ ὅτι ἐὰν τολμήσωμεν ν' ἀπαριθμήσωμεν ἕνα ἕνα τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῆς ἀπλῆς αὐτῆς καὶ ὀρμητικῆς δυνάμεως, θὰ καταλήξωμεν εἰς μίαν χυδαῖαν φλυαρίαν, σὰν νὰ ἠθέλαμεν νὰ ζωγραφίσωμεν τὴν ἀστρατὴν μετ' ἐξοχίας καὶ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως, ἔτσι ἀγαπῶ νὰ παρηγοροῦμαι. Μόνον αὕτη ἡ ἰδία ἡμπορεῖ ν' ἀπεικονίσῃ ἐκεῖνα. Μία λέξις ποῦ ἐξοχεῖται ἀπὸ τὴν καρδίαν, μετ' αἰνέσει πλούσιον. Παραδίδομαι εἰς τὸ ἔλεος χωρὶς ὄρους. Πόσον θανάσιμος ψυχρὸν εἶναι τὸ φιλολογικὸν δαιμόνιον ἐμπρὸς εἰς τὴν ζωντανὴν αὐτὴν φωτιάν! Ἐκεῖνο ποῦ ἔδω μετ' αἰνέσει καὶ μετ' αἰνέσει, δίδει ζωὴν εἰς τὴν θλιμμένην ψυχὴν μου καὶ τῆς δίδει μάτιαν ποῦ βλέπον μετὰ εἰς τὸ σκοτάδι τῆς φύσεως. Βλέπω ὅτι ἐκεῖ ὅπου ἐνόμιζα τὸν εαυτόν μου πτωχόν, εἶμαι πλουσιώτατος. Καὶ ἀπὸ τοῦτο ἐξάγεται ὅτι ἡ πνευματικὴ ζωὴ ὑψώνεται εἰς μίαν νέαν ὑψηλοτέραν σφαῖραν καὶ κατοπινὴν ὑποχωρεῖ πάλιν ἐνώπιον μίαν νέαν ἀποδείξεως μεγαλείου καὶ δυνάμεως χαρακτήρος ποῦ ἠθελε παρουσιασθῇ. Ἐλθὲ καὶ ὡς διαδέχονται ἡ

* Τέλος. Ἰδε «Παναθήναια» 31 Ἰανουαρίου.

μία την άλλην κατὰ μίαν περιέργον ἀλληλου-
χίαν· ὁ χαρακτήρ ἀπωθεῖ τὸν νοῦν, τὸν ὁποῖον
ἐν τούτοις ὑποθάλλει· καὶ ὁ χαρακτήρ μεταδίδε-
ται εἰς τὰς ἰδέας καὶ μὲ αὐτὰς ἐξωτερικεύεται καὶ
κατόπιν πάλιν στέκεται ἐντροπιασμένος ἐμπροσ-
τὰ εἰς τὰς νέας ἀστροπαιαῖς ἀποκαλύψεις ἡθικῆς
ἐξαισιότητος. Χαρακτήρ εἶναι φύσις εἰς τὴν ὑπερ-
τάτην της μορφῆν. Ἀνωφελὴς εἶναι ἡ πιθηκική
ἀπομίμησης αὐτῆς τῆς δυνάμεως ἢ ὁ ἀγὼν ἐναν-
τίον της. Ὡς πρὸς τὴν ἀντίστασιν, τὴν ἐπιμο-
νὴν καὶ τὴν δημιουργικὴν δύναμιν, ἡμπορεῖ νὰ
κατορθώσῃ τοιαῦτα ποὺ εἶναι ματαίᾳ πᾶσα ζη-
λότυπος ἀμίλλα.

Τὸ ἀριστούργημα τοῦτο ἐκεῖ εἶναι καὶ καλλι-
τερον, ὅπου ἐκτὸς τῶν χειρῶν τῆς φύσεως δὲν
εἰργάσθησαν ἐπάνω του ἄλλα χεῖρα. Ἐλήφθη
πρόνοια ὥστε ἐκεῖνοι ποὺ προωρίσθησαν διὰ
μεγάλα, νὰ χώνωνται εἰς τὴν ζωὴν ὑπὸ τὴν σκέ-
πην τῆς σκιάς, εἰς τρόπον ὥστε κάθε νέα ἰδέα,
κάθε ἀγνὸν αἰσθημα τῆς νεαρᾶς μεγαλοφυΐας
νὰ μὴ παρατηρήται καὶ νὰ μὴ διασαλπίζεται
ἀπὸ μυριοφθάλμους Ἀθῆνας. Δύο ἀνθρώπινα
πλάσματα, δύο νεαρῶτα τέκνα τοῦ Πανυψί-
στου μοῦ ἔδωκαν ἐσχάτως ἀφορμὴν εἰς σκέψεις.
Ὅταν ἀνελογιζόμεν ποία νὰ ἦτον ἄρα γε ἡ
πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχεται ἡ ἀγνότης
τῶν καὶ ἡ μαγεία τὴν ὁποίαν ἐξασκεῖ ἡ φύσις
τῶν ἐπὶ τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας, μοῦ
ἐφάνη ὅτι τὸ καθὲν μοῦ ἀπεκρίνετο: «Εἶναι
ποὺ δὲν συνεμορφώθη, ποὺ δὲν ὑπῆκουσα πο-
τε εἰς τὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων καὶ εἰς ἐκεῖνο ποὺ
οἱ ἄνθρωποι ἀποκαλοῦν εὐαγγέλιον, καὶ δὲν
ἔχασα ποτε τὸν καιρὸν μου. Μοῦ ἐφθάνεν ἡ
ἀπλὴ πτωχεία τοῦ χωριοῦ ποὺ εἶναι καθολο-
κληρίαν ἰδική μου καὶ ποὺ δι' αὐτὸ εἶναι τόσον
ἐξαισία· ἡ ἐργασία μου δὲν σοῦ ἐνθυμίζει ἐκεῖ-
νην—εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ αὐτὴν». Καὶ μὲ τοιού-
τους ἀνθρώπους ἡ φύσις μοῦ δεικνύει ὅτι εἰς
τὴν δημοκρατικὴν Ἀμερικὴν δὲν θέλει νὰ δημο-
κρατοποιηθῇ. Πόσον εἶνε ἀπομονωμένοι ἀπὸ
τὸν κόσμον, πόσον βαθέως διαφέρουν ἀπὸ τὸν
ὄχλον τῆς ἀγορᾶς, ἀπὸ τὸν συνωστισμὸν καὶ
τὴν τύρβην τῶν ὁδῶν! Σήμερον τὸ πρῶτ' ἀκόμη
ἐξαπέστειλα μερικὰ ἄγρια ἄνθη τῶν θεῶν τού-
των τῶν δασῶν. Εἶναι μία ἀπολύτρωσις ἀπὸ
τὴν φιλολογίαν, — αὐτὰ τὰ δροσερὰ σχεδιογρα-
φήματα, βγαλμένα ἀπὸ τὰς πηγὰς τῆς σκέψεως
καὶ τῆς αἰσθήσεως, ἀπαράλλακτα ὅπως εἰς μίαν
ἐποχὴν τοῦ ἐξευγενισμοῦ καὶ τῆς κριτικῆς ἀνα-
γινώσκωμεν τὰς πρώτας γραμμὰς τοῦ πεζοῦ καὶ
τοῦ ἐμμέτρου λόγου, αἱ ὁποῖαι ἐγράφησαν εἰς
ἓνα λαόν. Πόσον χαριτωμένη εἶνε ἡ ἀφοσιώ-
σις τῶν εἰς τὰ προσφιλῆ των βιβλία, εἴτε εἶναι
Αἰσχύλος, Δάντης, Σαίξπηρ ἢ Σκώτ, ἔχουν τὴν
συναίσθησιν ὅτι εἰς αὐτὸ τὸ βιβλίον ἔχουν κάτι
ποὺ τοὺς εἶναι πολῦτιμον· ὁποῖος τὸ προσβάλ-
λει, προσβάλλει αὐτούς—καὶ ἰδιαίτερος ἡ τελεία

αὐτὴ ἀπομόνωσις ἀπὸ τὴν κριτικὴν, ἡ Πάτιμος
τῆς σκέψεως ἀπὸ τὴν ὁποίαν γράφουν χωρὶς
νὰ ἔχουν καμίαν συνειδήσιν ὅτι ἄλλοι ὀφθαλ-
μοὶ θ' ἀναγνώσουν ποτὲ αὐτὰς τὰς σελίδας. Εἴθε
νὰ ἡμποροῦσαν νὰ ἐξακολουθήσουν τὰ ὄνειρά
των σὰν ἄγγελοι καὶ νὰ μὴ ἐξυπνήσουν διὰ νὰ
παραβληθῶν με ἄλλους καὶ νὰ προκαλέσουν
κολακείας! Ἐν τούτοις μερικαὶ φύσεις εἶναι τό-
σον καλαὶ καὶ δὲν βλάπτονται ἀπὸ τὰ ἐγκώμια·
καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ φορὰ τῆς σκέψεως φθάνει εἰς
τὰ βάρη, δὲν ὑπάρχει κίνδυνος ματαιοφροσύνης.
Σοβαροὶ φίλοι θὰ τοὺς ὑπενθυμίσουν τὸν κίν-
δυνον νὰ μὴ γυρίσουν τὰ μυαλά των ἀπὸ τὴν
βοὴν τῶν σαλπύγων, — ἀλλὰ θὰ τοὺς ἐπιτρέπε-
ται νὰ χαμογελοῦν δι' ὅλα ταῦτα. Ἐνθυμοῦμαι
ἀκόμη τὴν ἀγανάκτησιν ἐνὸς εὐγλώττου Μεθο-
διστοῦ διὰ τὰς φιλικὰς ὑπομνήσεις ἐνὸς καθη-
γητοῦ τῆς θεολογίας:—«Φίλε μου, ἓνας ἄνθρω-
πος δὲν ἡμπορεῖ οὔτε νὰ ἐπαινεθῇ οὔτε νὰ
προσβληθῇ». Αἱ συμβουλαι ὅμως αὐταὶ εἶναι
ἄξιαι συγγνώμης· εἶναι πολὺ φυσικαί. Ἡξεύρω
ἀκόμη πὼς ὅταν εἶχαν φθάσει εἰς τὴν Ἀμερι-
κὴν μερικοὶ ξένοι νοήμονες κληρικοί, μοῦ ἐπέ-
ρασε τότε ἀπὸ τὴν κεφαλὴν ἡ ἰδέα: «Σὰς ἔφε-
ραν ἔδω διὰ νὰ σὰς ἀφήσουν ὡς θύματα;»—ἡ
πρὸ τῆς ἀποκρίσεως εἰς ἐκείνην, ἡ ἐξῆς ἐρώτη-
σις: «Ἀφίνετε τὸν ἑαυτὸν σας ἐν γένει νὰ θυ-
σιασθῇ;»

Καθὼς ἐλέχθη ἤδη, ἡ φύσις κρατεῖ εἰς τὰς χεῖ-
ρας τῆς αὐτῆς τὴν ἐπικυριαρχίαν, καὶ ὁσονδὴ-
ποτε προπετῶς τὰ κηρύγματα· καὶ αἱ ἐπι-
στήμαι μας καὶ ἂν θέλουν νὰ οἰκειοποιηθῶν
ἐν μέρος τῆς ἐπιρροῆς καὶ νὰ διδάξουν ὅτι οἱ
νόμοι μορφόνουν τοὺς πολίτας, ἡ φύσις ἐξακο-
λουθεῖ τὸν δρόμον της καὶ φέρει εἰς τὸ ἄτοπον
καὶ τοὺς πλέον σοφοὺς. Εὐαγγέλια καὶ Προφή-
τας τοὺς θεωρεῖ εὐκόλα πράγματα, σὰν νὰ εἶχε
καὶ ἄλλους πολλοὺς ἀκόμη νὰ παραγάγῃ καὶ σὰν
νὰ μὴ εἶχε ν' ἀφιερῶσιν πολλὴν καιρὸν διὰ τὸν
καθένα. Ὑπάρχει μία κατηγορία ἀνθρώπων, οἱ
ὁποῖοι ἐμφανίζονται μεμονωμένοι κατὰ μακρὰ
διαλείμματα καὶ εἶναι προικισμένοι με τὸσον ἐκ-
τακτον φρόνησιν καὶ ἀρετὴν, ὥστε γενικῶς τι-
μῶνται ὡς θεῖοι· εἰς αὐτοὺς φαίνεται νὰ ἔχῃ
συσσωρευθῇ αὐτὴ ἡ δύναμις περὶ τῆς ὁποίας
ὁμιλοῦμεν. Οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι ἐγεννήθησαν
με χαρακτήρα, ἢ, διὰ νὰ δανεισθῶ μίαν ἔκφρασιν
ἀπὸ τὸν Ναπολέοντα, εἶναι θρίαμβος ὁργανω-
μένος. Συνήθως γίνονται δεκτοὶ με δυσμένειαν,
ἐπειδὴ εἶναι καινοφανεῖς καὶ ἐπειδὴ ἀναστέλλουν
τὴν ὑπερβολὴν, ἡ ὁποία παρήχθη ἀπὸ τὴν προ-
σωπικότητα τοῦ τελευταίου ἐνθέου ἀνθρώπου.
Ἡ φύσις δὲν ὁμοιοκαταληκτεῖ ποτε τὰ τέκνα
τῆς καὶ δὲν κάμνει ὁμοίους δύο ἀνθρώπους.
Ὅταν βλέπωμεν ἓνα μεγάλον ἄνδρα, μᾶς φαί-
νεται ὅτι παρατηροῦμεν μίαν ὁμοιότητα με μίαν
ὁποιαδήποτε ἱστορικὴν προσωπικότητα καὶ προ-

λέγομεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ χαρακτήρος του καὶ
τὴν πορείαν τῶν τυχῶν του, συμπεράσματα τὰ
ὁποῖα θὰ διαψεύσῃ χωρὶς καμίαν ἀμφιβολίαν.
Κανεὶς ποτε δὲν θὰ λύσῃ τὸ πρόβλημα τοῦ χαρα-
κτῆρος του σύμφωνα με τὴν πρόληψίν μας, ἀλλὰ
θὰ τὸ λύσῃ κατὰ τὸν ἰδικόν του, τὸν ὑψηλὸν
καὶ ἕως τὴν σήμερον ἀνύπαρκτον τρόπον. Ὁ χα-
ρακτήρ χρειάζεται χώρον, δὲν πρέπει νὰ στενο-
χωρῆται ἀπὸ πρόσωπα γύρω του, οὔτε νὰ κρί-
νεται κατ' ἐκεῖνο ποὺ εἶδαμεν ἐπιπολαίως εἰς
τὴν βίαν τῶν ὑποθέσεων ἢ εἰς σπανίας ἀφορ-
μὰς. Χρειάζεται προοπτικὴν καθὼς καὶ τὰ μεγάλα
κτίρια. Ἰσως καὶ εἶναι ἐνδεχόμενον μάλιστα νὰ μὴ
συνάπτῃ ταχέως σχέσεις· καὶ ἡμεῖς ἔπρεπε νὰ
μὴ ἐπιζητοῦμεν ταχείαν ἐξήγησιν τῶν πράξεων
του οὔτε κατὰ τὴν δημώδη, οὔτε κατὰ τὴν ἰδι-
κὴν μας, τὴν ἀτομικὴν ἡθικὴν.

Θεωρῶ τὰ ἔργα τῆς γλυπτικῆς τέχνης ὡς ἱστο-
ρίαν. Τὸν Ἀπόλλωνα καὶ τὸν Δία δὲν τὸν θεωρῶ
ὡς ἀδύνατον εἰς αἶμα καὶ εἰς σάρκα. Κάθε χα-
ρακτῆρα ποὺ ὁ καλλιτέχνης ἐνεχάραξεν εἰς τὴν
πέτραν, τὸν εἶχεν ἰδῆ εἰς τὴν ζωὴν καὶ μάλιστα
καλλίτερα παρὰ τὴν ἀπεικόνισίν του. Εἶδαμεν
πολλὴν ἀπομίμησιν, ἀλλὰ εἶναι ἔμφυτον εἰς ἡμᾶς
νὰ πιστεύωμεν εἰς μεγάλους ἄνδρας. Πόσον εὐ-
χάριστα μᾶς διηγοῦνται τὰ παλαιὰ βιβλία, ὅταν
οἱ ἄνθρωποι ἦσαν ὀλίγοι, διὰ τὰς ἐλαχίστας
πράξεις τῶν πατριαρχῶν. Θέλομεν τὸν ἄνθρω-
πον νὰ στέκῃ εἰς τὴν μέσην τοῦ τοπίου τόσον
μεγάλος καὶ μνημειώδης, ὥστε ν' ἀξίξῃ τὸν κό-
πον ν' ἀναφερθῇ ὅτι ἐσηκώθη καὶ ἔξωσε τὴν
ὀσφύν του καὶ ἐξεκίνησε νὰ υπάγῃ εἰς τοῦτο καὶ
εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Αἱ πλέον ἀξιόπιστοι περι-
γραφαὶ εἶναι αἱ τῶν ὑπερόχων ἀνδρῶν ποὺ ἐδέ-
σποζον ὅλων τῶν ἄλλων μόλις ἐνεφανίζοντο ἐπὶ
τῆς σκηνῆς καὶ ἐπειθον τὰς αἰσθήσεις, ὅπως
συνέβη εἰς τὸν Μάγον τῆς Ἀνατολῆς ὁ ὁποῖος
ἐστάλη νὰ ἐξετάσῃ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ζωροά-
στρου. Ὅταν ὁ σοφὸς Γιουνανῆ ἐφθασεν εἰς τὸ
Μπάκ, διηγοῦνται οἱ Πέρσαι, ὁ Γκουστάσα
ὥρισε μίαν ἡμέραν νὰ συναχθῶν ὅλοι οἱ Μο-
βέδαι τῆς χώρας καὶ νὰ στήσουν ἓνα χρυσοῦν
θρόνον διὰ τὸν σοφὸν Γιουνανῆ. Τότε προσέβη
εἰς τὸ μέσον τῆς συνελεύσεως ὁ προφήτης Ζαρα-
τούστρας καὶ ὅταν εἶδε τὸν ἀρχηγὸν τοῦτον ὁ
σοφὸς Γιουνανῆ εἶπε: «Αὐτὴ ἡ μορφὴ καὶ αὐτὴ
ἡ στάσις δὲν ἡμποροῦν νὰ ψεύδωνται, καὶ τίποτε
ἄλλο παρὰ μόνον ἀλήθεια ἡμπορεῖ νὰ ἔβγῃ ἀπὸ
αὐτάς». Ὁ Πλάτων εἶπεν ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ
μὴ πιστεύσωμεν εἰς τὰ τέκνα τῶν θεῶν «καὶ
ὅταν ἀκόμη θὰ ὠμίλουν χωρὶς ἀποδεικτοὺς καὶ
ἀναποφεύκτους λόγους». Ἐὰν δὲν θὰ ἡμποροῦσα
νὰ πιστεύσω τὰ πλέον ὥραϊα πράγματα εἰς τὴν
ἱστορίαν, θὰ ἐφρόνουν ὅτι ὑπῆρχα πολὺ ἀτυχῆς
ὡς πρὸς τοὺς συντρόφους μου. Ὁ Τζὼν Μπρατ-
σχόου, λέγει ὁ Μίλτων, «φαίνεται ὡς ὑπάτος
ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν θὰ λείψουν αἱ δεσμίδες τῶν

ῥάβδων¹ μετὰ τὴν παρέλευσιν τοῦ ἔτους, εἰς
τρόπον ὥστε ὄχι μόνον εἰς τὸ δικαστήριον ἀλλὰ
καὶ καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν θὰ τὸν ἐθεώρεις
ὅτι δικάζει βασιλεῖς». Τὸ θεωρῶ περισσότερον
ἄξιον πίστεως καθότι ἡ παλαιότερα παράδοσις
εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει καλλίτερα νὰ γνω-
ρίξῃ τὸν οὐρανόν, καθὼς λέγει ὁ Κινέζος, παρὰ
ὅτι τόσοι καὶ τόσοι ἄνθρωποι πρέπει νὰ γνω-
ρίσουν τὸν κόσμον. «Ὁ ἐνάρετος ἡγεμὼν στέ-
κεται ἀφοβος ἀπέναντι τῶν θεῶν. Αἰῶνας περι-
μένει τὴν ἀφίξιν ἐνὸς σοφοῦ καὶ δὲν ἀμφιβάλ-
λει. Ἐκεῖνος ποὺ στέκεται ἀφοβος ἀπέναντι τῶν
θεῶν γνωρίζει τὸν οὐρανόν. Ἐκεῖνος πάλιν ποὺ
περιμένει αἰῶνας τὴν ἀφίξιν ἐνὸς σοφοῦ, χωρὶς
ν' ἀμφιβάλλῃ, γνωρίζει τοὺς ἀνθρώπους. Ἀνα-
λόγως λοιπὸν λαμβάνει καὶ τὰ μέτρα του ὁ ἐνά-
ρετος ἡγεμὼν καὶ δεικνύει τὸν δρόμον εἰς τὸ
κράτος του διὰ τὸ ἀπώτερον μέλλον». Δὲν εἶναι
ὅμως ἀνάγκη νὰ ζητήσωμεν τόσον μακρυνὰ
παραδείγματα. Μύωψ εἶνε ἐκεῖνος ὁ παρατηρη-
τῆς ποὺ δὲν τὸν ἐδίδαξεν ἀκόμη ἡ πείρα του
ὅτι καὶ αἱ μαγικαὶ δυνάμεις εἶνε τόσον πραγμα-
τικαὶ καὶ μεγάλαι, ὅσον καὶ αἱ χημικαὶ δυνάμεις.
Καὶ ὁ πλέον πεζὸς καὶ νηφάλιος σχολαστικὸς
δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἐξέλθῃ ἔξω χωρὶς ν' ἀντικρῶσῃ
ἐπιρροὰς ἀνεξηγήτους. Ἐνας ἄνθρωπος κολλᾷ
τὸ βλέμμα του ἐπάνω του καὶ οἱ τάφοι τῆς ἀνα-
μνήσεως ἀποδίδουν πάλιν τοὺς νεκροὺς των· τὰ
μυστικὰ πού, εἴτε πρόκειται νὰ τὰ φυλάξῃ εἴτε
πρόκειται νὰ τὰ προδώσῃ, τὸν κάμνουν δυστυχῆ,
χρεωστοῦν νὰ ἔβγουν εἰς τὸ φῶς—ἓνας ἄλλος
καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ ὁμιλήσῃ καὶ τὰ μέλη τοῦ
σώματός του φαίνονται νὰ ἐκλύωνται ἀπὸ τὰς
ἀρθρῶσεις των· ἡ ἀφίξις ἐνὸς φίλου τοῦ δίδει
χάριν, τόλμην καὶ εὐγλωττίαν καὶ ὑπάρχουν ἄν-
θρωποι ποὺ ὀφείλουν νὰ τοῦ μείνουν ἀλησιμό-
νητοι, ποὺ τοῦ ἔδωσαν ὑπέροχον ἔκτασιν εἰς τὴν
σκέψιν καὶ ἦναψαν νέαν ζωὴν εἰς τὸ στήθος του.
Τί εἶναι τόσον ὑπέροχον καὶ ἐξαισιῶν σὰν τοὺς
δεσμούς στενῆς φιλίας, ὅταν αὕτη ἀπορρέῃ ἀπὸ
τὴν βαθεῖαν αὐτὴν πηγὴν; Διὰ τὸν σκεπτικιστὴν
ποὺ ἀμφιβάλλει εἰς τὴν δύναμιν καὶ εἰς τὰ ἐφό-
δια τοῦ ἀνθρώπου, ἀρεστὴ ἀπάντησις ἔγκειται
εἰς τὸ ἐνδεχόμενον ἐκεῖνο τῆς παιδρᾶς πνευματι-
κῆς ἐπικοινωνίας με ἄλλους, εἰς τὸ ὁποῖον πι-
στεύουν ὅλοι οἱ φρόνιμοι ἄνθρωποι καὶ τοῦ
ὁποῖου πραγματικῶς λαμβάνουν πείραν. Δὲν
ἡξεύρω ποῖαν ἄλλην ἢ ζωὴν ἡμπορεῖ νὰ μᾶς
προσφέρῃ ικανοποίησιν, σὰν τὴν βαθεῖαν ἐκεί-
νην καὶ ἀγαθὴν συνεννόησιν ποὺ ὑπάρχει με-
ταξὺ δύο ἐντίμων ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι, ἂν
προσέφεραν ἀμοιβαίως πολλὰς ἀγαθὰς ὑπηρε-
σίας, εἶναι βέβαιοι καὶ περὶ τοῦ ἑαυτοῦ των καὶ

¹ Ἐννοεῖ τὰς δέσμας τῶν ῥάβδων, τὰς ὁποίας οἱ
ῥάβδουχοι φέροντες προηγούμεντοι τῶν ὑπάτων εἰς τὴν
Ρώμην, συμβολίζοντες τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμιν.
Σημ. Μετ.

περὶ τοῦ φίλου των. Αὐτὸ εἶναι εὐτυχία ἀνωτέρα ὅλων τῶν ἄλλων ἀπολαύσεων, καταρρίπτουσα τὴν ἀξίαν τῆς πολιτικῆς, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐκκλησιῶν. Διότι ἐὰν οἱ ἄνθρωποι συνήντων ἀλλήλους ὅπως ἔπρεπε, ὁ καθένας εὐεργέτης, ὁ καθένας ἀστερόεσσα βροχή, ὁ καθένας περι-στοιχισμένος ἀπὸ ιδέας, ἀπὸ ἔργα, ἀπὸ γνώσεις, θὰ ἤρχιζε τότε ἡ πανήγυρις τῆς φύσεως πὺν ἀναγγέλλουν ὅλα τὰ πράγματα. Τὸ πρῶτον σύμβολον τοιαύτης φιλίας εἶναι ὁ ἔρως τῶν φύλων, καθὼς καὶ ὅλα τὰλλα πράγματα εἶναι σύμβολα τοῦ ἔρωτος. Αἱ σχέσεις αὐταὶ τῶν ἀρίστων ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους, τὰς οποίας ἐπὶ τινα καιρὸν ἐθεωροῦμεν ὡς ῥομαντικὰς ἐπινοήσεις τῆς νεότητος, ἀποβαίνουν, καθόσον ἀναπτύσσεται ὁ χαρακτήρ, ἡ πλέον βεβαία καὶ ἡ πλέον ἀσφαλὴς χαρὰ καὶ ἀπόλαυσις.

Ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ ζήσωμεν εἰς ἀπόλυτον σχέσιν μετ' ἀνθρώπων! — ἐὰν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ ζητήσωμεν τίποτε ἀπὸ αὐτοῦς, νὰ μὴ ἀπαιτήσωμεν τὸν ἐπαινὸν των ἢ τὴν βοήθειαν ἢ τὸν οἶκτον καὶ ν' ἀρκεσθῶμεν νὰ τοὺς ἀναγκάσωμεν μετὰ τὴν δύναμιν τῶν παναρχαίων νόμων! Δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ φερθῶμεν κατὰ τοὺς ἀγρά-φους νόμους μετὰ δύο - τρεῖς ἀνθρώπων — μετὰ ἑνα μόνον ἀνθρώπου — καὶ νὰ δοκιμάσωμεν τὴν χρησιμότητά των; Δὲν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ τιμήσωμεν τὸν φίλον μας, ἐξερχόμενοι εἰς ὑπάντησίν του μετὰ ἀλήθειαν, μετὰ σιωπὴν, μετὰ ὑπομονήν; Εἶνε ἀνάγκη νὰ ἡμεῖς τόσον ὀριζήτικοι διὰ τὸν ἀναζητήσωμεν; Ἐὰν ἔχωμεν συγγένειαν, βεβαίως θὰ συναντηθῶμεν. Εἰς τοὺς παλαιούς Ἕλληνας ἐπεκράτει ἡ παράδοσις, ὅτι καμία μεταμόρφωσις δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρύψῃ ἑνα θεὸν ἀπὸ τὸν ἄλλον· καὶ ὑπάρχει κάποιος ἑλληνικὸς στίχος πού λέγει: «Οἱ θεοὶ δὲν εἶναι ἄγνωστοι εἰς ἀλλήλους». Καὶ οἱ φίλοι ὑποτάσσονται εἰς τοὺς νόμους τῆς θείας ἀνάγκης — σὰν νὰ ἔλκωνται ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς βαρύτητος, τείνουν πρὸς ἀλλήλους καὶ δὲν ἠμποροῦν ἀλλέως νὰ κάμουν. Ὁ δεσμός πού ὑφίσταται μετὰ τῶν δὲν εἶναι τεχνητός.

Οἱ θεοὶ χρεωστοῦν νὰ καταλάβουν τὰς θέσεις των εἰς τὸν Ὀλυμπόν μας χωρὶς μεσίτην καὶ εἰσηγητήν καὶ ν' ἀραδιασθῶν κατὰ θεῖαν πρωτοκαθεδρίαν. Μία κοινωνικὴ συναναστροφή χάνει τὸ θέλγητρον καὶ τὴν χάριν τῆς, ἐὰν καταβάλωμεν κόπον δι' αὐτὴν καὶ ἂν συναθροίσωμεν τὰ μέλη τῆς ἐξ ἀποστάσεως ἑνὸς μιλίου. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ πραγματικὴ διάλυσις, θὰ εἶναι μία ἐλεινή, χυδαία καὶ ἀναξιοπρεπὴς φλυαρία, ἀκόμη καὶ ὅταν οἱ ἄριστοι λαμβάνουν εἰς αὐτὴν μέρος. Ὅ,τι μέγα ἔχει μέσα του ὁ καθείς, θὰ τὸ ἀποκρύψῃ καὶ θὰ φανερώσῃ κάθε ἀδυναμίαν του μετὰ τὸν δυσάρεστον, σὰν νὰ εἶχον τάχα συναθροισθῇ οἱ Ὀλύμπιοι διὰ νὰ προσφέρουν εἰς τὸν ἑαυτὸν τους ταμβάκον.

Ἡ ζωὴ τρέχει γρήγορα. Κυνηγοῦμεν ἐν πρόσκαιρον σχέδιον ἢ καταδιωκόμεθα ἀπὸ ἑνα φόβον. Ἄλλ' ἐὰν κατὰ τύχην συναντήσωμεν ἑνα φίλον, σταματῶμεν — ἡ ὁρμή μας καὶ ἡ βία μας φαίνονται ἀρκετὰ ἀνόητα — ἡδὴ ἀνεκτίσαμεν ἀνάπαυλιν καὶ κυριότητα ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐξυψώσωμεν τὴν στιγμὴν μετὰ τὸν πλοῦτον τῆς καρδίας. Ἡ στιγμὴ εἶναι τὸ πᾶν, εἰς ὅλας τὰς εὐγενεῖς σχέσεις.

Ὁ τέλειος ἄνθρωπος εἶναι ἡ προφητεία τοῦ πνεύματος, ὁ φίλος εἶναι ἡ ἐλπίς τῆς καρδίας. Τὴν πραγματικῶς αὐτῶν τῶν δύο εἰς ἑνα περιμένομεν ὡς τὴν μεγαλειτέραν μας εὐτυχίαν. Οἱ αἰῶνες κάμνουν ἐλευθέραν τὴν ἡθικὴν αὐτὴν δύναμιν. Πᾶσα δύναμις εἶναι σκιά καὶ σύμβολον ἐκείνης. Ἡ ποίησις εἶναι ζωηρὰ καὶ δυνατὴ, ἐὰν ἀντλή τὰς ἐμπνεύσεις τῆς ἀπὸ αὐτὴν τὴν δύναμιν. Οἱ ἄνθρωποι ἐντυπώνουν τὸ ὄνομά της εἰς τὸν κόσμον, ἐὰν τὴν γεμίσῃ αὐτὴ ἡ δύναμις. Ἡ ἱστορία ὑπῆρξε πτωχὴ καὶ οἰκτρὰ, τὰ ἔθνη μας ἦσαν ὄχλος καὶ συρφετός, ποτὲ δὲν εἶδαμεν ἑνα ἄνθρωπον, τὴν θεῖαν ἐκείνην δύναμιν δὲν τὴν γνωρίζομεν ἀκόμη, ἀλλὰ μόνον τὰς προρρήσεις τῆς καὶ τὰ ὄνειρά της· δὲν γνωρίζομεν τὸ ὑπέροχον ὃν πού οἰκειοποιεῖται, πού καθησυχάζει τὸν θεατὴν καὶ τὸν ἐνθουσιάζει. Μίαν ἡμέραν θὰ ἴδωμεν ὅτι ἡ δύναμις πού ἐνεργεῖ πῶς κρυφά, αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ πλέον φανερὴ, ὅτι ἡ ποιότης ἀποζημιώνει διὰ τὴν ποσότητα καὶ ὅτι τὸ μεγαλεῖον τοῦ χαρακτήρος ἐνεργεῖ στὰ σκοτεινὰ καὶ συντρέχει ἐκείνους πού δὲν τὸν εἶδαν ποτέ. Ὅ,τι μέγα ἐφάνη ἤδη, εἶναι ἀπαρχαὶ καὶ ἐνθαυρύνσεις δι' ἡμᾶς κατ' αὐτὴν τὴν διεύθυνσιν. Ἡ ἱστορία τῶν θεῶν καὶ τῶν ἁγίων, πού τὴν ἔγραψεν ὁ κόσμος καὶ κατόπιν τοὺς ἐλάτρευσε, εἶναι πιστοποιητικὰ τοῦ χαρακτήρος. Οἱ αἰῶνες εἶδαν μετὰ ἀγαλλίας τὴν ζωὴν ἑνὸς νεανίου, ὁ ὁποῖος τίποτε δὲν ἔχρῳσται εἰς τὴν τύχην καὶ ὁ ὁποῖος ἐτελεύτησεν ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς καταδίκης τοῦ λαοῦ του, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν ὑπέροχον καθαρότητα τῆς φύσεώς του ἐπέχυσεν ἐπικὴν αἴγλην εἰς τὰς περιστάσεις τοῦ θανάτου του, ὁ ὁποῖος διὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀνθρωπότητος μετέβαλεν κάθε λεπτομέρειαν εἰς ἑν παγκόσμιον σύμβολον. Αὐτὴ ἡ μεγάλη ἡττα εἶναι μέχρι τῆς σήμερον τὸ ὑπέρτατον ἡμῶν γεγονός. Ὁ νοῦς ὁμως ἐπιθυμεῖ μίαν νίκην πού νὰ τὴν ἀντιλαμβάνεται μετὰ τὰς αἰσθήσεις, μίαν δύναμιν τοῦ χαρακτήρος, ἡ ὁποία νὰ προσηλυτίσῃ δικαστὴν καὶ ἑνορχον, στρατιώτην καὶ βασιλέα, ἡ ὁποία θὰ δεσπόσῃ τῶν ζωϊκῶν καὶ ὀρυκτῶν δυνάμεων καὶ θ' ἀνακατωθῇ μετὰ τὴν κυκλοφορίαν τῶν φυτικῶν χυμῶν, τῶν ποταμῶν, τῶν ἀνέμων, τῶν ἀστέρων καὶ τῶν ἡθικῶν δυνάμεων.

Ἐὰν μετὰ τὴν πῆδημα δὲν ἠμποροῦμεν νὰ φθάσωμεν αὐτὸ τὸ ὕψος καὶ τὸ μεγαλεῖον, ὅς τὰ λατρεύωμεν τοῦλάχιστον. Εἰς τὴν κοινωνίαν

ἔξοχα προσόντα καταλογίζονται ὡς μειονεκτήματα εἰς ἐκείνον πού τὰ κατέχει. Κατὰ τοσοῦτο μᾶλλον ἀπαιτεῖται προσοχὴ εἰς τὰς προσωπικὰς μας ἐκτιμήσεις. Δὲν συγχωρῶ εἰς τοὺς φίλους μου νὰ ἦναι ἀνίκανοι, ὅταν πρόκηται ν' ἀναγνωρίσουν ἑνα λεπτὸν χαρακτήρα καὶ νὰ ὑποδέχωνται εὐγνωμόνως καὶ φιλοξένως. Ὅταν τέλος ἐκείνο πού ἐποθήσαμεν τόσον καιρὸν φθάσῃ καὶ ἀπὸ τὴν μακρυνὴν ἐκείνην οὐράνιον χώραν μᾶς φωτίσῃ μετὰ χαρωπὰς ἀκτῖνας, κατόπιν δὲ ἡμεῖς χυδαῖοι, κατόπιν νὰ ἡμεῖς φιλοκατήγοροι καὶ νὰ ἐξερχώμεθα εἰς ὑπάντησιν τοιοῦτου ξένου μετὰ τὴν φλυαρίαν καὶ τὴν καχυποψίαν τῶν τριόδων, αὐτὸ μαρτυρεῖ μίαν ποταπότητα φρονήματος, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ κλείῃ τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ. Δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ σύγχυσις, σωστὴ μανία, ὅταν ἡ ψυχὴ δὲν ἀναγνωρίζῃ πλέον τί ἀνήκει εἰς αὐτὴν καὶ δὲν ἡξεύρῃ πού χρεωστεῖ ὑποταγὴν καὶ πού εὐσεβῇ εὐλάβειαν. Καὶ ὑπάρχει ἐν γένει ἄλλη θρησκεία ἐκτὸς αὐτῆς, νὰ γνωρίζω δηλαδὴ ὅτι ὀπουδήποτε εἰς τὰς ἐρήμους ἐκτάσεις τοῦ εἶναι ἦνοιξεν ὡς ἄνθος τὸ ἅγιον ἐκείνο πού ὑποθάλλομεν μέσα μας, ἦν-θισε δι' ἐμέ; Ἐὰν κανεῖς δὲν τὸ βλέπει, ἐγὼ

τὸ βλέπω· ἐγὼ, ἂν καὶ μόνος, ἔχω συνείδησιν τοῦ μεγαλείου τοῦ γεγονότος. Ἐφ' ὅσον ἀνθεῖ, θὰ εὐρατάω Σάββατα καὶ ἁγίας ἡμέρας καὶ θ' ἀπέχω ἀπὸ τὴν μελαγχολίαν μου, τὴν τρέλλαν καὶ τὰς ἐλαφρότητας. Ἡ φύσις ἀποκτᾷ μίαν εὐνοίαν διὰ τῆς παρουσίας τοῦ ξένου τούτου.

Ὑπάρχουν πολλοὶ ὀφθαλμοὶ οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦν ν' ἀνακαλύψουν καὶ νὰ τιμήσουν τὰς φρονήτους, καθημερινὰς ἀρετὰς· πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἠμποροῦν ν' ἀκολουθήσουν τὴν μεγαλοφυΐαν εἰς τὸν ἀστεροφεγγῆ δρόμον τῆς, ἐκεῖ πού ὁ ἄλλος εἶναι ἀνίκανος πρὸς τοῦτο. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία πάντα ὑποφέρει, ἡ ὁποία πάντα στέργει, ἡ ὁποία μετὰ ὅλην τὴν δύναμιν τείνει πρὸς τὰ ἐπάνω, ἡ ὁποία προτιμᾷ νὰ δυστυχήσῃ καὶ νὰ θεωρηθῇ τρελλὴ καὶ ἀνόητος εἰς αὐτὸν τὸν κόσμον παρὰ νὰ κηλιδώσῃ τὰς λευκὰς χεῖρας τῆς μετὰ τεινὴν τινα ἀδυναμίαν, ἐὰν ἡ ἀγάπη, λέγω, ἔλθῃ εἰς τὰς ὁδοὺς μας καὶ εἰς τὰ οἰκήματά μας, — τότε μόνον οἱ ἄγνοί, μόνον οἱ ἄνθρωποι πού τείνουν ὑψηλὰ γνωρίζουν τὴν μορφὴν τῆς καὶ ἡ μόνη τιμὴ πού ἠμποροῦν νὰ τῆς ἀπονείμουν εἶναι ὅτι τὴν ἀναγνωρίζουν.

Ἐν Χαλκηδόνι.

Μετάφρ. Θ. Χ. ΦΛΩΡΑ

ΑΙ ΦΙΛΑΙ ΤΟΥ ΓΚΑΪΤΕ *

ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ ΒΟΥΛΠΙΟΥΣ

Ἡ Γκρέιτchen, ἡ Ἀννέττα, ἡ Φρειδερίκα, αἱ φίλαι τῆς πρώτης νεότητος τοῦ Γκαῖτε, ἦσαν ὅλαι κορίτσια τοῦ λαοῦ. Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν του ἐκ τῆς Ἰταλίας ὁ ποιητὴς ἐξέλεξεν ὡς σύντροφον τῆς ζωῆς του μίαν μικρὰν ἐργάτριαν τεχνητῶν ἀνθέων εἰς τὸ Βαΐμαρ, τὴν ὁποίαν κ' ἐνυμφεύθη ἀργότερα. Πῶς ξαναγυρίζει κανεῖς πάντα εἰς τὴν πρώτες ἀγάπες! Ὁ δεσμός αὐτὸς τοῦ Γκαῖτε κατεκρίθη σφοδρότατα καὶ ὑπὸ τῶν συγχρόνων του καὶ ὑπὸ πολλῶν κριτικῶν. Δὲν ἐσυγχώρησαν ποτὲ εἰς τὸν Γκαῖτε τὸ ὅτι ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς μίαν ἀπλὴν ἐργάτριαν. Λησμονοῦν, ὅτι οἱ θαυμάσιοι τύποι τῶν ἡρώων του, ἡ Μαργαρίτα, ἡ Κλάρα, ἡ Δωροθέα, εἶναι ὅλαι τύποι δροσερῶν καὶ εὐρώστων κοριτσιῶν τοῦ λαοῦ.

Πολλὰ κακεντρέχεις συκοφαντίαι εἶχαν κυκλοφορήσει ὡς πρὸς τὰ ἐλαττώματα καὶ τὴν διαγωγὴν τῆς Χριστιάνας· ἐφθασε μάλιστα νὰ διαδοθῇ ὅτι ἦτο καὶ μέθυσος! Ἐν τούτοις τὸ μόνον τὸ ὁποῖον εἶχε κανεῖς νὰ κατηγορήσῃ τοῦ Γκαῖτε

ἦτον, ὅτι ἤρρησε τόσον πολὺ νὰ νομιμοποιήσῃ δεσμόν, ὁ ὁποῖος, ἔνεκα τῆς ἐπιφανοῦς θέσεως τοῦ ποιητοῦ, εἶχε καταστήσει κοινὸν σκάνδαλον. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι εἰς τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ὅπου εὐρίσκειτο ὁ Γκαῖτε μετὰ τὸ ταξίδι του τῆς Ἰταλίας, ἡ Χριστιάνη ἦτον ἡ γυναῖκα ἡ ταιριαστὴ περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην, διὰ τοὺς νέους πόθους τῆς καρδίας του. Ἡ ἐνατένισις εἰς τὰ κλασικὰ ἀριστουργήματα τὸν εἶχεν ἐμποτίσει μετὰ τὸ αἶσθημα τοῦ μέτρου καὶ τῆς ἡλαρᾶς γαλήνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε πλέον ἀπεχωρίσθη. Ἡ ἐποχὴ τῶν στιγμιαίων ἐνθουσιασμῶν καὶ τῶν ὑπερβολῶν τῆς νεότητος εἶχε πλέον παρέλθῃ. Ὁ Ὀλύμπιος ἐδιψοῦσεν εὐτυχίαν ἡρεμον καὶ διαρκῆ. Ἡ δροσερὰ κόρη τοῦ Βαΐμαρ, ἡ εὐμορφὴ Χριστιάνη μετὰ τὴν καλωσύνην τῆς, τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν στοργικὴν τρυφερότητα, ἱκανοποιούσε τελείως τὸν ἑραστήν τῆς, δημιουργοῦσα τοιοῦτότρόπως δι' αὐτὸν τὴν οἰκτικὴν εὐδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν τόσον ἐποθοῦσε.

Μήπως δὲν εἶπαλε μ' εὐγνωμοσύνην ὁ ἴδιος εἰς τὰ «Ἐλεγεία» του τὸ ἐγκώμιον τῆς συντρόφου του; Ἐκεῖνο πού χαρακτηρίζει κυρίως τὸν δεσμόν τοῦ Γκαῖτε μετὰ τὴν Χριστιάναν εἶναι ἡ ἡρεμὴ ἀπλότης. Ἡ ἀδρὰ μορφὴ τῆς κόρης μετὰ

* Συνέχεια· τεύχος 31 Ἰανουαρίου, σελ. 232.

Ο ΓΚΑΙΤΕ ΤΟ 1800, ΕΤΩΝ 51

Η ΧΡΙΣΤΙΑΝΑ ΒΟΥΑΠΙΟΥΣ ΤΟ 1800

τὸν ποιητὴν μὲ τὸ γλυκὸ κρασί τοῦ πόθου, αἱ
θωπεῖαι τῆς τὸν γοητεύουν. Ἡ εἰκὼν, τὴν ὁποῖαν
ζωγραφίζει τόσον χαριτωμένα μὲ τοὺς δροσε-
ροὺς αὐτοὺς στίχους, εἶνε ἀντανάκλασις τῆς εὐτυ-
χισμένης γαλήνης τῆς ψυχῆς του.

Εὐρημα

Ἐγύριζα μονάχος μου
Στὸ δάσος μέσα,
Δὲν ἐζητοῦσα τίποτα
Γιὰ ναῦρω ἐκεῖ.

Στὴ σκιά μέσα κρυμμένο
Βλέπω ἓνα λουλουδάκι,
Λαμπρὸ σὰν ἄστρο,
Σὰν ματάκι ὠραῖο.

Θέλησα νὰ τὸ κόψω,
Καὶ μοῦ εἶπεν ἀπαλά,
«Μὲ κόβεις τὸ φτωχό,
γιὰ νὰ μαραθῶ καὶ νὰ πεθάνω;»

Κ' ἐγὼ τότε τὸ βγάζω
Μὲ τῆς ρίζες του ὅλες,
Στὸ περιβόλι μου τὸ φέρνω
Τοῦ εὐμορφου σπιτιοῦ μου.

Καὶ τὸ φυτεύω ἐκεῖ
Σὲ μιὰν ἡσυχὴ γωνίτσα,
Καὶ εἶνε πάντα δροσερό,
Καὶ ὀλονένα ἀνθίζει.

ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΕΡΩΤΕΣ

MINNA ΕΡΤΣΛΗΜΠ

Τὸ αἰσθηματικὸν γῆρας τοῦ Γκαῖτε ὁμοιάζει
μὲ μερικὰ φθινοπωρινὰ δειλινά, χλιαρὰ ἀκόμη,
ὅπου αἰσθάνεται κανεὶς νὰ περνοῦν ἔξαφνα ρι-

γηλαὶ πνοαί, θλιβερὰ προμηνύματα μακρῶν χει-
μώνων. Ὁ ἥλιος λάμπει ἀκόμη ζωηρὰ, ἀλλὰ
κατὰ διαλείμματα κρύβονται αἱ ἀκτῖνες τοῦ ὀπίσω
ἀπὸ στακτιά σύννεφα καὶ διὰ μιᾶς ἐξαπλώνεται
παντοῦ θλίψις φρικτὴ. Αἱ ὀνειρώδεις φθι-
νοπωριναὶ αὐταὶ ἡμέραι, ποὺ ἀντανάκλουν τὴν
ἀδρότητα τοῦ καλοκαιριοῦ, ἔχουν τὴν μελαγχολ-
ικὴν γοητείαν τῶν πραγμάτων ποὺ μᾶς ἐγκα-
ταλείπουν ὀλίγον κατ' ὀλίγον, μιὰν γοητείαν γε-
μάτην ἀπὸ πόθους καὶ νοσταλγίαν. Ἡ ποίησίς
του, ἡ ὁποία εἶνε πάντοτε ἡ πιστὴ ἐκφρασίς τῶν
συναισθημάτων του, δὲν κατορθώνει νὰ κρύψῃ
τὰς ἀπογοητεύσεις τῆς γηρασκούσης καρδίας του.
«Ἡ Πανδώρα καθὼς καὶ αἱ Ἐκλεκτικαὶ Συγ-
γένειαι ἐκφράζουν τὸ ὀδυνηρὸν αἰσθημα τῆς
στερήσεως», ὁμολογεῖ ὁ ἴδιος ὁ ποιητὴς τὸ 1807.
Ἡ ἔρωτικὴ ψυχὴ τοῦ Γκαῖτε ἠρνεῖτο νὰ βλέπῃ
τὸ πέρασμα τῶν ὥρων εἰς τὸν ὠροδείκτην τοῦ
χρόνου, καὶ αἱ ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος ποὺ
τὸν προσκαλοῦσαν εἰς νέον ξαναγύρισμα τῆς
παληᾶς ζωῆς, τὸν ἔκαμναν νὰ αἰσθάνεται ἀκόμη
καταθλιπτικώτερον τὸ βάρος τῶν ἐξῆντα χρό-
νων του. Εἰς ἡλικίαν 58 ἐτῶν, ὁ συγγραφεὺς
τοῦ «Φάουστ» παραδίδεται εἰς τὸ γοητευτικὸν
ἵνδαλμα νέας αἰσθηματικῆς περιπετείας, ἡ ὁποία
ἐνθυμίζει τὰς σκηνάς τοῦ Σεξενχάιμ καὶ τοῦ
Βέτσλαρ. Ἐρωτεύθη τρελλὰ μὲ τὴν νεωτάτην
Μίνναν Ἐρτσλημπ, τὴν θετὴν κόρην τοῦ φίλου
του Φρόμμιν, βιβλιοπώλου εἰς τὴν Ἱέναν.

Μόνον μὲ τὴν ὑπεράνθρωπον προσπάθειαν
στοικῆς ἐγκαρτερήσεως, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὸ
ἐξῆς κανὼν τοῦ βίου του, κατώρθωσε νὰ κατα-
πνίξῃ τὰς ταραχώδεις ὁρμάς τοῦ πάθους του.

Ἡ Μίννα δὲν ἔμαθε ποτὲ τὰ βασανιστήρια
τὰ ὁποῖα ἐπροξενούσαν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ
«ἀγαπητοῦ γέροντος» τὰ μεγάλα ἐκφραστικὰ κα-
στανά της μάτια καὶ ἡ ἀθῶα καλωσύνη ἡ ὁποία
ἐκαθρεπτιζέτο εἰς τὸ παιδικὸν της πρόσωπον.

Μολονότι ὅμως ὁ ἔραστής ἐγνώριζε νὰ κατα-
στέλλῃ τοὺς παλμούς του, ὁ ποιητὴς δὲν εἴμπο-
ροῦσε νὰ ἐπιβάλλῃ σιωπὴν εἰς τὴν μοῦσαν του.
Ἀπεκρυστάλλωσε τὴν μορφήν τῆς νεαρᾶς του
φίλης εἰς τὴν μορφήν τῆς Ὀυιλίας τῶν Ἐκλε-
κτικῶν Συγγενειῶν, καὶ τὴν παρέδωκεν εἰς τὴν
ἀθανασίαν διὰ πλείστον συννέτων καὶ δι' ἐνὸς
χαριτωμένου λεξιγράφου, ὅπου παίζει μὲ τὰς δύο
συλλαβὰς τοῦ ὀνόματός της: Herz (=καρδία)
καὶ Lieb (=ἀγάπη).

Εἰς ἐν ἀπὸ αὐτὰ τὰ συννέτα ψάλλει ὁ ποιητὴς
ἁρμονικὰ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ αἰσθηματός του διὰ
τὴν Μίνναν ἀπὸ στοργῆς πατρικῆς εἰς ἔρωτι-
κὸν πάθος:

Παιδοῦλα ὀλόκαρη, οὐ κάμπους καὶ λειβάδια
Μαζί μου ἔτρεχες, τῆς ἀνοιξιᾶτικες αὐγές.
«Γιὰ μιὰ τέτοια θυγατέρα, εὐλογώντας την,
Πατέρα της θὰ ἔχτιζα σπιτί μὲ ἀγία φροντίδα».

Κι' ὅταν ἄρχισες τὸν κόσμον ν' ἀντικρύζεις
Νοικοκυριοῦ φροντίδες ἦταν ἡ χαρὰ σου.
«Νᾶχα μιὰ τέτοια ἀδερφοῦλα! μὲ πόση ἐμπιστοσύνην
Ἐκείνη ἐμένα θὰ ἔβλεπε κ' ἐγὼ ἐκείνην!».

Τώρα τ' ὠραῖο ξεδίπλωμα τίποτε δὲν τὸ σταματάει.
Μές τὴν καρδίᾳ μου νοιώθω τὴν τρικυμίαν τοῦ πόθου.
Νὰ τὴν σφιχταγκαλιάσω, τοὺς πόνους νὰ γλυκάνω;

Ὅμως ἀλλοίμονον! Ὡς ἀντιπροσέλας σ' ἀγναντεύω,
Μπροστά μου ἄφραστη στέκεσαι
Σκύβω ἔμπροσθέν σου τὴν ματιά σου τὴν περαστική...

MARIANNA ΓΙΟΥΓΚ

Ξεφυλλίζοντας τὸ ἔργον τῆς γεροντικῆς ἡλι-
κίας τοῦ Γκαῖτε, ἐκπλησσομένη συναντῶντες
σειρὰν ποιημάτων, τὰ ὁποῖα διὰ τὴν ἀδρόαν των
αἰσθηματικότητα καὶ τὸν πλοῦτον τῶν ἐκφρά-
σεων καὶ τῶν χρωμάτων θὰ τὰ ἐνόμιζε κανεὶς
ἔργα ποιητοῦ εἰκοσαετοῦς. Εἶνε τὰ ποιήματα τοῦ
Λυτικοῦ-Ἀνατολικοῦ Ντιβανιοῦ, τοῦ τελευταίου
μεγάλου λυρικοῦ ἔργου τοῦ Γκαῖτε, τὸ ὁποῖον
ὁμοιάζει μὲ πολῦτιμον θήκην μαργαριταρῶν
καὶ πολυτίμων λίθων· τόσον ἀπαστράπτουν αἱ
εἰκόνες καὶ σπινθηροβολοῦν αἱ ιδέαι καὶ αἱ λέ-
ξεις. Οἱ νοσταλγικοὶ πόθοι καρδιάς ποὺ δὲν
εἴμποροῦσε νὰ γηράσῃ κατέφυγαν εἰς τὴν ρέμ-
ην τῆς σιωπηλῆς Ἀνατολῆς καὶ εἰς τὰ βαρεῖα
αἱ μεθυστικὰ ἀρώματα τῶν χαρεμιῶν. Ἀπὸ τὸν
Πέρσην Χαφίζ ἐπῆρε τὸ μυστικὸν τῶν ρυθ-
μῶν καὶ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν Χιλίων καὶ
μιᾶς ρυθμῶν ἐγέμισε τὰ χέρια του ζαφείρια καὶ
ρουμπίνια, βερούλια καὶ χρυσόπρασα, διὰ νὰ
τὰ σκορπίσῃ μέσα εἰς τοὺς στίχους του. Καὶ οἱ
στίχοι αὐτοὶ ποὺ καίουν ἀπὸ συγκρατημένον
πάθος, εἶν' ἀφιερωμένοι εἰς τὸν ἔρωτα. Ὅπως

ὁ Πέρσης ποιητὴς, ψάλλει καὶ ὁ Γκαῖτε τὸν
ἔρωτα γέροντος πρὸς νεαρὰν κόρην, τὴν αἰωνίαν
νεότητά τῶν καρδιῶν ὅσαι εἰξεύρουν ν' ἀγαποῦν:

Τὸ βιβλίον

Τὸ πλέον παράξενο βιβλίον ἀπ' ὅλα τὰ βιβλία
Εἶναι τὸ βιβλίον τῆς ἀγάπης·
Προσεκτικὰ τὸ ἐδιάβασα·
Ὀλιγοστὰ φύλλα χαρές,
Ὀλόκληρα τετράδια θλίψεις.
Ὁ χωρισμὸς ἓνας τόμος χωριστός
Τὸ ἀντάμωμα ἓνα μικρὸ κεφάλαιον,
Ἐνα ἀπόσπασμα. Ὀλόκληροι τόμοι φροντίδες,
Μὲ σχόλια ἀτελείωτα,
Χωρὶς κανένα μέτρον.

Καὶ ὅμως ὁ Γκαῖτε μένει πιστὸς εἰς τὸ παρά-
ξενον καὶ ὀδυνηρὸν αὐτὸ βιβλίον· τὸ χιόνι τῶν
χρόνων ἐλεύκανε τοὺς βοστρύχους του, ἡ ἡλικία
κάμνει τὰ μάτια του διστακτικὰ, καὶ ὅμως δια-
βάσει, διαβάσει πάντα τὸ παλαιὸν κίτρινο βιβλίον.
Οἱ φλογεροὶ διάλογοι τῆς Ζουλέικας
καὶ τοῦ Χατέμ δείχνουν ὅτι ἡ καρδιά του εἶνε
πάντοτε ἀνθηρὰ. Ἴδου στίχοι ποὺ εἶνε ὡσὲν
ἡχὼ τοῦ Ἀσματος τῶν Ἀσμάτων ἢ τοῦ βιβλίου
τῆς Ρούθ:

Ἀγάπη γιὰ ἀγάπη, ὦρα γιὰ τὴν ὦρα,
Λογάκι γιὰ λογάκι, ματιά γιὰ ματιά,
Φιλὶ γιὰ φιλὶ ἀπὸ τὸ πιστότερο στόμα,
Πνοὴ γιὰ πνοή, χαρὰ γιὰ χαρὰ,
Ἔτσι τὸ βράδυ, ἔτσι καὶ τὸ πρωῒ!

Ὅμως θὰ νοιώθῃς μέσ' ἀπ' τὰ τραγούδια μου,
Πάντοτε τὴν κρυφὴν ἀνησυχία.
Νὰ μὴ ποῦσά νὰ δανειστῶ τοῦ Γιουσούφ τῆς χάρες,
Γιὰ ν' ἀνταποκρίνωμαι ἔς τὴν ὁμορφίαν σου!

Εἶσαι μαγευτικὴ καθὼς ὁ μύσχος.
Ὅθεν ἐδιάβης ξαναβρίσκειται ἡ παρουσία σου.

Κύτταξε, ἀγαπημένη μου
Τὸ ἀνθισμένο αὐτὸ κλωνάρι!
Γιὰ κύτταξέ τους τοὺς καρπούς
Μὲς τὴν γυαλιστερὴν πράσινή τους φλοῦδα.

Στριμωγμένοι κρέμονται γιὰ καιρὸν,
Ἦσαν ἀγνώριστοι ἀναμεταξύ τους·
Ἐνα κλωνάρι ποὺ κρέμεται
Τοὺς κουνεῖ ὑπομονετικά.

Ὅμως ὀλοένα ἀπὸ μέσα
Ὡριμάζει καὶ φουσκώνει ὁ καστανὸς σπόρος,
Ποθεῖ τὸν ἀέρα,
Θέλει νὰ ἰδῇ τὸν ἥλιο.

Ἡ φλοῦδα σκάει καὶ πετιέται
Μὲ χαρὰ ἐλεύθερος ὁ καρπός·
Ἔτσι πέφτουν καὶ σωριάζονται
Τὰ τραγούδια μου ἔς τὴν ἀγκαλιά σου.

***

Ἀχ! τὸ ὑγρὸ σου φτεροτύγμα
Πόσο τὸ ζηλεύω, Ζέφυρε,
Γιατὶ σὺ μπορεῖς νὰ τοῦ φέρῃς μηνύματα,
Γιὰ τὸ πόσο μὲ πονεῖ ὁ χωρισμὸς σου.

Τὸ σάλεμμα τῶν φτερῶν σου,
Ξυπνᾷ 'ς τὸ στήθος μέσα κρυφὸν πόθο.
Λουλούδια, κάμποι, βουνοπλάγιες καὶ δάση
Δακρύζουνε μετ' τὴν πνοή σου.

Ὅμως ὁ ἥμερος γλυκὸς ἀνασασμός σου
Τὰ πληγωμένα τὰ ματόφυλλα δροσίζει.
Ἀχ! θὰ πέθαινα ἀπ' τὸν πόνο μου,
Ἄν δὲν εἶχα ἐλπίδα νὰ τὸν ξαναἰδῶ.

Τρέξε λοιπὸν πρὸς τὴν ἀγάπη μου,
Καὶ γλυκομίλει 'ς τὴν καρδιά του·
Ὅμως τὸ νοῦ σου μὴν τὸν θλίψῃς,
Τῆς λύπης μου νὰ τοῦ τῆς κρύψῃς.

Πές του ὅμως, πές του σιγαλὰ
Πὼς ἡ ἀγάπη του εἶνε ἡ ζωὴ μου,
Καὶ πὼς ἡ ὄψι του θελὰ μοῦ δώσῃ,
Τὴν χαρὰ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀγάπης.

Οἱ κριτικοὶ δὲν εἶναι σύμφωνοι ὡς πρὸς
τὴν πηγὴν τοῦ ποιήματος αὐτοῦ, τὸ ὁποῖον

ὁ Γκαῖτε θέτει εἰς τὸ στόμα τῆς Ζουλέικας.

Καὶ ὅμως ἡ Ζουλέικα ὑπῆρξε πραγματικῶς,
καὶ πιθανώτατα ἐπιθύρισε τὸν μελαγχολικὸν
αὐτὸν θρηῖνον εἰς ἀπάντησιν τῶν φλογερῶν ἐκ-
δηλώσεων τοῦ Γκαῖτε.

Ὄνομάζετο Μαριάννα Γιούγκ, καὶ ἐγεννήθη
εἰς τὸ Λίντς τὸ 1784. Χορεύτρια, κατόπιν ἡθο-
ποιὸς μετὰ πολὺ τάλαντον, ἐγκατέλειπε τὴν σκηνήν,
διὰ νὰ γίνῃ ἐρωμένη καὶ ἀργότερα σύζυγος
τοῦ πλουσίου τραπεζίτου τῆς Φραγκφούρτης
Βίλλεμέρ.

Ὅταν τὸ 1814 ἔμεινεν ὀλίγον καιρὸν ὁ Γκαῖτε
μαζὶ μετὰ τὸν Βίλλεμέρ, ἐνθουσιάσθη μετὰ πνευ-
ματώδη χάριν τῆς Μαριάννας, καὶ ὑπὸ τὴν ἄμε-
σον ἐπιρροὴν τοῦ νέου αὐτοῦ αἰσθήματος ἐγράψε
τὰ ποιήματα τοῦ Ντιβανιού.

[Ἀκολουθεῖ τὸ τέλος]

(Μετάφρ. Αὔ. Θ.)

ERNST VIERLING

Ο ΑΤΥΧΟΣ ΑΡΡΑΒΩΝΙΑΣΤΙΚΟΣ ΤΗΣ ΑΥΡΗΛΙΑΣ

Τ' ἀκόλουθα γεγονότα ἀναφέρονται σ' ἓνα
γράμμα πού μοῦ στέλνει μιὰ νέα ἀπὸ τὴν
ὠραία πόλιν Σάν-Ζοζέ. Μοῦ εἶναι ἐντελὼς ἄγνω-
στη καὶ ὑπογράφει μόνον Αὐρηλία-Μαρία, πού
εἶναι ἴσως ψευδώνυμο. Ἀλλὰ δὲν σημαίνει. Ἡ
ἄτυχη κόρη ἔχει τὴν καρδιά συντριμμένη ἀπὸ
τίς δυστυχίες πού ἐτράβηξε. Εἶναι τόσο ταραγ-
μένη ἀπὸ τίς ἀντίθετες συμβουλές τῶν κακο-
βούλων φίλων καὶ ἐχθρῶν πού δὲν ξέρει τί
ν' ἀποφασίσῃ γιὰ νὰ ξεφύγῃ ἀπὸ τὸ δίχτυ τῶν
δυσκολιῶν ὅπου φαίνεται πιασμένη σχεδὸν δί-
χως ἐλπίδα. Στὴ στενοχώρια τῆς, μοῦ ζητᾷ βοή-
θεια, μὲ παρακαλεῖ νὰ τὴν ὀδηγήσω καὶ νὰ
τὴν συμβουλευέσω, μετὰ μιαν εὐγνωστία πού θὰ
συγκινοῦσε καὶ πέτρες. Ἀκοῦστε τὴ θλιβερή τῆς
ἱστορία.

Ἦτανε δεκαῆξι χρόνων, λέγει, ὅταν ἀπάντησε
κι' ἀγάπησε, μετὰ ὅλη τὴ φωτιά τῆς ψυχῆς τῆς,
ἓνα νέο ἀπὸ τὸ Νιού-Γέρσεϋ, πού τὸν ἔλεγαν
Οὐίλλιαμσον Μπρέκινριδς Καρύδερς, κάπου ἕξι
χρόνια μεγαλύτερό τῆς.

Ἀρραβωνιάστηκαν, μετὰ τὴ συγκατάθεσι φίλων
καὶ συγγενῶν, καὶ γιὰ κάμποσο καιρό, ἡ ζωὴ τῶν
φαινότανε τρισευτυχισμένη. Ἀλλὰ μιὰν ἡμέρα,
ἡ τύχη τὰ γύρισε. Ὁ νέος Καρύδερς ἔπαθε τὸ
πιο δυνατόν εἶδος ἀνεμοβλογιάς, καὶ ὅταν ἔγινε
καλά, τὸ πρόσωπό του ἦταν τρυπημένο σὰν
κόσκινο καὶ ἡ ὁμορφιά του χαμένη γιὰ πάντα.

Ἡ Αὐρηλία σκέφτηκε στὴν ἀρχὴ νὰ πάρῃ
πίσω τὸ λόγο τῆς, ἀλλ' ἀπὸ οἶκτο, ἀρκέστηκε
ν' ἀναβάλῃ τὸ γάμο γι' ἄλλην ἐποχὴ, καὶ ἄφησε
μιὰν ἐλπίδα σὲ δυστυχισμένο.

Τὴν ἴδια τὴν παραμονὴ τοῦ γάμου, ὁ Μπρέ-
κινριδς, ἐνῶ καταγινότανε νὰ παρακολουθῇ μετὰ
τὴ ματιὰ ἓνα ἀερόστατο, ἔπεσε σ' ἓνα πηγάδι
κι' ἔσπασε τὸ ἓνα πόδι, πού ἀναγκάστηκαν νὰ
τοῦ τὸ κόψουν πάνω ἀπὸ τὸ γόνατο. Ἡ Αὐρηλία
ἐτοιμάστηκε πάλι νὰ πάρῃ τὸ λόγο τῆς πίσω,
ἀλλὰ πάλι νίκησε ἡ ἀγάπη κι' ὁ γάμος ἔμεινε
γι' ἀργότερα ὡς πού νὰ γείνῃ καλὰ.

Καινούργιο κακὸ ἔπεσε στὸν κακόντυχο ἀρρα-
βωνιασμένο. Ἐχασε τὸ ἓνα του χέρι ἀπὸ τὸν
ξαφνικὸ πυροβολισμό ἐνὸς κανονιοῦ πού τρα-
βοῦσαν γιὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἑορτὴ καὶ τρεῖς μῆ-
νες ὑστερότερα μιὰ κλωστικὴ μηχανὴ τοῦ ἐπῆρε
τὸ ἄλλο. Ἡ καρδιά τῆς Αὐρηλίας ῥάγισε ἀπὸ
τίς τελευταῖες αὐτὲς συμφορές. Δὲν μπορούσε
νὰ μὴν αἰσθανθῇ βαθειὰ λύπη, βλέποντας τὸν
καλὸ τῆς νὰ τὴν ἀφήνῃ ἔτσι κομματάκι, κομμα-
τάκι, γιὰτὶ ἐλογάριαζε πὼς μ' αὐτὸ τὸ σύστημα
τοῦ προοδευτικοῦ λιγοστέματος, σύντομα δὲ θὰ
περίσσειε πιά τίποτα, καὶ δὲν ἤξερε πὼς νὰ τὸν
σταματήσῃ στὸν ὀλέθριον αὐτὸν δρόμο.

Στὴ φρικτὴ ἀπελπισία τῆς, ἄρχισε νὰ μετα-
νοῶν ὡς ἔμπορος πού ἐπιμένει σὲ μιὰ δουλειὰ
καὶ χάνει κάθε μέρα περισσότερα, πού δὲν ἐπῆρε
τὸν Μπρέκινριδς ἀπ' τὴν ἀρχή, πρὶν πάθῃ τόσο
φοβερὸς ζημιές. Ἀλλ' ἡ καρδιά τῆς ὑπερίσχυσε
καὶ ἀποφάσισε νὰ δοκιμάσῃ τίς ἀξιοθρήνητες
διαθέσεις τοῦ ἀρραβωνιαστικοῦ τῆς ἀκόμα μιὰ
φορὰ.

Πάλι ἐπλησίαζε ἡ ἡμέρα τοῦ γάμου καὶ πάλι
μαζεύτηκαν τὰ σύννεφα τῆς ἀπογοητεύσεως. Ὁ
Καρύδερς ἔπεσε ἄρρωστος ἀπὸ ἐρυσίπελας κι'

ἔχασε ὁλότελα τὸ ἓνα του μάτι. Οἱ φίλοι καὶ οἱ
συγγενεῖς τῆς κόρης, ἐθεώρησαν πὼς ἔδειξε πε-
ρισσότερη γενναιοδύνη ἐπιμονὴ ἀπ' ὅση κανεῖς
μποροῦσε ν' ἀπαιτήσῃ λογικὰ ἀπὸ αὐτήν, εἶπανε
πάλι τὸ λόγο τους κι' ἐπιμεῖνανε νὰ χαλάσῃ τὸν
ἀρραβῶνα. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐδίστασε λιγάκι, ἡ Αὐ-
ρηλία μετὰ ὅλη τὴ γενναιοδύνη τῶν τιμητικῶν
γι' αὐτὴν αἰσθημάτων, εἶπε πὼς ἐσκέφτηκε θε-
τικὰ γιὰ τὸ ζήτημα, καὶ πὼς δὲν μπορούσε νὰ
βορῇ κανένα φταίξιμο τοῦ Μπρέκινριδς.

Ἐδῶσε, λοιπόν, καινούργια προθεσμία καὶ ὁ
Μπρέκινριδς ἔσπασε καὶ τὸ ἄλλο του πόδι.

Ἦτον ἡμέρα θλιβερὴ γιὰ τὸ καυμένο τὸ κο-
ρίτσι, ὅταν εἶδε τοὺς χειρουργοὺς νὰ παίρνουν
μετὰ σεβασμὸ τὸ σάκκο, αὐτὸν πού ἤξερε πιά σὲ
τί χρησιμεύει ἀπὸ προηγούμενα πειράματα, καὶ
ἡ καρδιά τῆς ἐνοιωσε πικρά, πὼς ἀληθινὰ κατὰ
ἀπὸ τὸν ἀρραβωνιαστικὸ τῆς εἶχε πάλι ἐξαφα-
νισθῇ. Αἰσθανότανε πὼς τὸ πεδῖον τῶν συμ-
παθειῶν τῆς μίκραινε καθ' ἡμέρα, ἀλλ' ἀκόμα
μιὰ φορὰ ἀπάντησε ἀρνητικὰ στὰ παρακάλια
τῶν δικῶν τῆς, καὶ ἀνανέωσε τὴ συμφωνία τῆς.

Ἐπὶ τέλους, λίγες ἡμέρες πρὶν ἀπὸ τὸ γάμο,
ἔγινε ἄλλο κακὸ. Ὅλο τὸ χρόνο οἱ Ἰνδοὶ τοῦ
Ὁβεν Ρίβερ, ἐνὸς ἀνθρώπου μονάχα ἔγδαραν
τὸ κεφάλι, κι' αὐτὸς ἦτον ὁ Οὐίλλιαμσον Μπρέ-
κινριδς Καρύδερς, ἀπὸ τὸ Νιού-Γέρσεϋ. Ἐπῆ-
κινριδς στῆς ἀρραβωνιαστικῆς τῆς, καταχαρού-
γαινε, ὅταν ἔχασε γιὰ πάντα τὰ μαλλιά του.
Καὶ τώρα θλιμμένος καταριέται σχεδὸν τὴν
εἰρωνικὴν τύχη πού τοῦ ἔσωσε τὴ ζωὴ.

Ἡ Αὐρηλία εἶναι πολὺ στενοχωρημένη γιὰ
τὴ διαγωγὴ πού πρέπει νὰ δεῖξῃ. Ἀγαπᾷ τὸν
ἀρραβωνιαστικὸ τῆς ἀκόμα, μοῦ γράφει — ἡ
τοῦλάχιστον τὸ ὑπόλοιπον τοῦ ἀρραβωνιαστι-
κοῦ τῆς — μετὰ ὅλη τὴν καρδιά τῆς, ἀλλὰ ἡ οἰκο-
γένειά τῆς πολεμᾷ δυνατὰ τὸ γάμο· ὁ Μπρέ-
κινριδς δὲν ἔχει περιουσίαν καὶ εἶναι ἀνίκανος
γιὰ κάθε δουλειά. Τὸ εἰσόδημά τῆς πάλι δὲν
ἀρκεῖ γιὰ νὰ ζήσουν δύο ὑποφευγτά. — Τί πρέ-

πει νὰ κάνω;» μ' ἐρωτᾷ, σ' αὐτὴ τὴ σκληρὴ
στενοχώρια.

Τὸ ἐρώτημα εἶναι λεπτό. Ἡ ἀπάντησις σ' ἓνα
τέτοιο ἐρώτημα θ' ἀποφασίσῃ γιὰ τὴν τύχη μιᾶς
γυναίκος καὶ σχεδὸν γιὰ τὰ δύο τρίτα ἐνὸς ἄν-
δρός. Νομίζω πὼς θὰ ἔπαινε κανεῖς μεγάλη
εὐθύνη ἂν ἀπαντοῦσε ἀλλοιῶς, παρὰ μετὰ μιὰν
ἀπλὴ πρότασι. Πόσο θὰ ἐστοίχιζε νὰ ξαναφτιάξῃ
κανεῖς ἓνα Μπρέκινριδς ὁλάκαιρο; Ἄν ἡ Αὐρη-
λία ἀντέχῃ στὰ ἔξοδα, ἂς ἀγοράσῃ στὸν καλὸ τῆς
πόδια καὶ χέρια ξύλινα, ἓνα γυαλένιο μάτι καὶ
μιὰ περροῦκα, γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ παρουσιάσιμο.
Ἄς τοῦ δώσῃ προθεσμία ἐνενήντα ἡμέρες
χωρὶς ἀναβολὴ καὶ ἂν σ' αὐτὸ τὸ διάστημα δὲν
τσακίσῃ τὸ κεφάλι του, ἂς διατρέχῃ τὴν τύχη νὰ
τὸν παντρευθῇ. Δὲν πιστεύω, κάνοντας αὐτό, νὰ
ἐκτίθεται σὲ μεγάλο κίνδυνον μετὰ κανένα τρόπο.
Ἄν ὁ ἀρραβωνιαστικὸς σας, Αὐρηλία, ὑποχω-
ρήσῃ ἀκόμα στὴν παράδοξή μανία πού ἔχει νὰ
σπάζῃ κατὰ κάθε φορὰ πού βρίσκει εὐκαιρία, ἡ
πρώτη δοκιμὴ θὰ τοῦ εἶναι βέβαια μοιραία καὶ
τότε θὰ εἴσθε ἡσυχὴ παντρεμένη ἢ ὄχι. Παντρε-
μένη, τὰ ξύλινα πόδια καὶ τ' ἄλλα ἀντικείμενα,
ἰδιοκτησία τοῦ πεθαμένου, θὰ κληρονομήσετε
σεῖς ὡς χήρα κι' ἔτσι δὲν χάνετε τίποτ' ἄλλο,
παρὰ τὸ τελευταῖον ζωντανὸ κομμάτι ἐνὸς τιμίου
καὶ δυστυχισμένου συζύγου, πού προσπάθησε
σὲ ὅλη τὴν τὴν ζωὴ νὰ κἀνῃ τὸ καλὸ, μὰ πού
εἶχε πάντοτε ἐναντίον του τὰ ἀλλόκοτα κατα-
στρεπτικὰ ἐνστικτὰ του.

Δοκιμάστε τὴν τύχη, Μαρία, ἐσκέφθηκα πολὺ
γι' αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ εἶναι ἡ μόνη λογικὴ
λύσις. Βέβαια ὁ Καρύδερς θὰ ἔκανε σοφά, σὲ
πρῶτο πείραμα νὰ τσακίσῃ τὸ κεφάλι του. Ἀλλ'
ἀφοῦ διάλεξε ἄλλη μέθοδο, ἀποφασισμένος νὰ
μακραίνῃ τὴν ὑπαρξί του ὅσο μπορεῖ περισσό-
τερο, δὲν πρέπει νὰ τὸν κατηγοροῦμε γιὰτὶ ἔκανε
αὐτὸ πού τοῦ γουστάριζε. Σωστὸ εἶναι ν' ἀντι-
κρούζουμε τίς περιστάσεις πρακτικὰ, χωρὶς νὰ
πικραθοῦμε καθόλου μ' ἐκεῖνον.

[Μετάφρ. Α. Μ.]

MARK TOYAIN

ΤΟ ΔΕΚΔΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Ζωή και θάνατος

‘Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ. — “Ωστε ζῇ λοιπὸν ὁ ‘Οσκάρ Οὐάιλντ; ‘Ο ΜΑΘΗΤΗΣ. — “Εταί λέγουν τοῦλάχιστον. “Ανθρωποι, πού τὸν ἐγνώρισαν εἰς τὴν ζωὴν, τὸν εἶδαν εἰς διαφόρους ἰταλικὰς πόλεις, νὰ περνᾷ μυστηριώδως, ὡς σκιὰ, καὶ νὰ χάνεται μέσα εἰς τὰς στενωποὺς, ἀποφεύγων τὰ βλέμματα τῶν περιεργῶν. Ἐὰν δὲν εἶναι ὁ ἴδιος, ὁρισμένως θὰ εἶναι ὁ βρυκόλαξ του.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — “Εσεῖς τί πιστεύετε;

‘Ο ΜΑΘ. — Δὲν ἤξεύρω τί νὰ πιστεύσω. Θὰ ἐπίστευα εἰς μίαν φάρσαν, ἐὰν ἐκεῖνοι πού τὸν εἶδαν νεκρὸν εἰς τὸ Παρίσι, δὲν ἐβεβαίωσαν ἕκτοτε ὅτι ἦτον τόσοσ παρηλλαγμένος, ὥστε νὰ μὴ φαίνεται πλέον ὁ ἴδιος ἄνθρωπος. Τόσων μεγάλη ἦτον ἡ μεταμόρφωσις του, ὥστε νὰ ὑποτεθῇ ἕκτοτε ὅτι ὁ θάνατος δὲν εἰμποροῦσε νὰ φερθῇ τόσοσ ὑβριστικῶς πρὸς τὸν ὥραϊον ποιητὴν καὶ νὰ τὸν κάμῃ ἐντελῶς ἄγνωστον. “Η ἰδέα, ὅτι ὁ νεκρὸς ἦτον ὑποβολιμαῖος, ἐρρίφθη ἂν δὲν ἀπατώμην ἕκτοτε.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — Δὲν εἶναι καθόλου ἀπίθανον. Μόνος ὁ ‘Οσκάρ Οὐάιλντ εἰμποροῦσε νὰ σκεφθῇ ἕνα παρόμοιον τέχνασμα καὶ μόνος αὐτὸς εἰμποροῦσε νὰ βάλλῃ ἕνα ἄλλον νάποθάνη διὰ λογαριασμόν του. “Ητο καὶ αὐτὸ ἕνα ἀπὸ τὰ ὥραϊα καὶ ὑπέροχα παραδόξα, πού ἀγάπησε τόσοσ πολὺ εἰς τὴν ζωὴν του καὶ εἰς τὴν τέχνην του. “Αφ’ οὗ ἐπαίξε τὰ πλέον χαριτωμένα παιγνίδια μετ’ τὴν ζωὴν, ἡθέλησεν ἴσως νὰ παίξῃ ἄλλο ἕνα καὶ μετ’ τὸν θάνατόν του.

‘Ο ΜΑΘ. — Δὲν νομίζετε ὅμως, ὅτι, χαρίζων τὸ ὄνομά του εἰς ἕνα χυδαῖον νεκρὸν, ἔκαμε μίαν πρᾶξιν ἀναξιοπρεπὴ καὶ προσέβαλε τὸν ἑαυτὸν του ἀπέναντι τῶν θεοτήτων τοῦ “Αδου, πλαστοπροσωπήσας τὴν ὑπέροχον φύσιν του μεταξὺ τῶν νεκρῶν;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — “Εξ ἐναντίας. “Ηθέλησε νὰ εἰρωνευθῇ καὶ τὸν Θάνατον, ὅπως εἰρωγενεθῇ τὴν Ζωὴν. Κάθε ἄνθρωπος εἶναι κατάλληλος νὰ κάμῃ ἕνα νεκρὸν. Καὶ ὁ ‘Οσκάρ Οὐάιλντ ἐσκέφθη, ὅτι διὰ νάποθάνη εἰμποροῦσε νάποθάνη ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πρώτου τυχόντος. “Ενα πτώμα, εἴτε ‘Οσκάρ Οὐάιλντ ὀνομάζεται εἴτε Θεοσίτης, εἶναι πάντοτε ἕνα πτώμα ἄξιον διὰ τὰ σκουπίδια.

‘Ο ΜΑΘ. — Δὲν ἐννοῶ ὅμως τί ἐκέρδησεν ὁ ποιητὴς μετ’ τὴν ἀστείότητα αὐτήν;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — “Ισως θὰ μᾶς τὸ εἰπῇ μίαν ἡμέραν ὁ ἴδιος καὶ θὰ μᾶς τὸ εἰπῇ ὑπερόχως. “Οπωσδήποτε ὅμως νομίζω, ὅτι ἐκέρδισε κάτι τι, πού κανεῖς μᾶς δὲν τὸ ἐφάντασθη. Τὸ νὰ ἐξακολουθῇ κανεῖς νὰ ζῇ, ἀφοῦ ἀπέθανε καὶ ἐκηδεύθη καὶ ἐνεκρολογήθη, εἶναι μίᾳ ἀπόλαυσις μοναδική. “Ομοιάζει ἐντελῶς μετ’ μετεμψύχωσιν καὶ κυρίως μετ’ μίαν μετεμψύχωσιν ἐκλεκτικὴν. Διότι τὸ νὰ μετεμψυχωθῇ κανεῖς εἰς ἕνα γάτον ἢ ἕνα ἀσκάθαρον δὲν εἶναι καὶ πολὺ εὐχάριστον πράγμα. “Αλλὰ τὸ νὰ μετεμψυχωθῇ εἰς τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του εἶναι ὑπέροχον.

‘Ο ΜΑΘ. — “Ωστε φαντάζεσθε τὴν νέαν κατάστασίν του, ὡς μίαν μετεμψύχωσιν;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — “Ορισμένως. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ὁ ‘Οσκάρ Οὐάιλντ ἐπέισθη ὀριστικῶς, ὅτι ἀπέθανε. Καὶ πάλιν ἐπέισθη ὅτι ἀνεστήθη. Τὰ ὅρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἐσυγχώρησαν μέσα του μετ’ τὸν ὠραιότερον τρόπον. Καὶ τώρα πλανᾶται εἰς τὸν κόσμον μετ’ μίαν αἰσθησιν αἰωνιότητος. “Επασε μετ’ τὰ ἴδια του

χέρια ὅλους τοὺς παλαιούς του δεσμούς μετ’ τὴν ζωὴν καὶ τώρα τὴν ἀντιμετωπίζει μετ’ τὴν μακαριότητα τῶν φαντασμάτων καὶ τῶν βρυκολάκων. Περνᾷ ἄγνωστος, ἀνεπὶχρηστος, ξένος, συχνάζων εἰς τὰς παραστάσεις τῶν ἔργων του, χωρὶς νὰ ἐνοχλῇται διὰ τὴν εἰσπραξίν ποσοστῶν, καὶ ἴσως αὐριον θὰ ἔχῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ παρευρεθῇ εἰς τὰ ἀποκαλυπτήρια τῆς προτομῆς του. Καὶ ἐκτὸς ὧλων αὐτῶν τῶν προνομίων, ἔχει τὴν εὐχαρίστησιν νὰ βλέπῃ μίαν παλαιάν του ἐρωμένην εἰς τὰς ἀγκάλας ἐνὸς τρίτου καὶ νὰ γελᾷ κατὰ πρόσωπον αὐτῆς καὶ τῶν ὁρκῶν της.

‘Ο ΜΑΘ. — Μίαν ἡμέραν ὅμως θάποθάνῃ καὶ θ’ ἀποθάνῃ ἀληθινὰ τὴν φορὰν αὐτήν.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — Ναι. “Αλλὰ δὲν θάποθάνῃ πλέον ὡς ‘Οσκάρ Οὐάιλντ. Θάποθάνῃ ὡς ἕνας ἄγνωστος, τὸν ὁποῖον μόλις θάναφῇ τὸ ἀστυνομικὸν δελτίον. Καὶ θὰ ἐμπαίξῃ ἄλλην μίαν φορὰν τὰς φθαρτὰς θεότητος τοῦ “Αδου, πλαστοπροσωπῶν ἀκόμη μίαν φορὰν τὸν ἴδιον ἑαυτὸν του. Κανένας δὲν ἐφάντασθη ἀκόμη νὰ παίξῃ μίαν τόσοσ ὥραϊαν φάρσαν εἰς τὸν θάνατον.

‘Ο ΜΑΘ. — Διὰ τὴν ἡδονὴν τῆς φάρσας λοιπὸν;

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — “Οχι δι’ αὐτήν. Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι ὁ ‘Οσκάρ Οὐάιλντ θάποθάνῃ γέρος, παρηλλαγμένος ἀπὸ τὰ χρόνια καὶ τὰ τραύματα τῆς ζωῆς. Καὶ ἕνας ὥραιος μὲν ὅπως αὐτὸς δὲν θὰ ἤθελε ποτὲ νὰ παραδώσῃ μίαν ἀσχημον εἰκόνα εἰς τὴν αἰωνιότητα καὶ εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ μέλλοντος, αἱ ὁποῖαι θὰ τὸν λατρεύουν εἰς τὰ ἔργα του. Ἐφρόντισε λοιπὸν νάποθάνῃ νέος, ὥραϊος καὶ θελκτικὸς. Αἱ εἰκόνες του θὰ τὸν παραδώσουν εἰς τὴν λατρείαν τῶν ὥραϊων γυναικῶν, πού θὰ ἔλθουν κατόπιν, μετ’ τὸν φωτοστέφανον τῆς νεότητος καὶ τῆς καλλονῆς. Καὶ αὐτὸ εἶναι κάτι τι δι’ ἕνα ποιητὴν, ὁ ὁποῖος ζῇ πάντοτε εἰς τὰς καρδίας τῶν γυναικῶν. “Η ὄχι;

‘Ο ΜΑΘ. — “Ορισμένως.

‘Ο κ. ΑΣΟΦ. — Καὶ ἂν δὲν ἐκέρδησε λοιπὸν τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν ὑπέροχον αὐτὴν φάρσαν ὁ ποιητὴς, κατάρθωσε νὰ κρύψῃ τὸ γῆρας καὶ τὴν παρακμὴν του ἀπὸ τὴν αἰωνιότητα. Καὶ δι’ αὐτὸ εἶναι ἀρετόν.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Μασκαράδες

Οἱ ἄνθρωποι βάzzουν προσωπίδα διὰ νὰ κρυφθοῦν καὶ παθαίνουν ἀκριβῶς τὸ ἐναντίον. “Αποκαλύπτονται. Πῶς δὲν ξεύρωμε τὸ ὄνομα τοῦ μασκαρά—κι’ αὐτὸ δὲν συμβαίνει πάντοτε—δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν. Διότι ἀντικρύζομεν ἕνα ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος ἀπεφάσισε δι’ ἕνα βράδυ νὰ στείλῃ εἰς ὅλους τοὺς ἀνέμους τίς διάφορες πόζες του. Δὲν εἶνε ἱατρὸς σοβαρὸς ἢ δικηγόρος σοφιστεῦν ἢ κυρία τοῦ κόσμου μετ’ κανονικὴν μειδίαν καὶ μετ’ ὀλίγα γραμμάρια ἔρωτος εἰς τὰ μάτια. Εἶνε ἄνθρωπος πού ἀνακτᾷ δι’ ὀλίγας ὥρας τὴν ἐλευθερίαν του καὶ κάμνει ὅ,τι τοῦ εἶνε φυσικόν, ἀκριβῶς δηλαδὴ αὐτὸ πού δὲν ἔκαμε τὰς ἄλλας ἡμέρας τοῦ χρόνου. Γελᾷ θορυβωδῶς, σφυρίζει, χοροπηδᾷ, λέγει ἀνοήσιες περισσότερες τοῦ συνήθους, ἐνίοτε καὶ χυδαιότηας. Μὴ νομίζετε ὅτι καθ’ ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ ἔχῃ αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἐλευθεριότητα. “Αλλ’ ἀποφεύγει ὅσον ἡμπορεῖ διότι οἱ ἄλλοι εἰν’ ἐτοιμοὶ νὰ τοῦ καταλογίσουν καὶ τὴν παραμικράν του ἐπιπολαιότητα. “Ενῷ τῆς “Αποκρῆς τὰ λογιστικὰ βιβλία τῆς κοινωνίας κλείνουν. “Οποῖος θέλει

ἄς κάμῃ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει. “Απόψε δὲν ὑπάρχει οὔτε χρέωσις, οὔτε πίστωσις.

“Ενα βράδυ ἔγεινα κι’ ἐγὼ ντομνοφόρος, ἔτυχε εἰς τὴν ἴδια συντροφιὰ νὰ ὑπάρχῃ κι’ ἕνας πρωτοδίκης. “Εσταμάτησε εἰς τὸν δρόμον νὰ πάρῃ μενεξέδες διὰ τὴν κυρίαν πού συνώδευε.

— Πόσο κάνουν; εἶπε εἰς τὸ παιδί.

— Δυὸ δραχμές, ἀφεντικόν.

— Πάρε λοιπὸν μία... καὶ συγχρόνως προσέφερε τὰ μπουκετάκια εἰς τὴν ὥραϊαν του.

— Δὲν κάνει, ἀφέντη. Δόσε μου πενήντα λεπτά ἀκόμη, εἶπε κλαυθιμωρίζων ὁ μικρὸς λουλουδάς.

— Καληνύχτα, ἀπεκρίθη ὁ πρωτοδίκης γελαστός.

— “Αφέντη, μὴ μοῦ κάνεις ἄδικο.

— “Απόψε δὲν ἔχει δικαιοσύνη. Καὶ εἰσέδυσσε γρήγορα εἰς τὸ θέατρον διὰ νὰ μὴν ἀκούῃ τὰς διαμαρτυρίας τοῦ παιδιοῦ.

“Αν δὲν ἐφορῶσε προσωπίδα ὁ δικαστής, σοβαρὸς θὰ συζητοῦσε μετ’ πάθος περὶ δικαίου, ἀλλὰ ἐφορῶσε καὶ εἶπε καθαρά τὴν γνώμην του.

— “Απόψε δὲν ἔχει δικαιοσύνη.

Καὶ εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐπεθύμει νὰ ἐκφράζεται συχνότερα ἔτσι, ἂν μαζὶ μετ’ τὴν τήβεννον ἔβαζε καὶ προσωπίδα.

Καὶ τὸ συμπέρασμα ὧλων αὐτῶν: οἱ ἄνθρωποι καὶ μασκαρεμένοι καὶ ἄμιασκάρευτοι εἶνε ἀπελπισία.

ΣΑΝΤΣΟΣ

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Θεόδωρος Σπάθης

ΑΛΗΘΕΙΑ, τὸν χάρηκα τὴν βραδεῖά πού ἔδωσε τὴν συναυλίαν του εἰς τὸ “Οδεῖον “Αθηνῶν. Θεριοὶ θαυμασταὶ τοῦ οἱ περισσότεροί, ἄλλοι φίλοι καὶ γνώριμοι, ἐπλημμύρησαν τὰς μικρὰς αἰθούσας καὶ τὴν εἰσοδὸν τοῦ “Οδεῖου νὰ συγκαρῶν τὸν καλλιτέχνην. Τοσοῦτοις, λεπτοκαμωμένοι, ἀγκυλιασμένοι τὸ βιολί του, — θερμὸν ἀκόμη ἀπὸ τοὺς τόνους πού τοῦ δόνησαν τὴν ψυχὴν—, χαμένους μέσα στοῦ πλήθος πού τὸν ἀναζητοῦσε.

Συνγὰ αἱ “Αθηναὶ παρέχουν τέτοιες καλλιτεχνικὲς συναυροῖσεις. Μὰ εἶναι διπλὴ ἡ χαρὰ ὅταν οἱ τεχνῖται τυχαῖν νὰ ἦναι πατριῶται μᾶς: ὁ Καζαντζής, ὁ Λαμπρινός, ὁ Καλομοῖρης, ὁ Σπάθης τώρα.

Δὲν ἤξεύρω ἂν ἄλλοι μεγάλοι μουσικοὶ ἐπαιζάν πιδ πλατεῖα, ἂν τὸ παῖξιμόν των ἀνοίγῃ μεγάλους ὁρίζοντας. Μὰ ἡμπορῶ νὰ εἰπῶ μετ’ τὸ χεῖρ στὴν καρδιά, ἐνθουσιασμένοι μετ’ τὸν νέον βιολιστὴν, πῶς ἡ τέχνην του πρῶτα-πρῶτα κλείνει μέσα της ἕνα μεγάλο χάρισμα, ἐκεῖνο πού ὀλίγοι τὸ ἔχουν καὶ δὲν ἡμποροῦν ἄλλοι νὰ τὸ ἀποκτήσουν.

“Ο κ. Σπάθης κατορθώνει, συγκρατῶν τὸ αἰσθημά του, νὰ μεταδίδῃ εἰς τὸν ἄλλον τὴν συγκίνησιν βαθειὰ κι’ εὐγενικά. Δοξάρι ἐλαφρὸ καὶ τεχνικόν, ἀληθινὰ ἐμψυχωμένον εἰς τὰ adagio, κρύβει μέσα του καὶ πάθος καὶ ποιήσιν.

“Απὸ τὴν πρώτῃν στιγμὴν πού τὸν ἐδέχθηκα εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», εἶδα τὸν καλλιτέχνην ὁ ὁποῖος ζῇ μετ’ τὴν σεμνὴν αὐτοπεποίθησιν καὶ μετ’ τὸ ὄνειρον τῆς μεγάλης τέχνης. “Οσον εἶναι νέος—25 ἔτῶν νομίζω—τόσον ἡ φυσιογνωμία του δείχνει τὴν σκέψιν καὶ τὴν μελέτην. “Ιερεὺς, τὴν στιγμὴν πού παίζει τὸ κονσέρτο τοῦ Μπρούχ, καμμία κίνησις πού νὰ πειράξῃ τὸν θεατὴν καὶ νὰ τὸν ἀπασχολῇ ἄδικο. Διαβάζω εἰς τὴν στάσιν του: «Σβύσιμον κάθε θεατρικῆς ἐντυπώσεως: μόνον ἡ μουσικὴ νὰ μιλῇ, αὐτὴ ὅπως εἶναι, ἐλευθερὴ ἀπὸ ἐπιδείξεις καὶ στολίδια». Εἶναι ἡ ιδεώδης ἐκτέλεσις αὐτῇ, πού πάντα ποθῶ. Νὰ ξεχάσῃς καθεστὶ καὶ νὰ ταξειδεύῃς μέσα εἰς τὴν σκέψιν καὶ τὸ πάθος τοῦ καλλιτεχνήματος.

Καὶ νὰ χειροκροτήσω ἔπειτα, σὰν νὰ ξυπνῶ ἀπὸ ἕνα ὄραμα, πού μετ’ παρασύρει μακριὰ, καὶ μετ’ κάμνει νὰ λησιμονῶ τὰ γύρω μου, καὶ αὐτὸν τὸν μουσικόν.

Κ. Μ.

ΜΟΥΣΙΚΗ

“Οδεῖον “Αθηνῶν

Τὸ ἰταλικὸν λόγιον *bisogna nascere per essere* ἐφαρμόζεται αὐτὴν τὴν φορὰν κατὰ γράμμα. “Ο κ. Σπάθης ἐγεννήθη διὰ βιολιστῆς. “Ετελείωσε. Δὲν ἐξετάζω καθόλου τί σπουδὰς ἔκαμε οὔτε τί σχολικὰ δοκουμενὰ ἔσχε, διότι αὐτὰ δυνατόν νὰ τὰ ἔχουν ἀποκτήσει καὶ ἄλλοι θέσει καλλιτέχνη καὶ ὄχι φύσει καὶ νὰ τὰ παρουσιάσουν ἐκάστοτε ὡς πειστήρια τῆς καλλιτεχνικῆς των δεινότητος, πειστήρια, τὰ ὁποῖα δὲν διαφέρουν ὁπωσδήποτε μιᾶς ἐπιτυχοῦς προσωπιδος. “Ο ἀληθινὸς ὅμως καλλιτέχνης δὲν ἀναδεικνύεται εἰς τὸ σχολαστικὸν περιβάλλον τῶν ὁδῶν, ἀλλ’ ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς ὁποίας θὰ ἀφήσῃ αὐτὰ καὶ θὰ ἀποδυθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐν τῇ διεθνεί μουσικῇ κόνιστρᾳ.

Καὶ ἰδοὺ ὁ κ. Σπάθης, παροτρυνόμενος ὑπὸ τῆς ιδιοφυΐας του πρὸς τὰ μεγάλα, μόλις ἐγκατέλειψε τὰ μαθητικά του ἐδῶλια, ἀνῆλθε τὰ ἐπισημότερα *podium* τῶν Παρισίων καὶ τοῦ Λονδίνου καὶ κατέπληξε καὶ συνεκίνησε καὶ ἐπροκάλεσε κριτικὰς, εἰς τὰς ὁποίας ἀνεμυγνύοντο ὀνόματα Σαραζάτ, Τόμπον καὶ ἄλλων ἐπισημοτήτων τοῦ βιολιού. “Αλλὰ καὶ εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ θάμβος τῆς ἐν τῇ ξένῃ ἐπιτυχίας του ὁ κ. Σπάθης δὲν ἔπαυσε νὰ σκέπτεται ἑλληνικῶς. Μέσα εἰς τὴν ἀγλὴν καὶ τὴν οὐρίαν τοῦ Λονδίνου καὶ τῶν Παρισίων ἐνεθυμήθη τὴν ἡλικίαν πατρίδα του εἰς τὴν ὁποίαν ἐνυθολογήθησαν κάποτε οἱ “Ορφεῖς, οἱ Δημόδοκοι, οἱ Φῆμοι καὶ αἱ “Ελικωνιάδες. Αὐτοὶ οἱ μυθολογικοὶ μαγῆται οἱ ἐλκύσαντες κατὰ καιροὺς εἰς τὴν “Ελλάδα ὅλας τὰς μουσικὰς καὶ καλλιτεχνικὰς ἐν γένει μεγαλειότητας δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴ προσελκύσουν καὶ τὸν νεαρὸν ὁμογενὴ καλλιτέχνην, ὁ ὁποῖος ἀφήσας πρὸς στιγμὴν ἐπιτυχίας καὶ κέρδη, ἦλθεν εἰς τὴν σεμνὴν αἴθουσαν τοῦ “Οδεῖου διὰ νὰ μᾶς ἐπιδείξῃ μαζί μετ’ τὴν μεγάλην τέχνην του καὶ κάποιαν ἰδεολογίαν καὶ ὥραιον πάθειαν.

Καὶ ἐμφανίζεται πρὸ ἐνὸς πλέον ἢ ἀναριθμήτου κοινῷ μετ’ τὸ θάρρος καὶ τὴν πεποίθησιν τὴν ὁποίαν ἐμπνέει ἡ ἀδρὰ γνώσις. “Αρχίζω ἀπὸ τὴν στάσιν του. Πρότυπον. Προσέχω πολὺ εἰς τὴν στάσιν, διότι αὐτὴ μοῦ λέγει ἂν ἕνας καλλιτέχνης γνωρίζῃ νὰ «κρατῇ» τὸ ὄργανόν του. “Ητο τόσοσ καλὰ ἡρμοσμένον σύμπλεγμα, τοῦ Σπάθῃ μετ’ τὸ βιολί του, ὥστε ματαίως τώρα προσπαθῶ νὰ διαπλάσω εἰς τὴν φαντασίαν μου τὸν νεαρὸν καλλιτέχνην ἄνευ τοῦ προσφιλοῦς ὁργάνου του, ἀπαράλακτα ὅπως δὲν εἰμπορῶ νὰ φαντασθῶ τὸν “Απόλλωνα ἄνευ λύρας. Καὶ ἡ ἐκτέλεσις ἀρχίζει καὶ μᾶς παρουσιάζει μίαν *virtuosité* διηγησιμένην μετ’ μίαν εὐγενὴ ὑπεραισθηματικότητα, μετ’ μίαν παραστατικωτάτην ζωγραφικότητα, μετ’ πολλὴν δόσιν λογικῆς καὶ ἀπηλλαγμένης κάθε τυχοδιωκτικῆς ταχυδακτυλογραφίας. “Η δοξαρία του καθαρὰ καὶ πολὺ εὐγλωττος. Τὸ κονσέρτο *Sol min.* τοῦ Bruch δὲν εἶναι σύνθεσις ἡ ὁποία εἰμπορεῖ νὰ ἐπιτελεσθῇ εἰς δάκτυλα μέτρια. “Απαιτεῖ πείραν καὶ μηχανισμόν ὄχι τυχαῖον. Καὶ ὁ κ. Σπάθης μᾶς ὑπεδείκνεν ἕνα μηχανισμόν πρώτης τάξεως, τὸν ὁποῖον ἀνέπτυξεν ἐτι μᾶλλον εἰς τὸ *Allegro* τοῦ ἀνωτέρου κονσέρτου καὶ εἰς τὸ δυσκολώτατον *Rondo capriccioso* τοῦ Saint Saens.

“Εκεῖ ὅμως ὅπου ὁ Σπάθης ἀναδεικνύεται ἀληθινὸς καλλιτέχνης εἶναι ὁ χρωματισμός του. Εἰς ἕνα δοξάρι εἶναι πολυτιμότερος συμβολὸς τὸ αἰσθηματὸν ὁποῖον δὲν πρέπει νὰ εὐρίσκειται ποθενᾶ ἄλλου παρὰ μόνον εἰς τὸ «ἐγὼ» τοῦ καλλιτέχνου. Δάνειον ἢ καθ’ ὑποβο-

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΠΑΘΗΣ

λήν αίσθημα εις μίαν εκτέλεσιν είναι άστειον. Ένας καλλιτέχνης εϋθύς μόλις ήθελε έννοση ότι στερείται άτομικου αίσθήματος και άρχιση νά δανείζεται άλλοθεν, όφείλει νά καταθέση την έντολήν πρό της άληθινής τέχνης, άλλως κατ' οϋδέν θά διαφέρη ενός άπλου ταχυδακτυλογράφου.

Ο κ. Σπάθης μās έδωσε θανάσια δείγματα του χρωματισμού εις τó Adagio του Bruch, εις την Romance του Wieniawsky και ιδίως εις τά εκτός του προγράμματος εκτελεσθέντα Souvenir του Drgla και την Traumerei του Schumann. Όμολογώ ότι πρώτην φοράν ήκουσα τόσον ζωντανήν την γνωστήν Souvenir του Drgla. Οϋτω και μόνον οϋτω πρέπει νά παίζεται τó αιδέριον εκείνο καλλιτέχνημα, τó όποϊον ό Σπάθης έπαιξε με ένα αίσθημα γεμάτο σφρίγος, γεμάτο θερμότητα, ή όποια χαρακτηρίζει ήμās τους μεσημβρινούς. Διότι ό κ. Σπάθης αισθάνεται και χρωματίζει ως γνήσιος μεσημβρινός. «Τί τά θέλετε, κύριε—μου είπε μετά την συναυλίαν, πολύ μεταφορικώς και πολύ διφορούμενος—είναι ώραιον τó έδελεύαίς, αλλά προτιμώ τó θυμάρι...». Ό νοών νοεΐτω. Άς τά ακούσουν καλά αυτά οί έγγόριοί μας υπερβόρειοι, οί δμυχλοχαρείς και οί παγετοχαρείς. Δέν γνωρίζω ποίον είναι τó πρόγραμμα του διακεκριμένου μας καλλιτέχνου, άλλ' ως άνθρωπος φιλότεχνος τολμώ νά συστήσω εις την Σ. Διεύθυνσιν του Ώδειου όπως τόν κρατήση καθηγητήν του βιολιού, διότι είναι πλέον ή βέβαιον ότι εις τó ζήτημα αυτό πολύ σπανίως μέχρι τούδε έπέτυχεν ό κ. Νάζος.

Όσον άφορᾷ την όρχήστραν κατ' εκείνην την συναυλίαν, λυπούμαι πολύ ότι μόνον ψόγους έχω νά τη άπευθύνω. Ό κ. Μαρσίκ άντιθέτως από της πρώτης του εμφάνισως πολύ παραδόξως έφάνη κατά την περίστασιν ταύτην κυριολεκτικώς μετριώτατος. Πολύ συχνά

περιέπιπτεν εις μεγάλα ρυθμικά σφάλματα τά όποια προϋκάλουν μεγάλην δυσανάσχετησιν εις τόν κ. Σπάθην, γενομένην καταληπτήν και από τόν μάλλον άδαή άκροατήν. Η stonazione δέ της όρχήστρας ήτο πλέον ή καταφανής. Εις την συμφωνίαν του Freischütz κάθε από τά τέσσαρα κόρα ειχε ιδιικήν του tonalita. Έάν αυτά, δέν συμβαίνουν εις τó Παρίσι, πάντως δέν όφείλουν νά συμβαίνουν και εις τās Άθήνας.

Θ. Ι. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΔΗΣ

Εις τó Ώδειον Λόττενερ εωρτάσθη κατ' αυτός ή έκασοτή επέτειος της γεννήσεως του Μένδελσον. Έξετελέσθη λίαν έπιτυχώς ή «Βαλπουργία νύξ» του έορταζομένου μουσουργού, δικαιώσασα άρκετά τους άγρύτους μόχθους του κυριωτέρου μοχλού της εργασίας αυτής κ. Μπέμμερ. Οί χοροί και οί σολίστ κ. κ. Βενιζέλος, Βόλτσης και ή Δις Κρέμμερ πολύ καλά μελετημένοι και έκφραστικώτατοι. Η αΐθουσα ήτο υπερπλήρης και ή γενική έντύπωσις άρίστη. Η άνωτέρω εκτέλεσις κατά γενικήν άναζητήσιν θά επαναληφθῇ λίαν προσεχώς.

Θ. Ι. Σ.

Είναι σχεδόν δύο χρόνια που άκούσαμεν εις τās Άθήνας τó τραγούδι της Δδος Έλπίδος Καλογεροπούλου, τεχνικόν, με τόνους γλυκείς. Έκτοτε άντί νά παρουσιασθῇ εις κανένα θέατρον, όπως ειχε προσκληθῇ εις τó Μιλάνον, έξηκολούθησε νά σπουδάξῃ εις τó Ώδειον τών Παρισίων υπό τόν καθηγητή Cazeneuve. Και τώρα με τó ψευδώνυμον Σπεράντσα εμφανίζεται αυτός τās ήμέρας εις τó παρισινόν θέατρον Opéra Comique. Πρόκειται νά παίξῃ ή την Τόσκαν ή τó Σαμινώ.

Γράφομεν τās όλίγας αυτές λέξεις διά ν' άναγγείλωμεν άπλως την άρχήν του καλλιτεχνικού σταδίου της Δδος Καλογεροπούλου, έπιφυλαττόμενοι νά δημοσιεύσωμεν τās περι αυτής κρίσεις. Και τó άναγγέλλομεν με ειλικρινή χαράν διά την συνεργασίαν της τά «Παναθήναια».

ΣΠΕΡΑΝΤΣΑ — ΕΛΠΙΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Άμερικανική σχολή

Συνεδρία της 23 Ιανουαρίου 1909.—Παρέστη ή πριγκίπισσα Σοφία και πολυάριθμοι διπλωμάται, άρχαιο-λόγοι, καθηγηταί και άλλοι.

Πρώτος λαβών τόν λόγον ό διευθυντής της Σχολής κ. Hill έμνήσθη έν άρχῃ του θανάτου του ήμετέρου λογίου Δ. Βικέλα, του C. Norton, πρώτου προέδρου του Άμερικανικού Αρχαιολογικού Ίνστιτούτου, θανόντος κατ' Οκτώβριον του 1908 και του J. Wright, καθηγητού της Έλληνικής έν τῷ πανεπιστημίῳ Harvard και έτησίου καθηγητού της έν Άθήναις Άμερικανικής Σχολής κατά τó 1906-1907, θανόντος τόν παρελθόντα Νοέμβριον.

Είτα έποήσατο έπισκόπησιν τών κατά τó παρελθόν έτος εργασιών της Σχολής, τó μεν διαφόρων μελετών περι του Έρεχθείου, τών Προπυλαίων και του άναθήματος του Δαόχου έν Δελφοίς, τó δέ άνασκαφών έν Κορίνθῳ και παρὰ την Κρήτην εις την νήσον Μοχλόν υπό του κ. Seager, αΐτινες παρέσχον σπουδαιότατα έξαγόμενα.

Είτα ό γραμματεὺς της Σχολής κ. G. Elderkin έπραγματεύθη περι της έν Κορίνθῳ μεγάλης κρήνης της καλουμένης Γλαύκης, ής κατά τó παρελθόν έτος έξηκολούθησε και έπεραιώθη ή άνασκαφή. Αυτή πιθανώς κατασκευασθεΐσα επί Περιάνδρου πρὸς άποταμίευσιν του ύδατος πηγής άναβλυζούσης κατά τους πρόποδας του Άκροκορίνθου, διατηρεΐται πολλῷ κάλλιον ή αΐ κρήναι τών έν Μεγάροις και Άθήναις τυράννων και σύγκεται έκ μίας στοάς, κατά τó πλείστον κατεστραμμένης και έξ διαμερισμάτων λελαξευμένων έν τῷ βράχῳ, ών τó μέγιστον έχει μήκος 33 μ., πλ. 3 1/2—4, ύψ. 5,60. Τούτο δεχόμενον πρώτον τó ύδωρ έχει υποστή μεγάλην φθοράν, πιθανώς κατά την καταστροφὴν της πόλεως υπό τών Ρωμαίων. Άξιον σημειώσεως ότι άνά τρία διαμερίσματα της κρήνης ήδύναντο νά καθαρισθῶσι και νά πληρωθῶσιν οϋτως ώστε οὐδ' επί ήμεραν νά υπάρξῃ έλλειψις ύδατος. Πληρουμένων πάντων διαμερισμάτων, τó πλεονάζον ύδωρ έρρεεν εις ιδιαίτερον ύδραγωγείον πρὸς περαιτέρω χρησιμοποίησιν. Η χωρητικότης της κρήνης ήν περίπου 527 κυβικά μέτρα, ή δέ της κρήνης του Θεαγένους 305. Η θολοσκεπὴς στοά είχε μήκος 9 μέτρων και πλάτος 3,30. Δύο σειραί κίωνων υπεβάσταζον τά έν τῷ βράχῳ λελαξευμένα έπιστύλια, έξ ών μόλις σφίζεται τεμάχιον. Της στοάς οί μεν έσωτερικοί κίονες ήσαν οκτάγωνοι, οί δέ έξωτερικοί τετράγωνοι, ών σφίζονται μόνον αΐ βάσεις.

***

Μετά τόν κ. Elderkin σπουδαιότατην έποήσατο διάλεξιν ό Dr. William Prentice, τακτικός καθηγητής του πανεπιστημίου του Princeton και έτήσιος καθηγητής της ένταῦθα Άμερικανικής Σχολής κατά τó τρέχον έτος. Η διάλεξις θέμα έσχε τās έρεύνas τών δύο άμερικανικών έπιστημονικών άποστολών ήτοι της «The American Arch. Expedition to Syria in 1899-1900» και της «The Princeton University Expedition to Syria in 1904-1905», περι ών παρασκευάζονται ήδη πρὸς δημοσίευσιν ιδία συγγράμματα: ειδικώτερον δέ έπραγματεύθη «περι Πόλεως και ήγεμονικής επάυλεως έν Συρία τών πρώτων χριστιανικών χρόνων».

Μία τών έρευνηθεισών χωρῶν κείται μεταξύ της έρήμου και τών πόλεων Άντιοχείας και Άπαμείας. Αυτόθι ευρέθησαν κατηρειπωμένοι περι τās τριακοσίας πόλεις. Αΐ πλείσται τούτων ψοϋντο υπό διαχιλίον ή τριαχίλιον κατοίκων και ήκμαζον κατά τους πρώτους αιώνας του χριστιανισμού. Η χώρα ήρημώθη δι' επανειλημμένων πολέμων, σεισμών και άλλων συμφορῶν και αΐ πλείσται τών πόλεων έπαυσαν οικούμεναι από

του έβδόμου αιώνας. Έν τοίς έρειπώσιν αυτών ευρίσκονται πολλοί χριστιανικοί ναοί, διώροφοι και τριώροφοι οικίαι, πύργοι ύψους ένίστες έξ όρόφων, έργαστήρια και άλλα οικοδομήματα.

Η υπό του κ. Prentice περιγραφείσα πόλις, ως χαρακτηριστική, είχε τρεις ναούς, δύο βαπτιστήρια, άγοράν, πύργον, δύο όδους μετ' έργαστηρίων και καπηλείων και πολλές ιδιωτικές οικίας, ών ή έποχή καθορίζεται, οϋ σπανίως, δι' έπιγραφῶν κεχαραγμένων επί τών υπερθύρων.

Η ήγεμονική έπαυλις κείται εις τó κράσπεδον της Συριακής έρήμου, τεσσαράκοντα περίπου χιλιόμετρα ΒΑ της Hama. Τά έρείπια άνήκουσιν εις μεγαλοπρεπές οικοδόμημα μεγάρου, πενήνκοντα τετραγωνικών μέτρων έκτάσεως, ώραιον χριστιανικόν ναόν, ρυθμού της έν Κωνσταντινουπόλει Αγίας Σοφίας, στρατώνας δυναμένους νά περιλάβωσι τριακοσίους και τετρακοσίους ίππείς μετά τών ίππων αυτών και μικράς τινας και άπλās οικίας. Τά οικοδομήματα ταῦτα εκτίσθησαν κατά τó τέλος της βασιλείας του αυτοκράτορος Ιουστινιανού. Ο κ. Prentice εξήνεγκε την γνώμην ότι τó μέγαρον ήγέρθη πιθανώς διά τόν Ιωάννην, τόν νόθον υιόν της αυτοκρατείρας Θεοδώρας. Ο ίστορικός Προκόπιος διηγείται ότι ό Ιωάννης οϋτος άνετράφη έν Άραβία, μετέπειτα έπεσκέφθη την μητέρα του εις την Βασιλεύσαν, είτα δέ οϋδεις επανείδεν αυτόν. Δυνατόν νά μη έφονεύθη, ως ό Προκόπιος φαίνεται υπονοῶν, άλλ' ότι έξωρίσθη της Πρωτεύουσας, μετά τινα δέ χρόνον τó ένδιαίτημα τούτο ήγέρθη δι' αυτόν, παρὰ τās διατριβάς της νεότητός του, άλλ' ίκανώς μακράν της Κωνσταντινουπόλεως.

Άρχαιολογική Έταιρεία

Η πρώτη κατά τó έτος τούτο έπιστημονική συνεδρία της Άρχαιολογικής Έταιρείας συνεκροτήθη την 29ην Ιανουαρίου. Εις αυτήν ώμίλησεν ό κ. Γεώργιος Σωτηριάδης περι τών έλλειψειδών κτισμάτων του Θέρμου. Εις τά αρχαιότερα του έκτον προ Χριστού αιώ-νος στρώματα του ναού του Απόλλωνος εις τόν Θέρμον παρετηρήθη πρώτον άρκετόν πλήθος μεγάλων πίων, οΐτινες ευρέθησαν γεμάτοι από στάκτην, τεμάχια ανθρώπων και μέσα πλήθος καμμένων όστων ζώων τó περιεχόμενον τούτο εινε έντελώς όμοιον πρὸς τó του μεγάλου Βωμοῦ, παλαιότερου του ναού, του οποίου ή στάκτη ευρέθη διεσκορπισμένη εις άρκετήν υπό τó δάπεδον αυτού έκτασιν. Δεύτερον, άπεκαλύφθησαν νοτίως του ναού και βορειοδυτικώς αυτού κτίσματα έλλειψειδους σχήματος, παλαιότερα του ναού, όστις ως γνωστόν άνήκει εις τόν έκτον αιώνα. Τρίτον έντός του ναού και υπό τó δάπεδον αυτού παρετηρήθησαν βάσεις στύλων κατά κανονικάς άποστάσεις διαδεχόμεναι άλλήλας εις σχήμα έλλειψειδους πάλιν. Αφού ό λαών περιέγραψε τά ευρήματα ταῦτα έν σχέσει πρὸς την όλην άνασκαφήν του ναού, και διά τών συλλεχθέντων άγγείων (γεωμετρικών πάντων) ώρισε την χρονολογίαν τών, προσέβη έπειτα εις την εξήγησιν τών. Η λεπτομερής περι τούτου όμιλία του κ. Σωτηριάδου δημοσιεύεται κατ' αυτές, διό ένταῦθα αναφέρομεν μόνον τó έξαγόμενον τών έπιστημονικών αυτού πορισμάτων. Τους μεν πίδους συνδέει πρὸς την ελλαβή συνήθειαν τών Έλλήνων κατά τους αρχαίκοις χρόνους πρὸς διατήρησιν τών λειψάνων της θυσίας, τά όποια επίσης έθεωροῦντο άνήκοντα εις τους θεούς. Τό δέ μέγα έλλειπτικόν κτίριον, έναντίον πρὸς τās ύπ' άλλων δοδεΐσας έρμηνείας, εξηγεί ως ήρῶν την εξήγησιν του ταύτην στηρίζει ό κ. Σ. εις τās περυσινάς άνασκαφάς, αΐτινες έφεραν εις φῶς πίδους μικρούς και άμφορείς πλήρεις πάλιν στάκτης και καμμένων όστων ζώων, τοποθετημένους με τó στόμιον πρὸς τά κάτω επί λιθίνης έκαστος πλακός πλησίον τών δύο τάφων,

τούς οποίους άνευρεν άλλοτε έντός του κτίσματος τούτου. Τάς δέ έλλειψοειδώς διατεταγμένας βάσεις στύλων έξηγήσεν, εναντίον πάλιν προς τινα περί τούτου έκφρασθείσαν γνώμην, όχι ως περιστύλιον υποθετικού τινος άρχαϊκού ναού, άλλ' ως πιθανόν θρησκόν του ιερού χώρου του περί τόν βωμόν. Τοιουτοτρόπως άναγρείται και ή ιδέα του «έν σχήματι άφρικανικής καλύβης» μετά περιστύλιον ύποθεθέντος άρχαίου ναού, έξ ου δήθεν μετηνέχθη ή άρχιτεκτονική ιδέα της περιστάσεως (πτερού) και εις τούς πρώτους δωρικούς ναούς της Ελλάδος. Έν γένει έκ της ζητήσεως αυτού ο κ. Σ. περί της σημασίας τών φαινομένων της σκαφής του Θέρμου ώρηθή και εις γενικώτερα προς αυτά συνδεόμενα άρχαιολογικά προβλήματα, διά να έκφράση και περί τούτων ιδίαν, πολλής προσοχής άξίαν, γνώμην. Τοιουτοτρόπως ήρνήθη την όρθότητα της αποκλειστικής άναφοράς του σχεδίου τών περιφρήμων άνατόρων Κνωσού και Φαιστού (συνπλέγματος κτισμάτων περί κεντρικήν μεγάλην αύλην) εις τό σχήμα του έν Χαμαίτι της Σητείας Κρήτης εύρεθέντος έλλειπτικού κτίσματος. Έν γένει ή άνακοίνωσις του κ. Σ. ήτο μεστή ιδιαιτέρων παρατηρήσεων και σκέψεων περί τών συναγομένων της μακράς αυτού εις τόν Θέρμον εργασίας, ήτις έδωκεν άφορμήν ν' άνακινήθωσι γενικώτερα άρχαιολογικά ζητήματα και νά προκληθή καρποφόρος περί αυτών συζήτησις μεταξύ τών άρχαιολόγων.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΕΙΣ την αίθουσαν του Ώδειου ο κ. Γρ. Ξερόπουλος ώμίλησε τελευταίως εις την σειράν τών διαλέξεων του «Ελληνικού Κόσμου» περί της σχέσεως μεταξύ άρχαίας τραγωδίας και νέου δράματος. «Αν και φαινομενικώς υπάρχουν τόσαι διαφοραί, έν τούτοις έσωτερικώς, ύπεστηρίξε, τό νέον έλληνικόν δράμα δέν εινε τίποτε άλλο παρά ή άρχαία τραγωδία με συμμερινόν ένδυμα. Διά νά δυνηθούν οι άκροαταί νά συγκρίνουν άπηγγέλθυσαν άποσπάσματα της «Αντιγόνης» έκ της μεταφράσεως του κ. Κ. Μάνου υπό της Κας Θεώνης Πατά με ποιητικήν και βαθέως συγκινούσαν άπαγγελίαν, και του κ. 'Αναστασάδη. Επίσης υπό τών ιδίων ένας διάλογος τών «Πετροχάρηδων» του κ. Π. Χόρν. Από τό «Κόκκινο Πουκάμισο» του κ. Σ. Μελά έπαιξε μίαν σκηνήν με θαυμαστήν φυσικότητα ή Κα Κυβέλη Θεοδωρίδη συμπράττοντος του κ. Ν. Παπαγεωργίου.

A. M.

Ο ύφηγητής κ. I. Χατζηλουκάς γράφει εις τό τελευταίον τεύχος του περιοδικού 'Ελληνισμός περί τών 'Ελλήνων διπλωματών και περί της επιδράσεως αυτών εις την διατήρησιν της έλληνικής ένδότητος κατά τούς τέσσαρας αιώνας της δουλείας. Εις 'Ελλήνας και μάλιστα διδασκάλους και κληρικούς, άνετίθεντο υπό τών ξένων κρατών σπουδαιόταται διπλωματικά άποστολαί, κατά τας οποίας αυτοί δέν έλησμόνουν και τό καθήκον προς την πατρίδα. Αναφέρονται τόν 'Ιωάννην Δάσκαριν ο οποίος ως άντιπρόσωπος του Πάπα Κλήμεντος του Ζ' προσφωνών τόν νικητήν Κάρολον Ε' τό 1525 δέν παρέλειπε νά όμιλήση και περί της Ελλάδος. «Οχι μόνον ο Πάπας, αλλά και ή άρχαία Ελλάς, Μεγαλειότητα, με στέλλει ένταύθα ίνα σās καθικετεύσω και λάβητε έλεος ύπέρ αυτής. Λέγων άρχαίαν 'Ελλάδα έννοώ τούς μεγάλους εκείνους άνδρας, τούς οποίους ή γή αυτή παρήγαγε και ούτινες καθωρρίσαν και έδίδαξαν τόν κόσμον πᾶσαν άρετήν και πολιτισμόν. Τοιούτοι ειναι οι ήρωες 'Ηρακλής, Θησεύς, 'Ιάσων, οι νομοθέται Μίνως, Ανκούργος, Σόλων, οι βασιλείς, οι ποιηταί, ιστορικοί... Οι 'Ελληνες έξεύρεον και έδίδαξαν τās έπιστήμας, έδωκεσαν τῷ κόσμῳ τούς νόμους, την θρησκείαν και τās τελειοποιούντα τούς ανθρώπους ήθη. Οθεν δύνασθε, Μεγαλειότητα, νά λάβητε ύπ όνρει πόσας ύποχρεώσεις

έχουσιν όλοι οι λαοί ούτοι προς τό 'Ελληνικόν' Έθνος, ούτινες όφειλον νά γνωρίζωσι την 'Ελλάδα ως μητέρα των και τούς 'Ελλήνας ως κυρίους και προστάτας των! Πάντες ούτοι με στέλλουσι εις την καισαρικήν σας Μεγαλειότητα. Μή νομίσητε, Μεγαλειότητα, ότι ειναι όνειρον. Όλοι ούτοι οι άρχαίοι 'Ελληνες, περιπτάμενοι έδω εις τόν άέρα, δηλαδή τὰ πνεύματά των, σās παρακαλοῦσι και σās καθικετεύουσι, Μεγαλειότητα, νά έλευθερώσητε την 'Ελλάδα.

Ο κ. Χατζηλουκάς αναφέρει και άλλους 'Ελλήνας οι οποίοι άργότερον έστέλλοντο υπό της 'Οθωμανικής Κυβερνήσεως άντιπρόσωποι εις τās ξένας αύλās και όμιλεί περί τών υπηρεσιών τās οποίας παρέσχον εις την πατρίδα.

ΕΓΡΑΦΗ αυτάς τās ήμέρας ότι ο 'Όσκαρ Ουάιλντ, ο συγγραφεύς του *De Profundis* και της *Φλωρεντίας τραγωδίας*, ζή, ότι ο άγγλος αισθητικός περιεφέρετο εις τό Τουρίνον και ότι μόλις τόν έπλησίαζε κανείς, άπεμακρύνετο φοβούμενος μήπως άναγνωρισθί.

Ο Ουάιλντ είχε άλλοτε κατοικήσει εις τήν Νεάπολιν. Ο κ. Μαρτινέλλι, Ναπολιτάνος, ένθυμούμενος τόν ποιητήν από τās έπισκέψεις του εις τό «Καμπρίνου» της Νεαπόλεως, εύρίσκει τώρα εις τό Τουρίνον ιδιοκτήτης κινηματογράφου. Αυτός ο κ. Μαρτινέλλι ειπεν εις τόν άνταποκριτήν της «Τριμπούνας» ότι εις τόν Ουάιλντ εις τό Τουρίνον, δέν έπρόφθασεν όμως νά του όμιλήση διότι εκείνος μόλις άντελήφθη ότι άνεγνωρίσθη, έμπήκε εις την όδόν 'Αλφιέρη και έχάθηκε.

Πώς εξηγείται ή νεκρανάστασις αυτή; διότι διηγούνται ότι και εις άλλας πόλεις τόν 'Ειδαν από της εποχής του θανάτου του (1900) εις την Τεργεστίνην, εις την Βενετίαν, εις την Φλωρεντίαν. Ο ύπηρέτης του «Ξενοδοχείου της 'Αλσατίας» εις τό Παρίσι όπου, και απέθανεν ο ποιητής, διηγείται ότι την νύκτα της 26 Νοεμβρίου 1900 εις μίαν κυρίαν κατάμαυρα ντυμένην και σκεπασμένην με πυκνόν βέλο πού βοηθοῦσε τόν Ουάιλντ ν' άνέβη τις σκάλες του ξενοδοχείου. Ηθέλησε νά πλησιάση άλλ' ή κυρία του ειπε ν' άπομακρυνθί διότι ο κ. Ουάιλντ ήτο πολύ άρρωστος: την άλλην ήμέραν όταν ο θαλαμηπόλος πήγε νά τόν έρωτήσει πώς ειναι, τόν εύρηκε πεθαμένον. Η φυσιογνωμία του όμως ήτο τόσοσν άλλοιότικη ώστε έσχημάτισε την ιδέαν ότι ο νεκρός εκείνος δέν ήτο ο 'Όσκαρ Ουάιλντ.

Ακριβώς την ήμέραν πού ήλθε ή είδησις αυτή της αναβιώσεως του άγγλου ποιητού, ο κ. Νιρβάνας έλαβεν από την 'Αμερικην την εικόνα του Ουάιλντ, από τό χέρι 'Αμερικανού ζωγράφου την οποίαν και δημοσιεύομεν εις τό τεύχος αυτό. Συγχρόνως παραλαμβάνομεν από τό Νέον Άστν της 8 Φεβρουαρίου έν άποσπάσμα του χρονογραφήματος του Νιρβάνα πού έψαψε με τόν τίτλον: *Η εικόνα του Δόριαν Γκρέυ*.

Τί ήθελε λοιπόν εξαφνα, χωρίς νά την περιμένω και εις τόσοσν επίκαιρον στιγμήν, ή εικόνα αυτή του 'Όσκαρ Ουάιλντ, τραυματισμένη μυστηριωδώς διά μέσου του στερεού περιβλήματός της; Την έτοποθέτησα άπέναντί μου και ήρχισα νά την κυττάζω προσεκτικά. Έζητούσα εις την φυσιογνωμίαν αυτήν την παιδικήν, με τό βλέμμα τό άόριστον, πού έθώπευεν όλα τὰ πράγματα γύρω, ως κατόπιν άφυπνίσεως από ώραιον όνειρον, με την νοχέλειαν μιās ήδονικής εκμυδενίσεως, με την ειρωνείαν μιās φιλοσοφικής νιρβάνας, εξητούσα κάποιαν εξήγησιν του μυστηρίου. Μίαν στιγμήν τό πρόσωπον του Ουάιλντ μου έφάνη κουρασμένον, πλαδαρόν, άποκαμωμένον. Και ειπα ότι ζή άκόμη, σπαταλών την ζωήν ως εκατομμυριούχος της ζωής. Και μίαν άλλην στιγμήν μου έφάνη τό πρόσωπόν του ανθηρόν και γεμάτον δροσερότητα. Και ειπα πάλιν ότι ο Ουάιλντ απέθανε, όριστικώς την φοράν αυτήν φονεύσας τόν έαυτόν του. Κ' εξηκολούθησα νά τόν κυττάζω διά πολλήν ώραν.

«Λοιπόν ο νεκρός εκείνος, ο οποίος εύρέθη εις ένα παρισινόν ύπερώον, και την κηδείαν του οποίου ήκολούθησαν πέντε άνθρωποι, δέν ήτον ο συγγραφεύς της «Φλωρεντίας Τραγωδίας»; Όλα ειναι πιθανά διά τόν 'Όσκαρ Ουάιλντ.

Ο άνθρωπος αυτός, ο οποίος ήγάπησε τό παράδοξον εις την ζωήν και την τύχην του, και ο οποίος τό έκαλλιέργησεν ως έξωτικόν και σπάνιον άνθος, ένα παράδοξον τό όποιον έγγίζει συχνά τὰ όρια μιās άνωτέρας αληθείας, ο άνθρωπος αυτός ο οποίος εξέφρασε τό δόγμα, ότι ή τέχνη εινε άνωτέρα από την φύσιν και ο οποίος συνεβούλευσεν ότι πρὸ παντός πρέπει νά έμμεθα «τεχνητοί», δημιουργοῦντες από τόν ίδιον έαυτόν μας ένα καλλιτέχνημα, ο άπολογητής αυτός μιās άνωτέρας κοκκοταρίας, την οποίαν έξ ένστίκτου μετέρχονται αι γυναίκες, αι εύρισκόμεναι έξ ιδιοσυγκρασίας πλησιέστερα προς την τέχνην, παρά προς την ζωήν, ο άνθρωπος αυτός ήτον ο μόνος, πού ειμπορούσε νά φαντασθί ένα πλαστόν θάνατον και νά κηδέυση ένα τρίτον άντι του έαυτού του. Ίσως ήθέλησε νά γνωρίση και την ήδονήν αυτήν άκόμη. Ίσως ήθέλησε, άποθνήσκων έν τῷ προσώπῳ ενός τρίτου, νά ξαναγεννηθί εις μίαν νέαν ζωήν, συντρίβων τὰ ίδια του δεσμά και δημιουργών μίαν νέαν έλευθερίαν διά τόν έαυτόν του.

Δέν ειξεύρω μ' έγώ τί νά πιστεύσω. Η εικόνα όμως αυτή, ή οποία μου ήλθεν εξαφνα από την άλλην άκραν του κόσμου, χωρίς νά την περιμένω, εξακολουθεί νά έχη δι' έμέ ένα μυστήριο και νά μου φαίνεται κάτι περισσότερον από ένα σχεδιάσμα επάνω εις ένα καρτόνι. Κάτι τι από τό μυστήριο της εικόνας του Δόριαν Γκρέυ κινείται μέσα εις τās γραμμάς της».

ΣΑΣ δίδομεν ένα άποσπασμα χρονογραφήματος του «Περιέργου» πού έδημοσιεύθη εις τό *Εμπρός*, με λεπτοτάτην και χαϊδευτικήν ειρωνείαν.

Προχθές μία κομψή κυρία ώδηγοῦσε ένα άμαξάκι. Τά άλογα ως νά ήσθάνοντο ότι εις την ύψηλήν έδραν της άμάξης δέν εκάθητο σκληρός και σκυθρωπός δικαστής άλλ' ένας άμαξάς χαριτωμένος, έτρεχαν χαρούμενα. Τό μαστίγιον κατήρχετο με εύπλαγχνίαν επί τών πλευρών. Τό μαστίγιον έθώπευε. Καί ή φωνή όσον και άν προσεπάθει νά γίνη αυστηρά και επιτακτική, δέν τό καθώρριζε: ήτο πάντοτε μία φωνή μελωδική. Τά άλογα τών άλλων άμαξών τὰ οποία την στιγμήν εκείνην έδέρνοντο από τούς σκληρούς κυρίους των, παρέτηρουν με περίλυπον βλέμμα, εις τό όποιον κανείς διέκρινε και τόν φθόνον, τὰ εύτυχισμένα άλογα πού τὰ ώδηγει ένα άβρότατον χέρι και δέν έχαρακωνε τὰ πλευρά των ή μαστίξ. Έξαφνα τό άμαξάκι εύρέθη άντιμέτωπον μιās σούστας ή οποία ήρχετο άντιθέτως με μεγάλην όρμήν. Η ώραία άμαξών έφώναξε προς τόν οδηγόν της σούστας, άλλ' εις μάτην. Η κρίσιμος στιγμή ήλθε. Έπέκειτο σύγκρουσις. «Δεξιά» φωνάζει ένας άλλος άμαξάς. Άλλ' ή άμαξών έχασε την ψυχραιμίαν της, και άντι νά στρέψη δεξιά, αφήνει τὰ ήνία και περιφέρει ίκετευτικά βλέμματα. Η σούστα τότε κτυπά με όρμήν επί της άμάξης και πληγώνει τὰ δυστυχισμένα τὰ άλογα. Μετά έν τέταρτον ή άμαξα επανέλαβε τόν δρόμον της. Άλλά τώρα τὰ άλογα επήγαιναν με σκυμμένα τὰ κεφάλια ως νά έσυλλογίζοντο. Ίσως νά έσυλλογίζοντο τό κακόν πού τούς έκαιε ή γυναικεία θαπεία. Και ίσως νά έλεγαν μεταξύ των: «αυτό τό γυναικείον χέρι και όταν χαϊδεύη, κακό κάνει. Καλλίτερα νά μās έδερνε ένας άμαξάς».

ΕΝΑΣ ποιητής και λογογράφος, ο οποίος ήτο τό χάσμα τών Παρισινών, ο Κατούλ Μαντές, απέθανε πρὸ δύο εβδομάδων τραγικώτατον θάνατον. Επήγαυε με τόν σιδηρόδρομον εις τό Σαιν Ζερμαίν, και πριν τό

τραίνον σταμάτησε έντελώς, ο Μαντές πετάχθηκε έξω και παρεσύρθη κάτω από τούς τροχούς. Έλέχθη ότι ήτο αυτοκτονία διότι τελευταίως, πρὸ ενός περιπου μηνός, είχε χωρίσει με την γυναίκα του, την γνωστήν ποιήτριαν.

Τό έργον του Μαντές, ποιήσις, μυθιστόρημα, διήγημα, θέατρον, ειναι άρκετά όγκώδες. Εις τούς τόμους τών ποιημάτων του *Φιλομήλα*, *Επικά παραμύθια κ.λ.π.*, βλέπεις τόν ποιητήν πού άντέδρασε κατά της αισθηματολογικής και άναίμικης ποιήσεως τών μιμητών του Μυσσέ. Ο Μαντές συνεκέντρωσε γύρω εις την *Revue Fantaisiste*, την οποίαν αυτός ίδρυσε νέος άκόμη, όλους τούς ποιητάς οι οποίοι διεκρίθησαν κατόπιν: Έρεντιά, Κοππέ, Προυντόμ, Βερλαίν, Μαλλαρμέ, Ανατόλ Φράνς κλπ., οι οποίοι επωνομάσθησαν Παργασσικοί. Στίχος άμεμπτos, έργασμένος τελείως, ήτο ή πρωτίστη σκέψις του νέου ποιητού και της νέας σχολής. Ο ποιητής Λέων Ντιέρξ γράφει διά τόν τόμον του Μαντές, εις τόν όποιον ο εκδότης του συνεκέντρωσε τὰ καλλίτερα του ποιήματα: «άπειρος ποικιλία έμπνεύσεως, όλα τέλεια καλλιτεχνήματα, έξοχοι πτήσεις λυρικά μαζι με την ήρεμωτέραν και την μάλλον άπταιστον άντικειμενικότητα. Εις τὰ έργα του αυτά, τὰ οποία δείχνουν την τελειότεραν και την όριστικην εκδήλωσιν της τέχνης του, πρέπει νά ζητήσωμεν τό πολυζιγές και την καθαρότητα του πνεύματος του Κατούλ Μαντές».

Εργάτης της πένας άκάματος παρείχε άδιάκοπα εις τόν τύπον την συνεργασίαν του, ως διηγηματογράφος, ως κριτικός, ως άρθρογράφος. Δι' αυτό και την επαύριον του θανάτου του, οι φιλολογικοί κύκλοι του Παρισιού ειπαν ότι τό έργον του Μαντές απέθανε μαζί με τόν άνθρωπον. Εις την δημοσιογραφίαν έσπατάλησε όλην του την γονιμότητα.

ΑΥΤΗ ή σπατάλη ή πνευματική του Μαντές εις την καθημερινήν άρθογραφίαν, διά την οποίαν γράφει ο κ. Παπαντωνίου εις τό *Εμπρός*, συμβάλει δυστυχώς και εις 'Ελλήνας συγγραφείς. Και γράφει μελαγχολικάτα: «Έάν είχα την έξουσίαν του κόσμου τούτου, θά άπηγόρευον την όπωσδήποτε άνάμixin των συγγραφέων εις τās εφημερίδας. Κάθε άνθρωπος έχων

Ο Κατούλ Μαντές 1865

Ο Κατούλ Μαντές 1909

τὸ μικρότερον τάλαντον, δὲν θὰ εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ γραφῇ εἰς ἐφημερίδα οὔτε γραμμὴν. Τὸ θέατρον, ἡ ποίησις, ἡ τέχνη δὲν θὰ ἐπλησίαζον εἰς καθημερινὸν φύλλον... Ἀλλὰ τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς παρακρατήσεως τὸ γράφει ἀπλῶς ὡς ὄνειρον. Ἡ ἐφημερίς, καὶ ἡ πλέον χυδαία, ἔχει ἀνάγκη ἀνωτέρων πνευματικῶν εἰδῶν, διὰ νὰ τὰ δώσῃ εἰς τὸν κόσμον μαζί με τὸ ἀστυνομικὸν δελτίον».

Τὸν Κοκλὲν πρεσβύτερον ἠκολούθησεν ὁ νεώτερος. Ἀγαπημένοι καὶ εἰς τὸν θάνατον ὅπως καὶ εἰς τὴν ζωὴν οἱ δύο ἀδελφοί.

Ὁ ἴδιος πόθος, τὰ ἴδια ὄνειρα κατεῖχαν καὶ τοὺς δύο. Ὁ γέρον-Κοκλὲν ἀφοῦ ἔστειλε τὸν πρωτότοκον στὸ Παρίσι, δὲν ἤκουσε πλέον τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ δευτέρου. Καὶ κατώρθωσε νὰ τὸν τοποθετήσῃ ὑπάλληλον εἰς τὰ γραφεῖα τῶν σιδηροδρόμων. Ἐκεῖνος ὑπέκρινεν ἄλλ' ἔπειτα ἀπὸ καιρὸν παρητήθη καὶ ἠκολούθησε τὸν ἀδελφόν του. Ὅμως ἡ ἐπιτυχία ἐκείνου ἦτο ἕνα ἐμπόδιον εἰς τὸν δρόμον τοῦ δευτέρου. Ἐπὶ εἰκοσιν ἔτη, μόνον διὰ τὸν πρεσβύτερον ἐγένετο λόγος. Αὐτὸς εἶχε τοὺς πρώτους ρόλους, ἐκεῖνος τοὺς δευτέρους.

Ὁ Κοκλὲν νεώτερος

Μίαν ἡμέραν ἐγγνώρισε ἕνα περίεργον συγγραφέα, τὸν Κάρολον Κρός ὁ ὁποῖος ἔγραφε κατὰ φαιδρὸς μονολόγους. Ὁ Κοκλὲν τοὺς ἀπήγγειλε μετὰ μοναδικὴν ἐπιτυχίαν. Μονομιὰς ὅλον τὸ Παρίσι μιλοῦσε διὰ τὸν Κοκλὲν νεώτερον. Ἐγενετο δημοτικὸς ἐντὸς εἰκοσιτεσσάρων ὥρων. Ἐκέρδησε χρήματα, ἤνοιξε σαλόνι, ἐδίδε γεύματα, ἔκαμε περιοδείας. Ἐτιμήθη μετὰ τὸ παράσημον τῆς Λεγεώνας. Παντοῦ ἐγένετο δεκτὸς μετὰ τρελὴν χαράν. Ἐξαφνα ὅλα τὰ διεδέχθη ἡ παραφροσύνη. Καὶ τώρα ὁ θάνατος.

Ἡ φιλελεύθερος Ἑλβετία ἔχει ἕναν ἐκ τῶν προνομίων νόμων, ὁ ὁποῖος περισσότερον ἀπ' ὅλους τοὺς ἄλλους τῆς δίδει τὸ δικαίωμα νὰ εἴπῃ: «Ὁ λαὸς εἶναι ὁ τύραννος, Le peuple est souverain». Ὁ νόμος οὗτος ἔχει τὸ γαλλικὸν ὄνομα «initiative» καὶ εἶναι ὁ ἐξής: «Ἐκαστος πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ προτείνῃ τὴν ἀλλαγὴν νόμου ὅταν προφθάσῃ νὰ συνάξῃ ἐντὸς ἐνὸς ἔτους 10000 ὑπογραφὰς ψηφισάντων πολιτῶν, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν τὴν πρότασίν του καὶ ἡ κυβερνήσις εἶναι ἀναγκασμένη νὰ δώσῃ τὸν νόμον εἰς γενικὴν ψηφοφορίαν». Οὕτως ἡ ἀκούραστος ἀντιαλκολικὴ προπαγάνδα κατώρθωσε νὰ συλλέξῃ ἐντὸς ἐνὸς ἔτους 18000 ὑπογραφὰς ὑπὲρ προτάσεως νόμου ἀπαγορεύοντος τὴν παρασκευὴν, τὴν πώλησιν καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀπινθίου ἐν Ἑλβετίᾳ, τοῦ φοικώδους τούτου διπλοῦ δηλητηρίου, τὸ ὁποῖον προξενεῖ τόσας ζημίας εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν γαλλόγλωσσον Ἑλβετίαν καὶ τόσα ἄλλα κράτη. Τὴν 5 Ἰουνίου 1908 ὁ Ἑλβετικὸς λαὸς ἐψηφοφόρησε, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο 23000 ὑπέρ, 13000 κατά. Ἐννοεῖται ὅτι τοιοῦτος πρωτοφανὴς νόμος εἶχε πολλοὺς ἀνταγωνιστάς, οἱ ὅποιοι ἐδοκίμασαν νὰ πείσουν τὸ πλῆθος, ὅτι εἶναι νόμος «ἀνάξιος φιλελευθέρου λαοῦ» καὶ ὅτι γίνεται εἰς ζημίαν τοῦ πλῆθους, τὸ ὁποῖον ἔχει «ὡς μεγάλην παρηγορίαν τὸ Ἀπινθιον». Ἐδυνάως ὅμως ἡ πλειονοψηφία ἐπέσθη, ὅτι τὸ ἀπινθιον εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς πνευματικῆς ἀνεξαρτησίας, ὡς ἄλλος τύραννος ἡ κατακτητὴς, καὶ ὅτι οἱ ὅλοι ζημιούμενοι θὰ ἱκανοποιηθοῦν ὥστε μετὰ

μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ ἐξεδιώχθη ἡ πράσινη Μοῦσα («la Muse verte») ἐκ τῶν συνόρων τῆς Ὀμοσπονδίας. [Ζυρίχη] Π. Α.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ Α. Π. ὁ Οἰκουμένικος Πατριάρχης Ἰωακείμ θὰ ἐπισκεφθῇ τὰς Ἀθήνας μετὰ τὸ Πάσχα.

Ὁ διευθυντὴς τοῦ περιοδικοῦ «Διάπλασις τῶν Παίδων» κ. Νικόλαος Παπαδόπουλος ἐτιμήθη μετὰ τὸν ἀργυρὸν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος. Θερμὰ συγχαρητήρια πρὸς τὸν ἀγαπητὸν συνάδελφον.

Τὸ προσεχὲς συνέδριον τοῦ Τύπου θὰ γείνη εἰς τὸ Λονδίνον τὸν Σεπτέμβριον. Ὁ σίρ Ἐδουαρδ Γκρέϋ θὰ προεδρεύσῃ τοῦ ἐπισήμου γεύματος τοῦ Συνεδρίου. Εἰς τὸ Οὐϊνδσορ θὰ δοθῇ ὑπὸ τοῦ Βασιλέως μεγάλη ἐορτή.

Ὁ «Πανιώνιος Γυμναστικὸς Σύλλογος» Σμύρνης προκηρύττει τοὺς Π' Πανιωνίους Ἀγῶνας διὰ τὸν προσεχῆ Μάιον. Πρόγραμμα: Ἀθλητικά, Γυμναστικά, ἐπιδείξεις, Κολυμβητικά ἀγωνίσματα, Ναυτικά ἀγωνίσματα, Ποδηλατοδρομίαι, Ὀπλομαχία. Γίνονται δεκτοὶ μόνον φίλαθλοι. Ἐγγραφαὶ μέχρι τῆς 19 Ἀπριλίου.

Εἰς τὴν Σμύρνην θὰ ἐκδοθῇ φιλολογικὸν περιοδικὸν ἢ «Ἄκρα» ἀπὸ τοὺς κ. Ἀλ. Φωτιάδην, Στέλιον Στεριάδην, Ν. Σαντοριναῖον, Τώνην Χριστίδην.

Τὸ βραβεῖον Νόμπελ τῆς φιλολογίας ἐδόθη ἐφέτος εἰς τὸν Γερμανὸν φιλόσοφον Ροδόλφον Ὁύκεν. Εἰς προσεχὲς τεύχος δημοσιεύομεν μελέτην περὶ τοῦ Ὁύκεν τοῦ ἐν Ἰνφᾷ ἱατροῦ κ. Δ. Γληνοῦ.

Ἐγγράφη εἰς τὰ ἱταλικά φύλλα ὅτι μία νευρασθενικὴ κυρία τῆς ἀριστοκρατίας ἐπροφῆτευσεν τὴν καταστροφὴν τῆς Μεσοσηνης. Τὴν 3 Δεκεμβρίου ὁ ὕπνος τῆς ἦτο πολὺ παραγμένος. Τὴν ἐπαύριον ἔγραψε εἰς τὸν Βασιλέα τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν:

«Βλέπω τὴν γῆν καὶ τὴν θάλασσαν ἐνουμένας, γιὰ νὰ καταπιῶν τὴν ὠραίαν πόλιν. Ἡ φοικώδης καταστροφὴ θὰ γείνη στὰς 8, 18 ἢ 28 Δεκεμβρίου».

Ἡ καταστροφὴ πραγματικῶς ἐγενετο τὰς 18 Δεκεμβρίου. Ὁ ἱατρὸς Σάντυ, ὁ ὁποῖος ἐθεράπευε τὴν ἐν λόγῳ κυρίαν ὑπέβαλεν τὸ ζήτημα εἰς τὴν Ἱταλικὴν Ἱατρικὴν Ἀκαδημίαν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τῇ πρωτοβουλίᾳ τῶν «Παναθηναίων»
— ἀδεία τοῦ Ὑπουργείου —

Ἐκ προηγουμένων εισφορῶν . . . Δρ. 2413.90
Κ. Κατάνος . . . Δρ. 5.30
Δρ. 2419.20

Τὸ ἀπαιτούμενον ὀλικὸν ποσὸν εἶναι 3,500 περίπου. Ὑπολείπονται περὶ τὰς 1,100. Καὶ τὸ ὑπενθυμίζομεν εἰς ὅλους. Ὅλοι ἔζησαν καὶ ζοῦν μετὰ τοὺς στίχους τοῦ ὕμνου τῆς ἐλευθερίας.

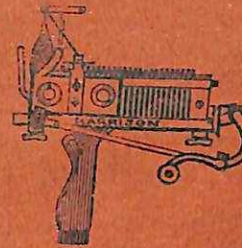
Αἱ εισφοραὶ στέλλονται εἰς τὰ γραφεῖα τῶν «Παναθηναίων», ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὰ Φρασιτικά τοῦ Ἀττικοῦ Λόγου εἶδη καὶ ἡ τούτων ἐρμηνεία ὑπὸ Δημ. Παπαγεωργίου, καθηγητοῦ. Τυπογραφ. «Ἐστία» Μάϊσνερ καὶ Καργαδούρη, Ἀθήναι.

Les Grecs et la Mer, par Pericles Jacques Argypoulou. Athènes Imprimerie «Hestia», C. Meissner & N. Carcadouris, 1909.

HARRISSON PATENT KNITTING MACHINE C^o L^{td}
WORKS 257 UPPER BROOK STREET, MANCHESTER
ΠΛΕΚΤΟΜΗΧΑΝΑΙ

Ἐνασχόλησις ἐπωφελὴς καὶ εὐχάριστος.

Ἡ μηχανὴ αὐτὴ πλέκει Κάλτσας ἀπλῆς καὶ ριγωτές, χειρόντια καὶ ἐνδύματα μάλλινα, μεταξωτὰ ἢ βαμβακερά. Εἰδικῶς πλέκει ἐσώρουχα χωρὶς ραφῆν καὶ σκουφάκια ὀνομαζόμενα Tam-O-Shanters. Χειροκίνητοι ἢ ἀτμοκίνητοι. Στέλλονται τιμολόγια εἰς τὸν ζητούντα.

Ἀντιπρόσωποι ἐν Ἀθήναις } Ἐμπορικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΟΙΝΟΠΝΕΥΜΑΤΩΝ ΦΩΤΙΣΜΟΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΣ

ΚΙΝΗΤΗΡΙΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ

διὰ τοῦ οἴνοπνεύματος

Ὁ Φωτισμὸς διὰ τοῦ οἴνοπνεύματος στοιχίζει τέσσαρας φορὰς εὐθηνότερα ἀπὸ τὸν φωτισμὸν διὰ τοῦ πετρελαίου, δὲν ἀλλοιώνει τὸν ἀέρα, οὔτε παράγει καπνὸν ἢ ὀσμήν. — Κίνδυνος κανεῖς. — Καθαριότης τελεία. Μηχανήματα μαγειρείου Rechauds καὶ λουτρῶν. — Σίδερα διὰ σιδέρωμα.

Θερμάστραι διὰ δωμάτια παντὸς μεγέθους. Κινητὴς δυνάμειος 1/2 ἕως 30 ἵππων, τῶν καλυτέρων μηχανουργείων τοῦ ἐξωτερικοῦ Otto Deutz, Christoph etc.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ ΦΡ. ΧΡ. 15.000.000. — ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Καῖρῳ, Θεσσαλονίκῃ, Σμύρνῃ.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ καὶ ΥΠΟΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ: ἐν Μοναστηρίῳ, Μυτιλήνῃ, Περγάμῳ, Μαγνησίᾳ.

Προεξοφλήσεις, Εἰσπραγεῖς γραμματίων, Τηλεγραφικαὶ πληρωμαί, Ἐπιταγαί, Πιστώσεις, Πιστωτικαὶ Ἐπιστολαί, Δάνεια ἐπὶ χρεωγράφων, Ἐμπορευμάτων καὶ γραμματίων, Φύλαξις τίτλων, Ἐνοικίσεις χρηματοκιβωτίων. Ἐντολαὶ χρηματιστηρίου κλπ.

Καταθέσεις Δραχμῶν. — 3 1/2 % ἐτησίως διὰ καταθέσεις ἐν ὄψει, καὶ Ἀνοικτοὺς λ/σμούς μέχρι Δρχ. 25.000. — 3 % ἐτησίως διὰ καταθέσεις ἐν ὄψει καὶ Ἀνοικτοὺς λ/σμούς, μέχρι τοῦ ποσοῦ Δρχ. 100.000. — διὰ τὰ πέραν τῶν 100.000 ποσὰ ὑπολογίζεται τόκος 2 % ἐτησίως. — 4 1/2 % ἐτησίως διὰ καταθέσεις 6 μηνῶν. — 5 % 1 ἔτους καὶ ἐπέκεινα.

Καταθέσεις Χρυσοῦ. — Τόκος κατὰ 1/2 % ἐπὶ ἔλαττον τῶν εἰς Δραχμάς καταθέσεων. — 4 % διὰ καταθέσεις μέχρι τοῦ ποσοῦ Δρχ. 2.000. —

Αἱ καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὁ νόμισμα ἐγένοντο.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐντοκοὶ καταθέσεις

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα δέχεται ἐντόκους καταθέσεις εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια καὶ εἰς χρυσόν, ἥτοι εἰς φράγκα καὶ λίρας στερελίνας ἀποδοτέας εἰς ὀρισμένην προθεσμίαν ἢ διαρκεῖς. Αἱ εἰς χρυσὸν καταθέσεις καὶ οἱ τόκοι αὐτῶν πληρώνονται εἰς τὸ αὐτὸ νόμισμα εἰς ὃ ἐγένετο ἡ κατάθεσις, εἰς χρυσὸν ἢ δι' ἐπιταγῆς ὀψεως (chèque) ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἐπιταγῆν τοῦ ὁμολογίουχου.

Τὸ κεφάλαιον καὶ οἱ τόκοι τῶν ὁμολογιῶν πληρώνονται ἐν τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι καὶ τῇ αἰτήσῃ τοῦ καταθέτου ἐν τοῖς Ὑποκαταστήμασι τῆς Τραπεζῆς, ἐν Κερκύρᾳ δὲ Κεφαλληνίᾳ καὶ Ζακύνθῳ διὰ τῶν Ὑποκαταστημάτων τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς.

Τόκοι τῶν καταθέσεων

	1 1/2	τοῖς	%	κατ'	ἔτος	διὰ	κατάθ.	6	μηνῶν
2			%					1	ἔτους
2 1/2			%					2	ἔτων
3			%					4	ἔτων
4			%					5	ἔτων

Αἱ ὁμολογίαι τῶν ἐντόκων καταθέσεων ἐκδίδονται κατ' ἐντολήν τοῦ καταθέτου ὀνομαστικαὶ ἢ ἀνώνυμοι.

LA REVUE

ANCIENNE REVUE DES REVUES

Sommaire du 1 Janvier. — Jean Pinot, Quelques Catéchismes du Bonheur. — Léonce Depont, Poésies. — Ernest Tissot, Madame Mary Duclaux-Robinson. — Mme J. Thénard, Choses vues, Choses vécues (IV). — Dr Guéprin, Comment renouveler et rajeunir notre Organisme? — Emile Faguet, La Duchesse de Bourgogne. — Emile Hinzelin, L'Art en Lorraine. — Vera Starkoff, Le Renouveau mystique. — Louis Courat, Entre Idistes et Espérantistes, etc.

ΙΟΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ LIMITED

ΣΥΣΤΑΘΕΙΣΑ ΤΩ 1839

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜΕΝΟΝ £ 315.510

ΕΔΡΑ ΕΝ ΛΟΝΔΙΝΩ ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ἐν Κερκύρα, Κεφαλληνία, Ζακύνθω, Πάτραις, Πειραιεῖ, Τριπόλει.

Καταθέσεις. Ἡ Ἰονικὴ Τράπεζα Limited ἀπὸ τῆς 1^{ης} Ἰουνίου 1907 καὶ μέχρι δευτέρας εἰδοποιήσεως, δέχεται καταθέσεις εἰς τραπεζογραμμάτια ἐπὶ τόκῳ ὑπὸ τοὺς κάτωθι ὅρους:

2 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ μέχρι 100,000 Δρ.— 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν διὰ ποσὰ πέραν τῶν 100,000 Δρ.— 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 3 μῆνας. 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας μέχρι 2 ἐτῶν.— 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἔτη μέχρι 4 ἐτῶν.— 4 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ ἐπέκεινα τῶν 4 ἐτῶν.

Ἡ Τράπεζα δέχεται ἐπίσης καταθέσεις εἰς chèques ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας, ἐπὶ τόκῳ, ὡς ἑξῆς: 3 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει εἰς α' ζήτησιν.— 3 1/4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 6 μῆνας.— 3 1/2 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 1 ἔτος.— 4 % ἐτησίως ἐπὶ ἀποδόσει μετὰ 2 ἔτη καὶ ἐπέκεινα.

Αἱ εἰς ἐπιταγὰς (chèques) ἐπὶ Γαλλίας καὶ Ἀγγλίας καταθέσεις ἀποδίδονται εἰς ὁ εἶδος ἐγένετο ἡ κατάθεσις, παντὸς δικαιώματος χαρτοσήμου ἐπιβαρύνοντος τὸν καταθέτην.

ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΚΟΜΜΩΣΕΩΣ

Σ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 4

La vraie ondulation Marcel.

ΤΑ ΚΑΛΥΤΕΡΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου 67. Κολώνια

Κομμώσεις Κυριῶν

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Γαλακτοκομεῖα

Ι. Χρυσάκης, ὁδὸς Φιλελλήνων 4.

Βιβλιοδετεῖα

Σ. Ἀμπατζόπουλος, ὁδὸς Κολοκοτρώνη 7.

Φαρμακεῖα

Π. Βασιλείου, ὁδὸς Σταδίου καὶ Αἰόλου.

Ἐδωδιμποπωλεῖα

Β. Ἀπότσου πρῶην *Γουλιέλμου*, ὁδὸς Σταδίου 9.

Π. Κ. Εξαρχόπουλος καὶ Ἀδελφός, Σταδίου 58.

Καφεζυθοποιεῖα

Πανελλήνιον, ὁδὸς Πανεπιστημίου-Προαστείου.

ΓΑΛΑΚΤΟΚΟΜΕΙΟΝ ΚΑΙ ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

Ἡ "ΝΕΑ ΑΦΘΟΝΙΑ,"

ΝΙΚΟΛΑΟΥ Α. Γ. ΣΚΡΕΚΗ

ΟΔΟΣ ΣΟΛΩΝΟΣ 139 (ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΑΝΙΓΓΟΣ)

Γάλα ἀγνὸν ἀγελαδινὸν καὶ πρόβειον ἢ διὰ λεπτὰ 80.— Βού-
τυρον τῆς ὥρας.— Αὐτὰ φρέσκα ἐκ τοῦ κτηνοτροφείου τοῦ
Καταστήματος.— Δουκουμάδες ἔκτακτοι καὶ ἀφράτοι.— Μέλι
ῤητιοῦ γνήσιον καὶ ἀγνόν.

ΒΟΥΣΤΑΣΙΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΚΑΙ ΚΟΛΟΚΥΘΟΥ

